

Lagrådsremiss

Ökade möjligheter att ingripa mot rattfylleri och sjöfylleri

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 17 januari 2008

Beatrice Ask

Susanne Kjaersgaard Olsson
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås åtgärder som syftar till att öka trafiksäkerheten på land och till sjöss. Förslagen innebär att myndigheternas resurser ska kunna utnyttjas mer effektivt i kampen mot trafiknykterheten. Förslagen är i huvudsak följande.

Tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen ges möjlighet att ta alkoholutandningsprov, både rutinmässiga sållningsprov och bevisprov, samt göra ögonundersökningar för att förebygga, upptäcka och utreda rattfylleribrott. Vidare får bilinspektörer hos polisen ta sållningsprov. Tjänstemän vid Kustbevakningen får även ta bevisprov på den som misstänks för sjöfylleri.

Tullverket och Kustbevakningen ges möjlighet att inleda förundersökning om rattfylleribrott och Kustbevakningen om sjöfylleribrott. Tjänstemännen vid dessa myndigheter får före och under en förundersökning om sådan brottslighet vidta utredningsåtgärder och använda vissa tvångsmedel.

För att förhindra rattfylleribrott får tjänstemännen vidare omhänderta bl.a. fordonsnycklar. Dessutom får Tullverket och Kustbevakningen omhänderta körkort och andra behörighetshandlingar.

Det blir möjligt att ta blodprov på förare som varit inblandad i en vägtrafikolycka och på grund av det inte kan lämna alkoholutandningsprov eller genomgå ögonundersökning, även om det saknas misstanke om trafiknykterhetsbrott.

Genom en sekretessbrytande bestämmelse får personal inom såväl hälso- och sjukvården som socialtjänsten möjlighet att utan hinder av sekretess kontakta polis eller annan myndighet för att förhindra ett förestående eller avbryta ett pågående trafiknykterhetsbrott.

I lagrådsremissen diskuteras också utformningen av straffansvaret för drograttfylleri. Dessutom diskuteras andra åtgärder för att förebygga och bekämpa trafikonykterheten.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2008.

Innehållsförteckning

1	Beslut	6
2	Lagtext	7
2.1	Förslag till lag om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri	7
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott	10
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov	11
2.4	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	13
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning	16
2.6	Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)	18
2.7	Förslag till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)	20
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken	21
3	Ärendet och dess beredning	23
4	Bakgrund och allmänna utgångspunkter	24
5	Straffansvaret för drograttfylleri	27
5.1	Gällande rätt	27
5.2	Utformningen av straffansvaret för drograttfylleri	28
6	Gällande bestämmelser om trafiknykterhetskontroller och möjligheter att ingripa mot ratt- och sjöfylleri m.m.	30
6.1	Alkoholutandningsprov	30
6.2	Ögonundersökning	31
6.3	Polisens befogenheter att ingripa mot ratt- och sjöfylleri	31
6.4	Bilinspektörer	32
6.5	Tullverkets och Kustbevakningens möjligheter att inleda förundersökning och använda tvångsmedel	33
6.6	Sekretess	36
7	Ökade möjligheter att kontrollera vägtrafiknykterheten och ingripa mot rattfylleri	38
7.1	Befogenheter för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning m.m.	38
7.2	Blodprovstagning vid trafikolyckor	43
7.3	Befogenhet för Tullverket och Kustbevakningen att inleda förundersökning om rattfylleri	47

7.4	Befogenheter för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att använda tvångsmedel m.m. vid rattfylleri	49
7.5	Befogenhet för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att omhänderta fordonsnycklar	55
7.6	Körkortsomhändertagande av Tullverket och Kustbevakningen.....	58
7.7	Lagtekniska frågor	59
8	Ökade möjligheter att ingripa mot sjöfylleri.....	61
8.1	Befogenhet för tjänstemän vid Kustbevakningen att ta bevisprov	61
8.2	Befogenhet för Kustbevakningen att inleda förundersökning om sjöfylleri.....	62
8.3	Befogenheter för tjänstemän vid Kustbevakningen att använda tvångsmedel m.m. vid sjöfylleri.....	63
8.4	Lagtekniska frågor	65
9	Andra åtgärder för att motverka trafiknykterhetsbrott.....	68
9.1	En sekretessbrytande regel.....	68
9.2	Polisens arbete, informationsinsatser, brottsofferfrågor m.m.	71
10	Ikraftträdande.....	78
11	Ekonomiska konsekvenser.....	78
12	Författningskommentar.....	80
12.1	Förslaget till lag om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri	80
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott	88
12.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov.....	88
12.4	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	90
12.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.....	91
12.6	Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)	95
12.7	Förslaget till lag om ändring i körkortslagen (1998:488).....	96
12.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken	96
Bilaga 1	Sammanfattning av delbetänkandet Rattfylleri och sjöfylleri (SOU 2006:12).....	98
Bilaga 2	Delbetänkandets lagförslag (SOU 2006:12).....	103
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser (SOU 2006:12).....	109

Bilaga 4	Sammanfattning av slutbetänkandet Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna (SOU 2006:47).....	110
Bilaga 5	Slutbetänkandets lagförslag (SOU 2006:47).....	112
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanser (SOU 2006:47).....	121

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri,
2. lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
3. lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov,
4. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
5. lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning,
6. lag om ändring i polislagen (1984:387),
7. lag om ändring i körkortslagen (1998:488),
8. lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om befogenheter för Tullverket och Kustbevakningen samt tjänstemän vid dessa myndigheter att vidta åtgärder för att förhindra, upptäcka och utreda brott enligt 4 och 4 a §§ lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott.

Alkoholutandningsprov och ögonundersökning

2 § Bestämmelser om befogenhet för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning samt stoppa fordon för sådan provtagning eller undersökning finns i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov och lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken.

Förundersökning m.m.

3 § Tullverket eller Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken om brott som avses i 1 §. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller då Tullverket och Kustbevakningen. Myndigheten ska förordna särskilda befattningshavare att fullgöra myndighetens uppgifter.

Om saken inte är av enkel beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagare ska också i andra fall överta ledningen när det behövs av särskilda skäl.

När förundersökningen leds av en åklagare, får åklagaren anlita biträde av Tullverket eller Kustbevakningen. Åklagaren får också uppdra åt en tjänsteman vid myndigheten att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

4 § Innan en förundersökning har hunnit inledas, har en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken att hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av brott som avses i 1 §.

Det som föreskrivs i 23 kap. 8 § rättegångsbalken om befogenhet för en polisman att uppmana någon att följa med till förhör och ta med någon till förhör gäller även för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen vid utredning av brott som avses i 1 §.

Vidtagna åtgärder ska så snart som möjligt anmälas till den som har rätt att leda förundersökning om brottet.

Gripande

5 § En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har enligt 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken att gripa den som misstänks för brott som avses i 1 §. Det som föreskrivs i rättegångsbalken om befogenheter och skyldigheter i förhållande till den som gripits gäller för tjänstemannen i samma utsträckning som för en polisman samt för Tullverket och Kustbevakningen i samma utsträckning som för en polismyndighet.

Beslag

6 § En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken att ta egendom i beslag med anledning av brott som avses i 1 §.

Beslagtagnen egendom ska förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen, om inte åklagaren bestämmer något annat.

Kroppsvsitation och kroppsbesiktning

7 § En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken att göra kroppsvisitation och kroppsbesiktning med anledning av brott som avses i 1 §.

Husrannsakan

8 § En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken att göra husrannsakan med anledning av brott som avses i 1 §.

Tillfälligt omhändertagande av fordonsnycklar m.m.

9 § En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har enligt 24 a § polislagen (1984:387) att tillfälligt omhänderta fordonsnycklar, annat som behövs för färd eller fordon samt att i detta syfte göra kroppsvisitation och genomsöka fordon.

10 § En tjänsteman som har beslutat om omhändertagande enligt 9 § ska skyndsamt anmäla det till en polismyndighet, som omedelbart ska pröva om omhändertagandet ska bestå. Omhändertagnen egendom ska förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen, om inte polismyndigheten bestämmer något annat.

Protokoll ska föras över omhändertagandet i enlighet med vad som föreskrivs i 27 § polislagen (1984:387). Vid tillämpningen av den bestämmelsen gäller det som sägs om förman i stället polismyndigheten.

11 § I fråga om det fortsatta förfarandet vid omhändertagande tillämpas bestämmelserna i 24 c och 24 d §§ polislagen (1984:387) om upphörande av omhändertagande och förstöring eller försäljning av egendom.

Egendom som förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen ska överlämnas till polismyndigheten, om den inte hämtas.

Vid tillämpningen av 24 d § polislagen ska bestämmelserna om egendom som omhändertagits enligt 24 a § samma lag i stället avse egendom som omhändertagits enligt 9 § denna lag.

Omhändertagande av körkort

12 § Bestämmelser om befogenhet för Tullverket eller Kustbevakningen att besluta om omhändertagande av körkort finns i 7 kap. 4 § körkortslagen (1998:488).

Våldsanvändning m.m.

13 § Bestämmelser om befogenhet för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen att i samband med vissa åtgärder som anges i denna lag använda våld och göra kroppsvisitation av säkerhetsskäl finns i 29 § första och andra stycket polislagen (1984:387).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Ett fordon som har använts vid brott enligt denna lag får förklaras förverkat, om det behövs för att förebygga fortsatt sådan brottslighet och förverkande inte är oskäligt. Detsamma gäller annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag.

Första stycket gäller även i fråga om egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats.

Bestämmelser om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra rattfylleribrott finns i 24 a–24 d §§ polislagen (1984:387).

Bestämmelser om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra rattfylleribrott finns i 24 a–24 d §§ polislagen (1984:387) och 9–11 §§ lagen (2007:xxx) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

¹ Senaste lydelse 2005:285.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov

Härigenom föreskrivs att 1–3 §§ lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller annat brott, på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Alkoholutandningsprov tas av polisman. Provtagningen *skall* ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, *skall* provet tas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum.

Föreslagen lydelse

1 §¹

Alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 20 kap. 4 § *sjölagen* (1994:1009), 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller annat brott, på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Alkoholutandningsprov tas av

1. en polisman,
2. en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen, om misstanken gäller brott som avses i 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, eller
3. en tjänsteman vid Kustbevakningen, om misstanken gäller brott som avses i 20 kap. 4 § *sjölagen*.

En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som ska ta ett alkoholutandningsprov har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon eller ett annat transportmedel.

Provtagningen *ska* ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, *ska* provet tas i täckt fordon eller *fartyg* eller inomhus i avskilt rum.

¹ Senaste lydelse 2004:522.

2 §²

Alkoholutandningsprov får även i andra fall än som avses i 1 § första stycket tas på förare av motordrivet fordon samt på förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg. Prov enligt denna paragraf får dock inte tas på förare av motordrivet fordon, som är avsett att föras av gående.

Bestämmelserna i 1 § andra stycket *skall* tillämpas vid provtagning enligt denna paragraf. Dessutom *skall iakttas* att prov får tas endast på eller i nära anslutning till den plats där föraren kontrolleras eller ett polisingripande mot föraren sker. *För proven får endast användas* instrument som kan *brukas* utan dröjsmål och som bara anger om eventuell alkoholkoncentration överstiger visst gränsvärde.

Om den undersökte begär det *skall* protokoll föras vid provtagningen och bevis om utförd åtgärd utfärdas.

Bestämmelserna i 1 § andra stycket *1 och 2 samt tredje och fjärde stycket ska* tillämpas vid provtagning enligt denna paragraf. Dessutom *gäller* att prov får tas endast på eller i nära anslutning till den plats där föraren kontrolleras eller ett polisingripande mot föraren sker. *Proven ska tas med* instrument som kan *användas* utan dröjsmål och som bara anger om eventuell alkoholkoncentration överstiger *ett* visst gränsvärde. *Prov enligt denna paragraf får utöver vad som anges i 1 § andra stycket tas av en bilinspektör enligt fordonslagen (2002:574).*

Om den undersökte begär det *ska* protokoll föras vid provtagningen och bevis om utförd åtgärd utfärdas.

3 §³

Vägrar den som skall lämna alkoholutandningsprov att medverka till detta får blodprov tas även om förutsättningar härför inte föreligger enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken.

Även om det inte finns förutsättningar för det enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken, får blodprov tas på den som avses i 2 § och som

1. vägrar att medverka till ett alkoholutandningsprov, eller

2. inte kan lämna ett alkoholutandningsprov på grund av att han eller hon varit inblandad i en trafikolycka.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

² Senaste lydelse 1993:1465.

³ Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 1993:1465.

2.4 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 2 § sekretesslagen (1980:100)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

2 §²

Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för

1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,

2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller

3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilda adress, telefonnummer och arbetsplats eller uppgift i form av fotografisk bild av enskild lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilda telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget *skall* hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilda adress, telefonnummer och arbetsplats eller uppgift i form av fotografisk bild av enskild lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilda telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget *ska* hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 2007:243.

För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1 c–6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första eller andra stycket eller 9 § gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,
2. försök till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller
3. försök till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), om inte annat följer av sjätte–åttonde styckena.

Sekretess enligt 7 kap. 1 c §, 4 § eller 34 § hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott

1. enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller
2. som avses i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor,
mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Sekretess enligt 7 kap. 4 § första och tredje styckena hindrar vidare inte att uppgift, som angår misstanke om

1. överlåtelse av narkotika i strid med narkotikastrafflagen (1968:64),
2. överlåtelse av dopningsmedel i strid med lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller
3. icke ringa fall av olovlig försäljning eller anskaffning av alkoholdrycker enligt alkohollagen (1994:1738),
till den som inte fyllt arton år, lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Sekretess som avses i sjunde stycket hindrar vidare inte att uppgift som behövs för ett omedelbart polisiärt ingripande lämnas till polismyndighet när någon som kan antas vara under arton år påträffas av personal inom socialtjänsten under förhållanden som uppenbarligen innebär överhängande och allvarlig risk för den unges hälsa eller utveckling. Detsamma gäller om den unge påträffas när han eller hon begår brott.

Sekretess enligt 7 kap. 1 c och 4 §§ hindrar inte att uppgift lämnas till polismyndighet eller annan myndighet som ska ingripa mot brott, om uppgiften behövs för att förhindra ett förestående eller avbryta ett pågående brott enligt 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 13 kap. 1 § luftfartslagen (1957:297), 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) eller 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519).

Sekretess enligt 7 kap. 1 c § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild,

Sekretess enligt 7 kap. 1 c § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild,

som inte fyllt arton år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde *skall* få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

som inte fyllt arton år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde *ska* få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

dels att 2 och 9 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 4 a och 7 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Om anledning förekommer att brott har förövats mot någon av de föreskrifter som avses i 1 §, har tjänsteman vid Kustbevakningen (kustbevakningstjänsteman) samma befogenhet som tillkommer polisman att

1. hålla förhör och *vidtaga* annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,
2. ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken,
3. gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken,
4. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som *skall* gripas eller att verkställa beslag.

1. hålla förhör och *vidta* annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,
2. ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken,
3. gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken,
4. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som *ska* gripas eller att verkställa beslag.

Om misstanken gäller brott som avses i 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009), har en kustbevakningstjänsteman därutöver samma befogenhet som en polisman har

1. enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken att ta egendom i beslag,
2. enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken att göra kroppsvisitation och kroppsbesiktning, och
3. enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken att göra husrannsakan även i annat syfte än som anges i första stycket 4.

Beslagtalen egendom ska förvaras av Kustbevakningen, om inte åklagaren bestämmer något annat.

4 a §

Bestämmelser om befogenhet för en kustbevakningstjänsteman att ta alkoholutandningsprov och stoppa

¹ Senaste lydelse 1996:1642.

fartyg för sådan provtagning finns i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov.

7 a §

Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken om brott enligt 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009). De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller då Kustbevakningen. Myndigheten ska förordna särskilda befattningshavare att fullgöra myndighetens uppgifter.

Om saken inte är av enkel beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagare ska också i andra fall överta ledningen när det behövs av särskilda skäl.

9 §

Åtgärder enligt 2–4 §§ skall skyndsamt anmälas till polismyndighet.

Åtgärder enligt 2–4 §§ ska skyndsamt anmälas till polismyndighet utom i fall som avses i 7 a § första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.6 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 29 § polislagen (1984:387) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid Kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd *skall* verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § 1.

Bestämmelserna i 10 a och 13 §§ gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt *skall* överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid

Föreslagen lydelse

29 §¹

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid Kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd *ska* verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf. *Bestämmelsen i 10 § första stycket 5 gäller även en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som utövar befogenhet som där anges för trafiknykterhetskontroll.*

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § *första stycket* 1.

Bestämmelserna i 10 a och 13 §§ gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans *eller hennes* förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt *ska* överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjäns-

¹ Senaste lydelse 1998:27.

2.7 Förslag till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § körkortslagen (1998:488) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

4 §

Omhändertagande av körkort enligt 5 kap. 7 § beslutas av polismyndighet eller åklagare.

Omhändertagande av körkort enligt 5 kap. 7 § beslutas av polismyndighet eller åklagare. Även Tullverket eller Kustbevakningen får besluta om omhändertagande enligt 5 kap. 7 § första stycket 1 och, när det gäller brott som avses i 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, enligt första stycket 2 samma paragraf.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken

Härigenom föreskrivs att 4 och 5 §§ lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

En ögonundersökning enligt denna lag genomförs av en polisman. Undersökningen *skall* göras på ett sätt som inte utsätter den som undersöks för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, *skall* undersökningen genomföras i ett täckt fordon eller inomhus i ett avskilt rum. Om den undersökte begär det *skall* det föras ett protokoll vid undersökningen och utfärdas ett bevis om utförd åtgärd.

4 §

En ögonundersökning enligt denna lag genomförs av

1. en polisman, *eller*
2. en tjänsteman vid Tullverket *eller* Kustbevakningen, om misstanken gäller brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott.

En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som ska genomföra en ögonundersökning har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon.

Undersökningen *ska* göras på ett sätt som inte utsätter den som undersöks för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, *ska* undersökningen genomföras i ett täckt fordon eller inomhus i ett avskilt rum. Om den undersökte begär det *ska* det föras ett protokoll vid undersökningen och utfärdas ett bevis om utförd åtgärd.

5 §

Vägrar den som skall genomgå en ögonundersökning att medverka till detta får blodprov tas även om det inte finns förutsättningar för det enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken.

Även om det inte finns förutsättningar för det enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken, får blodprov tas på den som avses i 2 § och som

1. vägrar att medverka till en ögonundersökning, *eller*

2. inte kan genomgå en ögonundersökning på grund av att han eller hon varit inblandad i en trafikolycka.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

3 Ärendet och dess beredning

Den 18 december 2003 tillkallades en särskild utredare med uppdrag att utreda vissa frågor om rattfylleri- och sjöfylleribrottslighet. I utredningsuppdraget ingick att utvärdera de reformer som genomförts i fråga om rattfylleribrottet och påföljdssystemet under 1990-talet samt analysera hur bestämmelserna kommit att tillämpas, utvärdera hur bestämmelserna om vållande till annans död och vållande till kroppsskada och sjukdom tillämpats när brotten begåtts i samband med rattfylleri, undersöka på vilket sätt brottsoffrens intressen och perspektiv kan tas till vara ytterligare, överväga frågan om s.k. eftersupning, överväga om möjligheterna för polisen att ta och ta del av blodprov för att utreda misstänkta rattfylleribrott ska utvidgas, överväga en sekretessbrytande regel för hälso- och sjukvården samt socialtjänsten som tar sikte på förhindrande av rattfylleribrottslighet, göra förnyade överväganden av frågan om införande av en promillegräns för sjöfylleri som inte är grovt och även överväga andra metoder för att förbättra sjösäkerheten.

Genom beslut den 15 december 2005 gavs tilläggsdirektiv till utredningen. Enligt dessa skulle utredningen även överväga om tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen i samband med sin normala verksamhet ska ges samma befogenhet som polismän har att ta alkoholutandningsprov, genomföra ögonundersökning och vidta s.k. primärutredningsåtgärder samt använda tvångsmedel vid misstänkta rattfylleri- och drograttfylleribrott. Utredningen skulle vidare överväga om polismyndigheterna ska ges rätt att förordna bilinspektörer och andra personer inom polisen att ta alkoholutandningsprov.

Utredningen, som antog namnet Rattfylleriutredningen, avlämnade i januari 2006 delbetänkandet Rattfylleri och sjöfylleri (SOU 2006:12). En sammanfattning av betänkandet i de delar som är relevanta för denna lagrådsremiss finns i *bilaga 1* och utredningens lagförslag i dessa delar framgår av *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig hos Justitiedepartementet (Ju2006/880/L5).

Rattfylleriutredningen avlämnade här efter i april 2006 slutbetänkandet Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna (SOU 2006:47). En sammanfattning av betänkandet och dess lagförslag finns i *bilaga 4* och *bilaga 5*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig hos Justitiedepartementet (Ju2006/3862/L5).

I detta lagstiftningsärende behandlar regeringen Rattfylleriutredningens förslag och bedömningar när det gäller ökade möjligheter att kontrollera vägtrafiknykterheten och ingripa mot rattfylleri, bättre möjligheter att ingripa mot sjöfylleri samt en sekretessbrytande regel och vissa andra åtgärder för att motverka trafiknykterhetsbrottslighet. Regeringen diskuterar också straffansvaret för drograttfylleri.

Utredningens övriga förslag, däribland ett förslag om att införa en nedre promillegräns på 0,2 för sjötrafiken, bereds vidare inom Regeringskansliet. Den nedre promillegränsen föreslogs gälla både yrkes- och fritidsbåttrafik. Det föreslogs dock att vissa mindre fartyg skulle undan-

tas från promilleregeln. I betänkandet anfördes, beträffande avgränsningen av vilka fartyg som borde omfattas av promilleregeln, att om det hade funnits behörighetsregler för fritidsbåttrafiken hade det varit lämpligt att knyta an till den regleringen. Vid den tidpunkten saknades dock den möjligheten. I stället föreslogs avgränsningen utifrån den befintliga regeln om lanternföreling som finns i de internationella sjövägsreglerna. I betänkandet föreslogs i anslutning till promillegränsen också en möjlighet att ta rutinmässiga alkoholutandningsprov till sjöss och en möjlighet att ta blodprov vid sjötrafikolyckor.

En departementspromemoria kommer att remitteras under våren 2008 gällande frågan om en avgränsning som föreslås för förarbevis för fritidsbåtar och fritidsskepp är lämplig även för en nedre promillegräns till sjöss. När frågan om lämpliga regler gällande avgränsningen för vilka fartyg som bör omfattas av en nedre promillegräns har beretts färdigt, avser regeringen återkomma med förslag om att införa en nedre promillegräns för sjötrafiken.

4 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

Nollvisionen

Varje år dödas 400–500 personer och skadas tusentals svårt till följd av vägtrafikolyckor. Antalet dödade i olyckor inom vägtrafiken utgör ungefär en femtedel av det totala antalet dödade i olyckor.

År 1997 beslutade riksdagen att det långsiktiga målet för trafiksäkerheten ska vara att ingen ska dödas eller skadas allvarligt till följd av trafikolyckor inom vägtransportsystemet – nollvisionen – samt att vägtransportsystemets utformning och funktion ska anpassas till de krav som följer av detta. I den proposition som låg till grund för riksdagens beslut anfördes att det från etisk utgångspunkt inte kan accepteras att människor dödas eller skadas allvarligt i trafiken (prop. 1996/97:137 s. 15). Genom det delmål som sattes upp året därefter har visionen konkretiserats och gjorts mätbar: antalet personer som dödas till följd av vägtrafikolyckor ska ha minskat med hälften till år 2007 räknat från 1996 års nivå (prop. 1997/98:56). Statistiken visar att antalet dödade i den svenska vägtrafiken har minskat under de senaste åren. Det är dock ännu långt till det mål som sattes upp av riksdagen 1998.

Ytterligare åtgärder mot trafikonykterheten på vägarna

Samhällets acceptans för att någon framför ett fordon under påverkan av alkohol eller andra berusningsmedel har successivt minskat sedan de första självständiga straffbestämmelserna infördes på 1920-talet. I takt med att trafikintensiteten har ökat har allt högre krav ställts på förarnas uppmärksamhet och reaktionsförmåga.

Lagstiftningen på området har också varit föremål för flera reformer under senare år. Gränsvärdena för rattfylleri och grovt rattfylleri har sänkts och en nollgräns för narkotika i trafiken har införts. Dessutom har bestämmelserna om vållande till annans död och vållande till kroppsska-

da eller sjukdom skärpts bl.a. genom höjt straffmaximum. Möjligheterna att ta rutinmässiga alkoholutandningsprov har utökats och en lag om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken, drograttfylleribrott, har införts.

Utvecklingen på trafiksäkerhetsområdet är också i många stycken positiv. Trots en ökad fordonstrafik har dödstalen sjunkit. I detta sammanhang bör, utöver de lagstiftningsreformer som genomförts, särskilt nämnas de vägbyggnadsåtgärder som vidtagits. En ökad användning av bilbälten och vinterdäck samt en ökad förekomst av krockkuddar i bilarna kan också antas ha bidragit till den positiva utvecklingen.

Samtidigt finns det oroande tecken på att rattfylleriet kan ha ökat. Antalet anmälda brott har ökat varje år sedan slutet av 1990-talet. Befolkningens alkoholkonsumtion har också ökat den senaste tioårsperioden. Enligt statistik som Vägverket har presenterat har vidare andelen omkomna personbilsförare med alkohol i blodet under de senaste åren ökat. Att alkoholrelaterade dödsfall nu utgör en allt större del av dödstalen talar för att den positiva utvecklingen hittills beror på andra faktorer än ett minskat rattfylleri. Av den totala olycksfallsstatistiken framgår vidare att personer i yngre åldrar är klart överrepresenterade i olyckor. Rattfylleribrottslighet utgör därför ett av de största hindren mot att uppnå nollvisionen.

Slutsatsen blir att ytterligare åtgärder är påkallade för att förebygga och bekämpa rattfylleri och därmed minska antalet berusade förare på vägarna.

Vilka åtgärder är verksamma?

Forskning visar att polisens kontroller av trafiknykterheten är en mycket viktig förebyggande åtgärd inom trafiknykterhetsområdet. Den preventiva effekten består inte enbart av den avskräckande effekt som ett straff innebär. Att det finns en stor sannolikhet att ertappas, eller om det uppfattas finnas en stor risk att ertappas, utgör ett verksamt medel att avhålla trafikanterna från att framföra fordon efter att ha druckit alkohol eller intagit droger. Kontrollerna bidrar vidare till att upptäcka rattfylleribrott. Brotten kan därmed avbrytas genom att fortsatt färd under alkohol- eller drogpåverkan förhindras och kan också leda till åtgärder som motverkar återfall i rattfylleribrottslighet.

Således är det viktigt med regelbundna, omfattande och synliga kontroller längs vägarna. Slumpmässiga kontroller har visat sig vara särskilt effektiva i förebyggande syfte. Också riktade kontroller är effektiva, dvs. sådana kontroller som sker på vissa platser eller vid vissa tidpunkter då man kan förvänta sig att finna ett större antal personer som kör motorfordon efter att ha druckit alkohol, t.ex. vid färjelägen, flygplatser och utanför systembolagsbutiker. Åtgärder som syftar till att öka antalet kontroller av trafiknykterheten bör därför vidtas. Fler nykterhetskontroller väcker i sin tur frågor om ökade möjligheter att utreda brott samt använda tvångsmedel och andra åtgärder då alkohol- eller drogpåverkan upptäcks i trafiken. Nära sammanhängande med detta är frågor om åtgärder som syftar till att avvärja omedelbart förestående eller avbryta pågående rattfylleribrott, exempelvis en möjlighet att utan hinder av sekretess kunna

lämna uppgifter så att rattfylleribrott kan förhindras eller lagföras. Frågorna om dessa möjligheter kan utvecklas och förbättras bör övervägas.

Effektivare användning av samhällets resurser

Erfarenheterna från senare år visar att det förekommer att personer som ankommer till Sveriges gränser eller hamnar med fordon, eller avser att därifrån fortsätta färden med fordon, är påverkade av t.ex. alkohol och att de utgör en fara för trafiksäkerheten. Exempelvis till hamnarna kommer både yrkesförare och privatbilister som tillbringat tid på färjor där alkohol serveras och finns till försäljning. Det är således angeläget att kontrollen av trafiknykterheten är effektiv vid Sveriges hamnar och gränser.

Polisen genomför i dag regelbundet kontroller av trafiknykterheten hos förare av ankommande fordon i samband med att bilfärjor anlöper svensk hamn. Det är dock inte alltid möjligt för polisen att använda resurser för denna verksamhet i önskvärd utsträckning.

Emellertid finns personal från Tullverket och Kustbevakningen ofta på plats vid gränserna och i hamnarna för kontroll av ankommande trafik. Dessa myndigheter och deras tjänstemän har redan i dag en rad kontrollfunktioner och brottsutredande befogenheter. I flera avseenden har myndigheterna och tjänstemännen då samma befogenheter som polisen och polismän, t.ex. när det gäller att använda tvångsmedel. Vidare finns i dag en samverkan mellan polisen, Tullverket och Kustbevakningen och myndigheterna har i flera avseenden samma befogenheter att agera i gränsområdena.

Det finns mot denna bakgrund skäl att överväga om Tullverkets och Kustbevakningens resurser kan användas på ett rationellt och effektivt sätt i syfte att öka trafiksäkerheten.

Effektivare möjligheter att ingripa mot sjöfylleri

Även i fråga om sjöfylleri kan ytterligare åtgärder behöva vidtas för att sådan brottslighet ska kunna bekämpas mer effektivt. Kustbevakningen finns på plats i svenska farvatten och har redan i dag vissa möjligheter att ingripa mot sjöfylleri. Myndigheten och dess tjänstemän har dessutom en rad kontrollbefogenheter och brottsutredande funktioner på andra områden. I flera avseenden har myndigheten och tjänstemännen samma befogenheter som polisen och polismän, t.ex. när det gäller att använda tvångsmedel. Vidare finns, som tidigare nämnts, en samverkan mellan polisen och Kustbevakningen. Kustbevakningen saknar dock i dag t.ex. möjligheter att ta bevisprov och inleda förundersökning om sjöfylleribrott. Det finns mot denna bakgrund skäl att överväga om Kustbevakningens resurser kan användas på ett mer effektivt sätt i syfte att ingripa mot trafikonykterhet till sjöss.

En helhetssyn behövs

I det föregående har främst betonats möjligheterna att upptäcka trafikonykterhet och att upptäcktsrisken är en viktig faktor för att avhålla trafikanter från att köra berusade av alkohol eller andra medel. För att effek-

tivt förebygga och förhindra trafiknykterhetsbrott krävs emellertid en helhetssyn. Av forskning framgår att en stor andel av de personer som gjort sig skyldiga till sådana brott har alkoholproblem i sådan grad att de är i behov av vård. Ett viktigt led i det förebyggande arbetet mot trafiknykterhet är därför att komma till rätta med missbruk för att i förlängningen förhindra återfall i sådan brottslighet. Också andra åtgärder av olika slag är av stor betydelse för att motverka trafiknykterheten. Det kan exempelvis handla om informationsinsatser och utbildning. Frågor om stöd till offer för trafiknykterhetsbrott är också viktiga.

5 Straffansvaret för drograttfylleri

5.1 Gällande rätt

Den nuvarande bestämmelsen om drograttfylleri i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott trädde i kraft den 1 juli 1999. Enligt bestämmelsen döms den för rattfylleri som för ett motordrivet fordon eller en spårvagn efter att ha intagit narkotika som avses i narkotikastrafflagen (1968:64) i så stor mängd att det under eller efter färden finns något narkotiskt ämne kvar i blodet (4 § andra stycket första meningen). En nollgräns gäller alltså för alla typer av narkotikaklassade substanser i blodet, dvs. även för narkotikaklassade läkemedel.

Drograttfylleribrott kan bedömas som grovt brott med högre straffskala antingen om föraren varit avsevärt påverkad eller om framförandet av fordonet inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten. Några gränsvärden som kan kvalificera brottet som grovt finns inte.

Ett undantag från straffansvaret görs för sådant intag av narkotika som skett i enlighet med läkares eller annan behörig receptutfärdares ordination (4 § andra stycket andra meningen). Med begreppet ordination avses en sakkunnig instruktion om viss behandling, i detta fall medicinering, med narkotikaklassat läkemedel av viss angiven dos. Undantaget omfattar alltså inte dem som kommit åt läkemedlet illegalt och inte heller dem som överdoserar.

Begränsningen till narkotika innebär att andra medel som inte är narkotikaklassade men som kan ge upphov till trafikfarlig påverkan faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Hit hör exempelvis olika bedövningsmedel, smärtstillande medel, medel mot epilepsi, olika psykofarmaka, medel mot allergier och andningssvårigheter samt vissa hostmediciner.

Det förhållandet att någon ordinerats ett narkotikaklassat läkemedel eller ett annat läkemedel som kan ge trafikfarlig effekt och följer ordinationen, innebär inte att bilkörning eller liknande kan ske utan vidare. För rattfylleri döms också den som för ett motordrivet fordon eller en spårvagn och då är så påverkad av något medel att det kan antas att han eller hon inte kan framföra fordonet på ett betryggande sätt, s.k. kliniskt rattfylleri (4 § tredje stycket). Denna bestämmelse gäller alltså även den som intagit ett preparat i enlighet med läkares ordination. Bestämmelsen blir också tillämplig på sådan narkotika som inte kan upptäckas genom blodprov, t.ex. LSD.

Före den 1 juli 2005 var vissa förpackningar med trafikfarliga läkemedel försedda med en röd varningstriangel. Märkningen med varningstrianglar ansågs i vissa fall vara inkonsekvent och personer som använde ett visst läkemedel kunde få intrycket att läkemedlet inte var trafikfarligt om varningstriangel saknades. Märkningen togs därför bort. Varningstriangeln har ersatts med en text på läkemedlets bipacksedel som anger eventuell risk för påverkan på körförmågan samt att det vid bilkörning alltid är viktigt att själv bedöma sin körförmåga, oavsett vilket läkemedel man använder.

Receptutfärdare har en informationsplikt enligt läkemedelslagen (1992:859) gentemot patienten när läkemedel skrivs ut. Beträffande trafikfarliga läkemedel föreskrivs särskilt i Läkemedelsverkets författningssamling att receptutfärdaren noga ska upplysa patienten om hur sådana läkemedel kan påverka reaktionsförmågan och förmågan att uppträda som trafikant. Vidare är apotekspersonalen skyldig att lämna viss information till patienten i samband med att ett läkemedel lämnas ut.

5.2 Utformningen av straffansvaret för drograttfylleri

Regeringens bedömning: Straffansvaret för drograttfylleri med en nollgräns för narkotika i trafiken, som infördes den 1 juli 1999, synes ha fått avsedd verkan. Nollgränsen, gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott samt det undantag från nollgränsen som gäller för intag av narkotika i enlighet med läkares eller annan behörig receptutfärdares ordination bör behållas. Det bör inte införas något generellt förbud att framföra fordon efter intag av andra trafikfarliga preparat än narkotika.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har invänt mot bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Nollgränsen för narkotika i trafiken gäller alla narkotiska preparat, även läkemedel, dock med undantag för intag av narkotika i enlighet med läkares eller annan behörig receptutfärdares ordination. I stället gäller för förare som intagit sådant ordinerat läkemedel att ansvar för rattfylleri kan komma i fråga om det kan antas att han eller hon inte kunnat framföra fordonet på ett betryggande sätt.

Sedan nollgränsen infördes den 1 juli 1999 har antalet anmälda drograttfylleribrott ökat. Andelen lagförda sådana brott har också ökat för varje år. En förklaring till detta är att polisens arbete mot drogpåverkan i trafiken fortlöpande har utvecklats och förbättrats. Exempelvis har i dag de flesta polismän i yttre tjänst utbildning och utrustning för att utföra s.k. ögonundersökning av förare i syfte att ta reda på om personen är drogpåverkad. Att det är en nollgräns som gäller och att denna gäller narkotika som definieras i narkotikastrafflagen (1968:64) underlättar lagföring av den som ertappas med att köra med narkotika i blodet. Straffansvaret för drograttfylleri med en nollgräns synes följaktligen ha fått avsedd verkan.

Drograttfylleri kan bedömas som grovt, om gärningsmannen varit avsevärt påverkad eller om framförandet av fordonet inneburit en påtaglig

fara för trafiksäkerheten. Det är alltså inte tillräckligt för att anse ett brott som grovt att personen har en hög halt av ett narkotiskt preparat i blodet.

En ordning med gränsvärden skulle innebära att fler av dem som har höga halter narkotika i blodet skulle kunna dömas för grovt brott. Bevisvårigheterna skulle minska och lagstiftningen skulle dessutom bli mer lik den som gäller för alkohol. En sådan ordning diskuterades när den nuvarande regleringen infördes. Det ansågs dock inte möjligt att uppställa gränsvärden med hänsyn till bl.a. svårigheter att fastställa ett samband mellan en viss koncentration av en drog i blodet och en trafikfarlig påverkan. Inte heller i dag finns tillräckliga metoder för att mäta och bestämma graden av påverkan av droger. Det är därför inte möjligt att införa gränsvärden för att kvalificera ett drograttfylleri som grovt brott. Även i fortsättningen måste vid ett påstående om grovt brott hävdas att föraren varit avsevärt narkotikapåverkad eller att förandet av fordonet inneburit en påtaglig trafiksäkerhetsfara och stödbevisning om detta presenteras. Den nuvarande gränstragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott bör följaktligen behållas.

Vad sedan gäller det undantag från nollgränsen som finns konstaterades i det tidigare lagstiftningsärendet att ett inte obetydligt antal förare skulle få sin rörelsefrihet begränsad om gränsen skulle gälla undantagslöst. Det kunde t.ex. handla om personer som var i behov av en låg dos lugnande medel för att fungera i vardagslivet (prop. 1998/99:43 s. 29). Vidare konstaterades att risken för trafikfarlig påverkan regelmässigt kan antas vara större när medlen intas i missbrukssyfte än när de används i medicinskt syfte.

Enligt regeringen skulle ett generellt förbud att framföra fordon för de som använder läkemedel med narkotikaklassade substanser komma att omfatta beteenden som inte är straffvärda. Många av dem som intar ett läkemedel med narkotiska substanser i enlighet med läkares eller annan behörig receptutfärdares ordination gör det i så låga doser att de inte blir påverkade på ett trafikfarligt sätt. Härtill kommer att det saknas indikationer på att undantaget skulle ha medfört några problem vid den praktiska tillämpningen. Med den ordning som gäller i dag träffar lagstiftningen dem som är trafikfarliga, dvs. personer som använder narkotika i missbrukssyfte och personer som till följd av påverkan inte kan framföra fordon på ett trafiksäkert sätt. Enligt regeringens mening bör mot denna bakgrund de som använder narkotikaklassade medel i terapeutiska doser inte heller fortsättningsvis vara generellt förhindrade att framföra fordon. Det nuvarande undantaget bör alltså behållas tillsammans med nollgränsen. I sammanhanget vill regeringen påminna om att straffansvar kan komma i fråga för den som använt narkotikaklassat läkemedel i enlighet med ordinationen när han eller hon varit så påverkad att fordonet inte kunnat framföras på ett betryggande sätt, s.k. kliniskt rattfylleri.

Drograttfylleriens ansvarets begränsning till narkotika innebär att preparat som kanske i samma utsträckning som narkotika kan ge upphov till trafikfarlig påverkan faller utanför bestämmelserna om drograttfylleri. För dem som intagit sådana preparat gäller emellertid att ansvar kan dömas ut enligt reglerna om kliniskt rattfylleri.

I det ovan nämnda lagstiftningsärendet uttalade regeringen att det skulle vara mycket svårt att avgränsa de övriga trafikfarliga preparat som skulle kunna omfattas av en nollgräns eller vissa gränsvärden (a. prop.

s. 22 och s. 25). Detta ställningstagande gör sig fortfarande gällande. Dessa preparat utgör inte en lika homogen grupp som narkotika i fråga om verkningar och trafikfarliga effekter. Regeringen har ovan beskrivit svårigheterna med gränsvärden för narkotika. Dessa svårigheter är ännu större vad gäller andra medel som kan ge trafikfarlig påverkan. Regeringens bedömning är därför att det inte heller i dag är möjligt att på ett godtagbart sätt avgränsa vilka preparat utöver de narkotikaklassade som skulle kunna bli föremål för en förbudsreglering. Det bör därför inte införas något generellt förbud att framföra fordon efter intag av andra trafikfarliga preparat än narkotika.

6 Gällande bestämmelser om trafiknykterhetskontroller och möjligheter att ingripa mot ratt- och sjöfylleri m.m.

6.1 Alkoholutandningsprov

Av lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov framgår att ett alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller annat brott på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning av brottet (1 § första stycket). Ett sådant alkoholutandningsprov ska tas av en polisman (andra stycket samma paragraf). Provet kallas bevisprov, eftersom det kan användas som bevis för alkoholkoncentrationen i utandningsluften hos en förare i ett brottmål.

Ett alkoholutandningsprov får även i de fall någon brottsmisstanke inte föreligger tas på förare av motordrivet fordon samt på förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg. Prov får dock inte tas på förare av ett motordrivet fordon, som är avsett att föras av gående (2 §). Ett sådant prov kallas för sållningsprov och ska även det tas av en polisman.

Provtagningen ska ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, ska provet tas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum. För sållningsprov gäller dessutom att prov får tas endast på eller i nära anslutning till den plats där föraren kontrolleras eller ett polisengripande mot föraren sker. För sållningsproven får endast användas instrument som kan brukas utan dröjsmål och som bara anger om eventuell alkoholkoncentration överstiger ett visst gränsvärde. Om ett sållningsprov indikerar att alkoholkoncentrationen överstiger gränsvärdet, kan som regel skäligen misstanke om trafiknykterhetsbrott anses föreligga. Ett bevisprov kan då tas. Eftersom det i ett sådant fall föreligger skäligen misstanke om ett brott på vilket fängelse kan följa, kan även en kroppsbesiktning i form av blodprovstagning göras enligt rättegångsbalken.

Om den som ska lämna ett alkoholutandningsprov vägrar att medverka till detta, får ett blodprov tas trots att förutsättningar för det inte förelig-

ger enligt reglerna i rättegångsbalken, dvs. utan att det föreligger skäligen misstanke (3 §).

6.2 Ögonundersökning

Lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken ger en polisman rätt att undersöka ögonen på förare av ett motordrivet fordon samt förare av ett maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg, om det kan misstänkas att föraren gjort sig skyldig till brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller annat brott på vilket fängelse kan följa och som har begåtts i samband med framförandet av fordonet (2 §). Ögonundersökningen får endast omfatta yttre iakttagelser av ögonens utseende och funktion och används enbart för att fastställa om *skäligen* misstanke om drogpåverkan föreligger (dvs. ett högre ställt krav än bara misstanke). Som hjälpmedel får en pupillometer, penna eller annat liknande föremål samt en mindre ljuskälla användas (3 §).

Erforderlig misstanke för att få utföra undersökningen kan baseras på förarens sätt att framföra fordonet, hans eller hennes uppträdande eller på att det annars framkommer omständigheter som tyder på ett missbruk av narkotika. I likhet med vad som gäller för alkoholutandningsprov ska undersökningen göras på ett sådant sätt att den undersökte inte blir föremål för allmän uppmärksamhet och den ska som regel utföras avskilt, exempelvis i ett täckt fordon.

Om polismannens undersökning visar att det finns tecken på narkotikapåverkan och skäligen misstanke om brott därmed föreligger, får kroppsbesiktning i form av blodprov göras enligt rättegångsbalken.

Vägrar den som ska genomgå en ögonundersökning att medverka till detta får blodprov tas även om det inte finns förutsättningar för det enligt rättegångsbalken, dvs. utan att det föreligger skäligen misstanke (5 §).

6.3 Polisens befogenheter att ingripa mot ratt- och sjöfylleri

I rättegångsbalken finns bestämmelser om förundersökning och användning av tvångsmedel (23–28 kap.). Förundersökning ska inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 § första stycket). Beslut om att inleda en förundersökning ska fattas av polismyndighet eller åklagare (23 kap. 3 § första stycket). Om förundersökningen har inletts av en polismyndighet och saken inte är av enkel beskaffenhet, ska ledningen övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Också i annat fall ska åklagare överta ledningen av förundersökningen när det är påkallat av särskilda skäl. När åklagare leder förundersökningen får han eller hon anlita biträde av polismyndigheten och även uppdra åt en polisman att vidta en viss åtgärd som hör till förunder-

sökningen förutsatt att det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskafhet (23 kap. 3 § andra stycket).

Under en förundersökning gäller bestämmelserna om användning av tvångsmedel i rättegångsbalken (23 kap. 16 §). Beslut om att tvångsmedel ska användas ska som huvudregel fattas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

En polisman har vissa självständiga befogenheter att använda tvångsmedel eller andra åtgärder före eller under en förundersökning. En polisman får hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder innan en förundersökning har hunnit inledas (23 kap. 3 § tredje stycket) samt uppmana en person som befinner sig på en plats där ett brott har förövats att följa med till förhör eller ta med personen till förhör (23 kap. 8 §). Vid fara i dröjsmål får en polisman vidare självständigt besluta om gripande (24 kap. 7 § första stycket), ta egendom i beslag (27 kap. 4 §) samt göra husrannsakan (28 kap. 5 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (28 kap. 13 §). Med fara i dröjsmål avses att situationen är sådan att ändamålet med åtgärden riskerar att gå om intet om beslut från undersökningsledaren eller åklagaren måste inväntas.

En polisman har dessutom enligt polislagen (1984:387) befogenhet att stoppa ett fordon eller ett annat transportmedel. Det gäller om det finns anledning att anta att någon som färdas i fordonet har gjort sig skyldig till brott. Det gäller vidare om det behövs för att med laga stöd ingripa mot någon som färdas i fordonet genom att frihetsberöva denne eller på annat sätt inskränka dennes rörelsefrihet eller underkasta vederbörande kroppsvisitation eller kroppsbesiktning eller om det behövs för att genomföra husrannsakan i fordonet. En polismanns befogenhet i detta hänseende gäller slutligen också vid behov av att reglera trafiken eller kontrollera fordon eller förare eller fordons last enligt vad som är särskilt föreskrivet (22 §). Ett exempel på sådana föreskrifter är reglerna i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov. Vidare får en polisman i syfte att förhindra rattfylleribrott tillfälligt omhänderta fordonsnycklar, annat som behövs för färd eller fordon (24 a § polislagen).

En polisman som ska genomföra en tjänsteåtgärd har befogenhet att använda våld för att genomföra åtgärden bl.a. om han eller hon möts med våld eller hot om våld, om den som ska frihetsberövas försöker undkomma eller gör motstånd, om polismannen ska verkställa eller biträda vid kroppsvisitation, kroppsbesiktning, beslag eller annat omhändertagande eller husrannsakan samt om polismannen med laga stöd ska stoppa ett fordon eller ett annat transportmedel för kontroll (10 §). Våld får användas endast i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt.

6.4 Bilinspektörer

Bestämmelser om bilinspektörer finns i fordonslagen (2002:574). Med bilinspektör avses den som har anställning som bilinspektör hos en polismyndighet eller hos Rikspolisstyrelsen (1 kap. 3 §). En bilinspektör har olika arbetsuppgifter som syftar till att bl.a. kontrollera fordons funktion, utrustning, last m.m.

Det finns ett sextiotal bilinspektörer i Sverige. En bilinspektör är utbildad fordonsingenjör och har därefter gått en utbildning om 4–5 veckor på polishögskolan som innebär att bilinspektören i vissa delar får samma utbildning som en polisman, t.ex. när det gäller att stoppa ett fordon.

En bilinspektör som förordnats av Rikspolisstyrelsen får utföra en s.k. flygande inspektion (2 kap. 10 §). En sådan inspektion sker för att kontrollera att ett fordon som anträffas i trafik inte i otillåten grad avviker från föreskrivna krav på beskaffenhet och utrustning och att det inte i övrigt avviker från det godkända utförandet samt att det uppfyller föreskrivna krav till skydd för liv och hälsa. En flygande inspektion får även ske av ett fordon som påträffas under sådana omständigheter att det finns anledning att anta att det i nära anslutning till anträffandet har använts i trafik. Härutöver får bilinspektörer kontrollera att fordon är lastade på rätt sätt samt att fordon i förekommande fall uppfyller de krav som ställs på användning m.m. av färdskrivare och taxameter (2 kap. 12–14 §§).

En bilinspektör får påpeka brister för fordonsförare och meddela körförbud om bristerna är så stora att fordonet inte kan användas utan uppenbar fara för trafiksäkerheten (3 kap. 6 §). En bilinspektör kan också meddela förelägganden om att avhjälpa brister på fordonet.

Bilinspektören får själv stoppa fordon för att genomföra flygande inspektioner och andra kontroller (3 kap. 2 § första stycket). Det är alltså inte nödvändigt att en polisman samtidigt finns på plats. En bilinspektör har dock ingen rätt att bruka våld för att stoppa ett fordon. Denna rätt tillkommer enbart polisman enligt polislagen (1984:387).

En bilinspektör arbetar sällan ensam. Arbetet bedrivs vanligtvis genom att en grupp bestående av t.ex. ett antal poliser och några bilinspektörer, en s.k. vägkontrollgrupp, arrangerar och genomför en kontroll tillsammans. Den görs ofta på en kontrollplats där det finns bl.a. en våg och annan utrustning som behövs samt ibland en byggnad där rapporter kan skrivas. Ett flertal olika kontroller kan ske vid samma tillfälle, t.ex. av den tunga trafikens kör- och vilotider, fordonstekniska kontroller och alkoholutbildningsprov. Det förekommer kontroller även i hamnar i anslutning till att färjor anlöper hamn.

6.5 Tullverkets och Kustbevakningens möjligheter att inleda förundersökning och använda tvångsmedel

Kustbevakningen och Tullverket har enligt ett flertal lagar befogenheter att förhindra, utreda och beivra brott. Sådana befogenheter finns bl.a. i lagen (2000:1225) om straff för smuggling (smugglingslagen), lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP) och lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg (vattenföroreningslagen).

Smugglingslagen

Smugglingslagen straffsanktionerar en rad in- och utförselbestämmelser som finns i andra författningar. Den innehåller också bestämmelser om

vilka befogenheter som tillkommer Tullverket och en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen vid misstanke om brott.

Tullverket får besluta om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken om brott enligt smugglingslagen eller enligt vissa andra lagar som anges i smugglingslagen (19 § första stycket och 1 §). De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Tullverket, som ska förordna särskilda befattningshavare att fullgöra dessa uppgifter. Någon motsvarande befogenhet för Kustbevakningen att inleda förundersökning följer inte av smugglingslagen.

Om saken inte är av enkel beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren ska även annars överta ledningen när detta är påkallat av särskilda skäl (19 § andra stycket). När förundersökningen leds av en åklagare får denne anlita biträde av Tullverket eller, när det är lämpligt, uppdra åt en tjänsteman vid verket att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen (19 § tredje stycket).

Hänvisningen till rättegångsbalkens regler om undersökningsledares befogenheter och skyldigheter innebär bl.a. befogenhet för Tullverket att lägga ned förundersökningen (23 kap. 4 § andra stycket), hålla förhör med var och en som kan antas lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23 kap. 6 §), hämta någon till förhör (23 kap. 7 §), kvarhålla någon för förhör (23 kap. 9 §), inhämta yttrande från sakkunnig (23 kap. 14 §) samt besluta om beslag (27 kap. 4 § andra stycket), husrannsakan (28 kap. 4 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (28 kap. 11–13 §§). Hänvisningen innebär också att bl.a. reglerna om skyldighet att anmäla behov av offentlig försvarare till rätten (23 kap. 5 §) och ombesörja förhörsvittne (23 kap. 10 §) blir tillämpliga. Vid förundersökningen ska protokoll föras över vad som förekommit vid denna och som är av betydelse för utredningen (23 kap. 21 §). Dessutom blir förundersökningskungörelsen (1947:948) tillämplig, i den mån inget annat följer av bestämmelserna i smugglingslagen (23 kap. 24 §).

En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har enligt bestämmelser i smugglingslagen i stort sett samma befogenheter som en polisman i den brottsutredande verksamheten. Bestämmelserna innebär bl.a. att en sådan tjänsteman har följande självständiga befogenheter.

- Befogenhet att enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen innan förundersökning hunnit inledas, s.k. primärutredningsåtgärder (20 § första stycket).
- Befogenhet att enligt 23 kap. 8 § rättegångsbalken ålägga någon att följa med till förhör och ta med någon till förhör (20 § andra stycket).
- Befogenhet att enligt 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken gripa den som misstänks för brott, dvs. i brådskande fall om det finns skäl för anhållande (21 §).
- Befogenhet att med stöd av 27 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken ta egendom i beslag om det föreligger fara i dröjsmål samt möjlighet att även i andra fall ta egendom i be-

slag om det skäligen kan antas att egendomen kommer att bli förverkad på grund av brott (22 §).

- Befogenhet att enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken vid fara i dröjsmål göra husrannsakan (26 § första stycket).
- Befogenhet att enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken vid fara i dröjsmål göra kroppsvisitation och kroppsbesiktning (27 § första stycket).
- Befogenhet att vid ingripande göra s.k. skyddsvisitation (27 § tredje stycket).

Beslut om användning av tvångsmedel får fattas endast av en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som innehar befattning som är förenad med sådan befogenhet och som har genomgått erforderlig utbildning för ändamålet (30 §).

LKP

LKP innehåller en uppräknig av rättsområden som faller in under Kustbevakningens polisiära ansvar (1 §). LKP är tillämplig när Kustbevakningen bedriver övervakning till havs, i kustvatten, i Väner och Mälaren samt, i vissa fall, i den ekonomiska zonen för att förhindra brott mot föreskrifter som gäller bl.a. jakt, fiske, trafikregler och säkerhetsanordningar för sjötrafiken, åtgärder mot vattenförorening från fartyg, fartygs registrering och identifiering samt utlänningars inresa till och utresa från eller vistelse i Sverige. Lagen innebär, tillsammans med den tillhörande förordningen (1983:124) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning, ett ansvar för Kustbevakningen att ingripa mot överträdelser på dessa områden.

Om det finns misstanke om att brott har begåtts mot någon av de föreskrifter som avses i lagen, har en tjänsteman vid Kustbevakningen samma befogenheter som tillkommer en polisman att hålla förhör och vidta annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken, s.k. primärutredningsåtgärder, ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken, gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken samt göra husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som ska gripas eller att verkställa beslag (2 §).

En tjänsteman vid Kustbevakningen har vidare samma befogenhet som en polisman har att avvisa, avlägsna eller omhänderta den som genom sitt uppträdande i sjötrafiken stör ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna (3 §). Samma befogenhet gäller för att avvärja vissa brott. Tjänstemannen kan även stoppa, visitera och inbringa fartyg till svensk hamn, om det är uppenbart att en sådan åtgärd behövs för att ovan angivna befogenheter ska kunna utövas (4 §). För att verkställa åtgärder enligt lagen har tjänstemannen befogenhet att använda våld (8 § jämförd med 29 § polislagen [1984:387]).

De angivna befogenheterna får utövas endast i omedelbar anslutning till den gärning som föranleder åtgärden och endast av tjänsteman som uppfyller de krav regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer föreskriver i fråga om tjänsteställning, utbildning och erfarenhet eller i

annat avseende (5 och 6 §§). Samtliga åtgärder ska skyndsamt anmälas till polismyndighet (9 §).

Vid förundersökning om brott som anges i LKP får åklagare och polis anlita biträde av Kustbevakningen samt uppdra åt en tjänsteman vid Kustbevakningen att vidta de särskilda åtgärder som behövs för undersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna (7 §).

Vattenföreningenslagen

Enligt vattenföreningenslagen får Kustbevakningen inleda förundersökning om brott avseende bl.a. olagliga utsläpp av olja och andra skadliga ämnen. De befogenheter och skyldigheter som förundersökningsledare har enligt rättegångsbalken gäller i ett sådant fall för Kustbevakningen. Särskilda befattningshavare förordnas av Kustbevakningen för att fullgöra sådana arbetsuppgifter. Åklagaren ska ta över ledningen av förundersökningen så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren ska också i andra fall överta ledningen av förundersökningen när det är påkallat av särskilda skäl (11 kap. 4 §).

En tjänsteman vid Kustbevakningen har enligt lagen samma befogenhet som en polisman har att vidta primärutredningsåtgärder, ta med någon till förhör, gripa den som misstänks för brott mot lagen, ta föremål i beslag samt göra husrannsakan med anledning av sådant brott (11 kap. 2 och 5–7 §§). För att verkställa åtgärder enligt lagen har tjänstemannen befogenhet att använda våld (11 kap. 17 §).

Endast en kustbevakningstjänsteman som uppfyller de krav som föreskrivs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer i fråga om tjänsteställning, utbildning och erfarenhet eller i annat avseende får utöva befogenheterna.

6.6 Sekretess

Sekretess inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten

En av de viktigaste utgångspunkterna för hälso- och sjukvården och socialtjänsten är att dessa verksamheter ska bygga på respekt för individens självbestämmande och integritet. Denna grundläggande förutsättning för verksamheterna har haft en avgörande betydelse för utformningen av sekretessregleringen på dessa områden. Hälso- och sjukvården och socialtjänsten har bl.a. mer begränsade möjligheter än vad de flesta andra myndigheter har att lämna ut uppgifter som angår misstankar om brott till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet.

Av den grundläggande bestämmelsen om sekretess inom hälso- och sjukvården följer att sekretess gäller för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom eller henne närstående lider men (7 kap. 1 c § sekretesslagen [1980:100]). En motsvarande bestämmelse finns för uppgifter om enskildas personliga förhållanden inom socialtjänsten (7 kap. 4 §).

Sekretessen på dessa områden gäller således med ett s.k. omvänt skaderekvisit. Såvida inte den enskilde själv medger att vissa uppgifter lämnas ut, får utlämnande ske endast om man är övertygad om att detta inte länder till men. Det främsta skälet till att dessa myndigheter inte får lämna ut uppgifterna är att den enskilde ska känna förtroende för hälso- och sjukvården samt socialtjänsten när denne vänder sig dit.

Tystnadsplikten för personal inom enskilt bedriven hälso- och sjukvård regleras i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Enligt lagen får sådan personal inte obehörigen röja vad den i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden (2 kap. 8 §). På motsvarande sätt föreskrivs i socialtjänstlagen (2001:453) tystnadsplikt för den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt socialtjänstlagen (15 kap. 1 §). Vidare gäller tystnadsplikt för den som är eller har varit verksam inom enskild familjerådgivning (15 kap. 2 §). I brottsbalken föreskrivs straffansvar för den som röjer uppgift som han eller hon är skyldig att hemlighålla enligt lag (20 kap. 3 §).

Uppgiftslämnande vid brott

Sekretesslagen hindrar inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning (14 kap. 1 §). Exempel på sådan uppgiftsskyldighet finns i lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (2 kap. 11 §). Där sägs bl.a. att hälso- och sjukvårdspersonal är skyldig att lämna ut uppgift som gäller huruvida någon vistas på en sjukvårdsinrättning, om uppgiften i ett särskilt fall begärs av åklagarmyndighet, polismyndighet, Kronofogdemyndigheten eller Skatteverket.

När det gäller myndigheters rätt att lämna uppgifter om brottsmisstankar till andra myndigheter finns en generell bestämmelse om att sådana uppgifter trots sekretess får lämnas ut till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet. För att uppgifterna ska få lämnas krävs att det är fråga om brott där fängelse är föreskrivet för brottet och att brottet kan antas föranleda annan påföljd än böter. Uppgifter som omfattas av särskilt sträng sekretess, t.ex. uppgifter inom hälso- och sjukvården samt inom socialtjänsten, får lämnas ut bl.a. om det för det brott som misstankarna gäller är föreskrivet fängelse i minst ett år (14 kap. 2 § fjärde och femte stycket).

Den sekretess som gäller för bl.a. hälso- och sjukvården samt socialtjänsten begränsas dessutom av särskilda bestämmelser (14 kap. 2 § sjätte-åttonde stycket). Sekretess hindrar inte att uppgifter som angår misstanke om brott mot den som inte har fyllt 18 år enligt dels 3, 4 och 6 kap. brottsbalken, dels lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet. Socialtjänstsekretessen hindrar inte heller att uppgifter som angår misstanke om överlåtelse av narkotika, dopningsmedel eller alkohol till den som inte fyllt 18 år lämnas till åklagarmyndighet eller polis. Sekretess hindrar vidare inte att uppgift som behövs för ett omedelbart polisiärt ingripande lämnas till polismyndighet när någon som kan antas vara under 18 år

påträffas av personal inom socialtjänsten under förhållanden som uppenbarligen innebär överhängande och allvarlig risk för den unges hälsa eller utveckling. Detsamma gäller om den unge påträffas när han eller hon begår brott.

För att bestämmelserna om uppgiftslämnande ska vara tillämpliga förutsätts att det är fråga om ett brott som har begåtts eller i vissa fall håller på att begås. Uppgifter om ett förestående brott kan inte lämnas med stöd av dessa bestämmelser. När det gäller myndigheternas möjligheter att anmäla förestående brott finns i stället vissa möjligheter till det genom den s.k. generalklausulen i sekretesslagen (14 kap. 3 §, se även prop. 1983/84:142, s. 32). Generalklausulen är dock inte tillämplig på hälso- och sjukvårdssekretessen samt socialtjänstsekretessen.

Vittnesplikten, som regleras i rättegångsbalken (36 kap. 1 §), har i princip företräde framför den sekretess eller tystnadsplikt som kan åvila ett vittne. Vittnesplikten är dock inte undantagslös. Personer som tillhör vissa angivna yrkesgrupper får höras om något som de har blivit anförtrodda i sin yrkesutövning eller som de i samband därmed erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den, till vars förmån tystnadsplikten gäller, samtycker till det (36 kap. 5 § andra stycket). Om inte dessa förutsättningar är uppfyllda får personen inte höras (frågeförbud). De angivna yrkesgrupperna är bl.a. advokater, läkare och sjuksköterskor samt familjerådgivare enligt socialtjänstlagen. Samma sak gäller också för biträden till de uppräknade yrkesgrupperna. Frågeförbudet avser endast uppgift som vittnet på grund av sin ställning anförtrots eller som han eller hon i samband med ett sådant förtroende fått kännedom om.

Det finns dock undantag från frågeförbudet (36 kap. 5 § fjärde stycket). Det föreligger en skyldighet att vittna – för andra än försvarare – i mål angående bl.a. brott för vilka det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år.

I och med att en person omfattas av frågeförbudet omfattas denne också i motsvarande mån av bestämmelsen i rättegångsbalken om förbud att förete skriftlig handling, om dess innehåll kan antas vara sådant att han eller hon inte får höras som vittne därom (38 kap. 2 § andra stycket).

7 Ökade möjligheter att kontrollera vägtrafiknykterheten och ingripa mot rattfylleri

7.1 Befogenheter för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning m.m.

Regeringens förslag: En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska ha befogenhet att ta alkoholutandningsprov, både sållningsprov och bevisprov, och göra ögonundersökning för att förebygga, upptäcka och utreda rattfylleribrott. Tjänstemannen ska också ha befogenhet att stoppa fordon för provtagning eller undersökning. Vidare ska en bilinspektör hos polisen ha befogenhet att ta alkoholutandningsprov i form av sållningsprov.

Regeringens bedömning: Annan personal hos polisen bör inte ges befogenhet att ta alkoholutandningsprov i form av sållningsprov.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer i sak med regeringens. Utredningen har föreslagit att det i lagtexten anges att en tull- eller kustbevakningstjänstemans befogenhet att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning ska ske i samband med att myndigheten utövar annan kontrollverksamhet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har antingen tillstyrkt förslaget och bedömningen eller lämnat dem utan erinran. *Statskontoret*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har avstyrkt att bilinspektörer ges befogenhet att ta alkoholutandningsprov. De har därvid framfört att det praktiska behovet av en sådan befogenhet torde vara litet, eftersom bilinspektörer sällan arbetar ensamma och att det skulle innebära en onödig inskränkning av den enskildes integritet. *Vägverket* däremot har ansett att bilinspektörer även ska ges befogenhet att göra ögonundersökning. *Polisförbundet* har avstyrkt förslaget, eftersom det skulle kunna äventyra rättssäkerheten. Förbundet har framfört den generella synpunkten att det av effektivitets- och rättssäkerhetsskäl inte är lämpligt att dela upp huvudmannskapet för brottsbekämpning och mot denna bakgrund ansett att Tullverket och Kustbevakningen ska organiseras inom polisen. – *Tullverket* har efterlyst en precisering av utredningens i lagtexten föreslagna avgränsning av befogenheten att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Alkoholutandningsprov

Kontroller av trafiknykterheten genom alkoholutandningsprov är ett viktigt led i arbetet med att både förebygga och upptäcka rattfylleri. Enligt gällande lagstiftning är det endast polismän som har befogenhet att utföra alkoholutandningsprov.

Såsom regeringen konstaterat i avsnitt 4 visar erfarenheterna att det förekommer att personer som anländer med fordon eller bilfärjor till Sveriges gränser och hamnar är påverkade av alkohol i sådan grad att de utgör en fara för trafiksäkerheten. Detsamma gäller andra anländande som avser att fortsätta färden med fordon. Detta torde delvis bero på att det är lätt att få tillgång till alkohol t.ex. ombord på färjor.

Polisen genomför i dag regelbundet kontroller av nykterheten hos förare av ankommande fordon i samband med att bilfärjor anlöper svensk hamn. Det är emellertid inte alltid möjligt för polisen att avsätta resurser för denna verksamhet i tillräcklig omfattning. Motsvarande gäller i andra gränsområden. Det är därför angeläget att kontrollen av trafiknykterheten i dessa situationer kan utökas.

Personal från Tullverket finns normalt på plats vid gränserna och i hamnarna för kontroll av ankommande trafik. Även personal från Kustbevakningen finns ofta på plats i hamnarna för att fullgöra arbetsuppgifter. Redan i dag har Tullverket och Kustbevakningen en rad kontroll-

funktioner och brottsutredande befogenheter, bl.a. enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling och lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Tjänstemän vid dessa myndigheter har då i de flesta avseenden samma befogenheter som polismän när det gäller användning av tvångsmedel. Att tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen har dessa befogenheter på ett flertal områden har sin bakgrund i att det gäller situationer där det typiskt sett är en tillfällighet vem ett ingripande görs av. Motivet till att reglerna utformats på detta sätt har varit behovet av effektivitet i kontroll- och brottsutredningsverksamheten (jfr prop. 1999/2000:124 s. 87).

Mot den bakgrunden ter det sig enligt regeringens bedömning naturligt att utnyttja befintliga resurser vid Tullverket och Kustbevakningen för att även kontrollera trafiknykterheten i de situationer där kontrollerna behöver öka. Genom ett effektivt resursutnyttjande av myndigheterna och därigenom ett ökat antal alkoholutandningsprov kan fler rattfylleribrott förebyggas och upptäckas. Därmed kan trafiksäkerheten öka.

En reglering som innebär att tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen, vilka redan i dag har kontrollfunktioner i samhället med långtgående befogenheter, får ta alkoholutandningsprov kan inte heller anses möta hinder från rättssäkerhetssynpunkt eller medföra någon obefogad inskränkning av den enskildes integritet. Samma regler som gäller för polismän om hur proven får tas, t.ex. att sällningsprov enbart får tas med instrument som anger om alkoholkoncentrationen överstiger ett viss gränsvärde, bör gälla. Vidare bör de tjänstemän som ska utföra proven ha motsvarande utbildning och kunskap som poliser har för detta ändamål. Detta innebär ytterligare integritetsgarantier och säkerställer ytterligare att kraven på rättsäkerhet tillgodoses.

Regeringen föreslår följaktligen att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska ha befogenhet att ta alkoholutandningsprov, i form av både sällningsprov och bevisprov, i syfte att förebygga, upptäcka och utreda rattfylleribrott.

Ögonundersökning

Ögonundersökning utgör ett viktigt hjälpmedel för att kunna konstatera om det föreligger skäligen misstanke om drograttfylleri. En misstanke om drograttfylleri kan t.ex. grundas på sättet som en person kör ett fordon, pupillstorleken hos föraren eller någon liknande omständighet som uppmärksammas antingen i samband med att personen redan har stoppats för annan kontroll eller utan sådant samband. Erfarenheterna visar också att misstanke om drogpåverkan ofta uppkommer i samband med rutinmässiga alkoholutandningsprov. Under senare år har dessutom allt fler förare ertappats med narkotiska preparat i blodet. Det är därför i trafiksäkerhetens intresse angeläget att de möjligheter som finns att förhindra och upptäcka drograttfylleri tas tillvara.

I likhet med vad som gäller för alkoholutandningsprov är det i dag endast polismän som har befogenhet att göra en ögonundersökning. Tjänstemän vid Kustbevakningen och Tullverket tjänstgör, som framgått ovan, normalt på platser där det finns stor sannolikhet att påträffa såväl förare som druckit alkohol som förare som tagit droger. Av samma skäl som

redovisats ovan är det enligt regeringens mening motiverat att ge tjänstemännen befogenhet att göra ögonundersökningar i syfte att motverka drograttfylleribrott. Detta framstår också av effektivitetsskäl som lämpligt som en konsekvens av förslaget att ge tjänstemännen befogenhet att ta alkoholutandningsprov.

Det förhållandet att en sådan tjänsteman utför ögonundersökningen i stället för en polis torde ur den enskildes synvinkel inte innebära någon principiell skillnad. Dessa tjänstemän föreslås få möjlighet att ta alkoholutandningsprov och har redan befogenhet att ta urinprov på personer i samband med inresa till och utresa från landet vid misstanke om att vederbörande medför egendom som kan tas i beslag enligt lagen om straff för smuggling, t.ex. narkotika. Det är naturligt att såväl narkotikasmuggling som drograttfylleri får kontrolleras vid gränsen av samma tjänsteman. Vidare ingår redan i en tulltjänstemans utbildning information om narkotiska preparat och hur de påverkar den enskilde. Utbildning för att utföra ögonundersökningar bör utan större insatser kunna ges till tjänstemännen vid Tullverket respektive Kustbevakningen.

Regeringen föreslår mot denna bakgrund att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska ha befogenhet att göra ögonundersökning i syfte att motverka drograttfylleri.

Alkoholutandningsprov och ögonundersökning i samband med annan kontrollverksamhet

Syftet med förslaget om att även en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska kunna ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning är att åstadkomma ett flexibelt och effektivt utnyttjande av myndigheternas resurser till gagn för trafiksäkerheten. Det bör därför inte vara en absolut förutsättning för att ta alkoholutandningsprov eller göra ögonundersökning att det finns en grund för ingripande enligt de regelverk som styr myndigheternas övriga ordinarie verksamhet. En sådan förutsättning skulle innebära att kontroll inte alltid skulle kunna ske trots att en kontroll skulle framstå som befogad. Det bör dock framhållas att avsikten inte är att dessa tjänstemän ska ägna sig åt trafiknykterhetskontroller i stället för sin övriga verksamhet eller att polisen ska sluta genomföra trafiknykterhetskontroller i hamnarna. Vidare ska befogenheterna vara kopplade till respektive myndighets normala geografiska verksamhetsområde. Tullverket utövar verksamhet både vid gränserna och, när det är fråga om bl.a. brott enligt lagen om straff för smuggling, inne i landet. Den verksamhet som Kustbevakningen utövar på land sker främst i hamnarna samt i viss utsträckning på stränder och öar i direkt anslutning till övervakningen till sjöss.

Enligt utredningen borde det sagda komma till uttryck genom en beskrivning i lagtexten. *Tullverket* har ifrågasatt hur den ska förstås. Regeringen delar Tullverkets uppfattning att en uttrycklig beskrivning kan ge upphov till frågor. Samtidigt kan det enligt regeringens mening knappast uppstå någon tvekan om i vilka sammanhang befogenheten ska utövas. Regeringen anser därför att någon uttrycklig avgränsning inte bör föreskrivas.

Befogenhet att stoppa fordon

Enligt de lagar som reglerar Tullverkets och Kustbevakningens verksamheter finns befogenhet för tjänstemän vid myndigheterna att i vissa fall stoppa fordon för att genomföra kontroller. Som exempel kan nämnas bestämmelser i tullagen (2000:1281), lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen och lagen (2006:263) om transport av farligt gods. I polislagen (1984:387) finns befogenhet för polismän att stoppa fordon bl.a. om det behövs för att reglera trafiken eller för att kontrollera fordon eller förare eller fordons last enligt vad som är särskilt föreskrivet.

Som regeringen framhållit ovan är avsikten med förslaget att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska ha en befogenhet att ta alkoholutandningsprov, både sållningsprov och bevisprov, och göra ögonundersökning, även om det inte finns någon grund för ingripande enligt de särskilda regelverk som reglerar dessa myndigheters övriga verksamhet. Som en konsekvens härav föreslås att dessa tjänstemän ges samma befogenhet som en polisman har att stoppa fordon för att ta alkoholutandningsprov eller göra ögonundersökning. I avsnitt 7.4 behandlas frågan om våldsanvändning vid stoppande av fordon.

Bilinspektörer

Bilinspektörer som är anställda hos polisen har befogenhet att i viss mån agera självständigt vid trafikkontroller enligt fordonslagen (2002:574) och behöver således inte alltid arbeta tillsammans med en polisman. Exempelvis har de befogenhet att stoppa fordon och att besluta om körförbud. I praktiken arbetar emellertid bilinspektörerna oftast tillsammans med polismän vid genomförandet av en trafikkontroll.

Regeringen anser, som anförts i avsnitt 4, att åtgärder som syftar till att öka antalet nykterhetskontroller bör vidtas, eftersom dessa visat sig vara effektiva i kampen mot trafiknykterhetsbrotten. Regeringen delar därför utredningens bedömning att det skulle vara ändamålsenligt att bilinspektörerna i samband med trafikkontroller medverkar till att höja effektiviteten av samtidig nykterhetskontroll genom att de får befogenhet att ta sållningsprov på förarna. En sådan befogenhet kan förväntas medföra att fler alkoholutandningsprov tas, vilket kan antas få positiva effekter på trafiksäkerheten. I dag är det nämligen så att polismännen, vid positiva provresultat, blir upptagna med rapportskrivande, vilket påverkar antalet sållningsprov som tas. Om ett sådant prov, som en bilinspektör tagit, visar positivt resultat, kan en polisman ta över och genomföra ett bevisprov. Något bärande skäl från rättssäkerhetssynpunkt eller i övrigt mot att ge bilinspektörer befogenhet att ta sållningsprov kan regeringen inte se. Regeringen kan därför inte ställa sig bakom den uppfattning som framförts av några remissinstanser att behovet av befogenheten skulle vara litet och därmed utgöra en onödig inskränkning av skyddet för den personliga integriteten.

Regeringen föreslår därför en befogenhet för bilinspektörer att ta alkoholutandningsprov i form av sållningsprov. Det finns däremot inte anledning att inom ramen för detta lagstiftningsärende gå längre och, som *Vägverket* föreslagit, ge bilinspektörerna befogenhet att genomföra

ögonundersökning. Däremot är det ändamålsenligt att bilinspektörerna uppmärksammar tecken på drogpåverkan och då sådana bedöms finnas tillkallar polisman.

Regeringen delar slutligen utredningens bedömning, vilken godtagits av remissinstanserna, att annan personal hos polisen inte bör ges befohgenhet att ta sållningsprov.

7.2 Blodprovstagning vid trafikolyckor

Regeringens förslag: Blodprov får tas på en förare av motordrivt fordon eller maskindrivt spårfordon som varit inblandad i en trafikolycka och som på grund av det inte kan lämna alkoholutandningsprov i form av sållningsprov eller genomgå ögonundersökning.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna, däribland *Kammarrätten i Stockholm*, *Åklagarmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen*, *Rättsmedicinalverket*, *Vägverket* och *Sveriges läkarförbund*, har antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Åklagarmyndigheten har påpekat att det kan vara lämpligt att i lagtexten definiera vad som avses med trafikolycka. Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör möjligheten att ta blodprov inskränkas till den som kan antas vara förare. *Vårdförbundet* har ansett att det inte framgår av utredningens förslag om möjligheten till blodprovstagning ska vara begränsad till den som framfört fordonet eller om den även ska kunna omfatta passagerare och gångtrafikanter. Förbundet har vidare ansett att de skäl utredningen har anfört för en så integritetskränkande åtgärd som blodprov utan misstanke om brott inte är tillräckligt utredda och att det inte går att ta ställning till den föreliggande utredningen. *Länsrätten i Örebro* har funnit att det är viktigt att det går att kontrollera alkoholhalten även på den som förts till sjukhus. Om det ska ske i enlighet med utredningens förslag eller på annat sätt, spelar enligt länsrätten mindre roll. *Justitiekanslern* har ställt sig tveksam av integritetsskäl, eftersom blodprov enligt förslaget ska kunna tas i bevis syfte utan att någon misstankegrad föreligger. Även *Socialstyrelsen* har ansett att möjligheten att begära blodprov ska grundas på någon grad av misstanke om brott. Av samma skäl har *Svensk Trafikmedicinsk Förening* avstyrkt förslaget. *Polisförbundet* har motsatt sig förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Blodprovstagning vid trafikolyckor

Såsom framhållits tidigare utgör myndigheternas möjligheter att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökningar ett viktigt led i arbetet med att förebygga och bekämpa trafiknykterhetsbrottsligheten.

Då en trafikolycka till lands har inträffat kan det finnas hinder mot att ta sållningsprov eller göra ögonundersökning. Det kan exempelvis vara så att en förare är medvetslös eller svårt skadad eller att polis kommer till platsen först sedan föraren förts till sjukhus.

I vissa fall kan omständigheterna kring olyckan och övriga iakttagelser innebära att det föreligger skäligen misstanke om trafiknykterhetsbrott. Förutsättningarna för kroppsbesiktning enligt rättegångsbalken kan då vara uppfyllda. I sådana fall finns möjlighet att begära att en läkare eller sjuksköterska på det sjukhus föraren befinner sig tar ett blodprov som sedan kan användas som bevis i utredningen och brottmålet.

Enligt lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område är hälso- och sjukvårdspersonal skyldig att lämna ut uppgift som gäller huruvida någon vistas på en sjukvårdsinrättning om uppgiften i ett särskilt fall begärs av bl.a. åklagarmyndighet eller polismyndighet. Om polisen frågar huruvida en person som varit inblandad i en viss trafikolycka finns på sjukhuset, torde det vara ett fall som omfattas av upplysningsskyldigheten.

I andra fall kan förutsättningar för ett blodprov saknas, eftersom omständigheterna i samband med trafikolyckan inte ger stöd för att det föreligger skäligen misstanke om trafiknykterhetsbrott. De blodprov som eventuellt tas inom sjukvården med anledning av att en trafikskadad förare vårdas på sjukhus skulle i sådana fall kunna utgöra bevis för att föraren haft en otillåten alkoholhalt eller narkotika i blodet vid framförande av fordonet och därigenom gjort sig skyldig till brott. Provresultatet omfattas emellertid av sekretess och något undantag från sekretessen finns inte.

Intresset av sekretess för att skydda personliga förhållanden måste i dessa fall ställas mot intresset av att utreda brott. I kampen mot förekomsten av alkohol och droger i trafiken är det viktigt att det finns goda möjligheter att utreda brott. Det är, som strax ska redovisas, inte ovanligt att förare, som är inblandade i trafikolyckor där personer skadas eller dödas, är påverkade av alkohol eller droger. Att polisen i samband med en trafikolycka vill undersöka inblandade förares nykterhetstillstånd framstår därför som högst rimligt.

En möjlighet skulle därför kunna vara att införa en ny sekretessbrytande regel som tar sikte på sjukvårdspersonalens möjligheter att lämna uppgifter om en patients blodprov vid misstanke om t.ex. rattfylleri. Syftet med en sådan regel skulle vara att underlätta utredning och lagföring av brott.

Med en sekretessbrytande regel skulle det emellertid endast vara möjligt att erhålla uppgift om eventuell alkohol- eller drogpåverkan i de fall där blodprov verkligen tagits, sparats och är tillgängliga för att användas i brottsutredande syfte. Blodprov tas normalt endast om det är medicinskt motiverat, vilket innebär att alla förare som skadas inte undantagslöst blir föremål för blodprovstagning.

För det fall föraren inte hade förts till sjukhus hade det i de flesta situationer varit rutin att redan på olycksplatsen kontrollera eventuell påverkan av alkohol eller narkotika. En bättre lösning kan därför vara att, som utredningen föreslagit, bygga ut de befintliga reglerna om möjlighet till blodprovstagning utan skäligen misstanke i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov samt lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken.

Alkoholutandningsprov och ögonundersökning bygger på att personen medverkar frivilligt. Det föreskrivs dock i lagarna att blodprov får tas på den som vägrar att lämna alkoholutandningsprov eller genomgå ögonundersökning, även om det inte finns förutsättningar för det enligt bestäm-

melserna om kroppsbesiktning i rättegångsbalken, dvs. även om skäligen misstanke om brott inte föreligger. Som utredningen föreslagit skulle motsvarande kunna gälla den som på grund av en trafikolycka inte har *möjlighet* att lämna ett sållningsprov eller genomgå en ögonundersökning. En sådan lösning skulle innebära att de efterfrågade uppgifterna kan fås utan att sekretessen behöver brytas för uppgifter som inhämtats i den kliniska verksamheten. Utifrån såväl brottsförebyggande och praktiska som principiella aspekter har utredningens förslag enligt regeringens mening uppenbara fördelar.

Den övervägande majoriteten av remissinstanserna har också tillstyrkt förslaget, även om några remissinstanser avstyrkt eller ställt sig tveksamma. *Vårdförbundet* har därtill ifrågasatt om blodprov ska kunna tas på alla som har varit inblandade i en trafikolycka och enligt *Sveriges advokatsamfund* borde möjligheterna till blodprovstagnning inskränkas till den som kan antas ha varit förare av fordonet.

Regeringen delar remissinstansernas uppfattning att det skulle resa betänkligheter att ta blodprov på alla som varit inblandade i en trafikolycka utan att det föreligger en misstanke om att personen kan ha gjort sig skyldig till brott. Avsikten med utredningens förslag torde emellertid ha varit att denna möjlighet endast ska ta sikte på föraren. Den bestämmelse som i dag möjliggör blodprovstagnning på den som vägrar att lämna ett alkoholutandningsprov kan bara avse den personkategori på vilken sållningsprov kan tas, dvs. *förare* av motordrivet fordon, med undantag av fordon som är avsett att föras av gående, samt av maskindrivet spårforon. För andra personkategorier förutsätts att det föreligger skäligen misstanke för att ett alkoholutandningsprov i form av ett bevisprov ska kunna tas. Regeln om blodprov utan skäligen misstanke saknar därför relevans för andra än förare av motordrivet fordon samt av maskindrivet spårforon. Utredningens förslag torde, redan som det är utformat, omfatta den angivna personkretsen. Med anledning av de synpunkter som Sveriges advokatsamfund och Vårdförbundet lämnat kan det emellertid finnas skäl att förtydliga bestämmelsen i detta hänseende.

Bestämmelsen i lagen om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken, som möjliggör blodprovstagnning på den som vägrar att medverka till en ögonundersökning, tar sikte på den personkrets som ska genomgå en ögonundersökning enligt lagen. Ögonundersökning får göras på förare av motordrivet fordon och av maskindrivet spårforon. Inte heller i denna del kan utredningens förslag omfatta andra än förare av fordonet.

Med detta som utgångspunkt – dvs. att förslaget bara omfattar förare som varit inblandad i en trafikolycka – bör övervägas lämpligheten av förslaget och de invändningar som gjorts från vissa remissinstanser mot att blodprov ska kunna tas utan misstanke om brott.

Utredningens förslag innebär en utvidgning av möjligheterna till kroppsbesiktning i form av blodprovstagnning. Enligt regeringens förslag är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp – exempelvis kroppsbesiktning (2 kap. 6 §). Denna rättighet får emellertid begränsas genom lag. En sådan begränsning får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett dem (2 kap. 12 §). Därutöver

krävs att det finns ett påtagligt behov av att använda just det tvångsmedlet, att en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig samt att tvångsåtgärden står i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden.

Utöver regeringsformens regler om skydd mot påtvingat kroppsligt ingrepp måste beaktas det skydd för privatlivet som uppställs i artikel 8.1 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. En viktig aspekt av skyddet för privatlivet är den fysiska integriteten. Enligt artikel 8.2 får rätten till privatliv inte inskränkas annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Det måste på det hela taget anses som något av en slump huruvida en förare efter en trafikolycka är i stånd att utföra ett alkoholutandningsprov eller genomgå en ögonundersökning eller inte. Det framstår därför, i ljuset av att alkohol och andra droger ofta utgör en faktor i trafikolyckor, som olyckligt att frågan om trafiknykterhetsbrott inte alltid kan utredas i dessa situationer.

Redan i dag kan blodprov tas utan någon misstanke om brott i de fall då föraren vägrar att göra ett sållningsprov. Blodprov kan också tas på den som vägrar att genomgå en ögonundersökning trots att misstankegraden inte har kommit upp till skälig misstanke. Den utökning av möjligheterna att ta blodprov som utredningen föreslagit tar sikte på personer som inte vägrar men som däremot saknar möjlighet att genomföra sådana prov. Det framstår därför inte som någon principiell nyordning. Det går givetvis inte att hävda att varje förare som är inblandad i en trafikolycka kan anses misstänkt för ett trafiknykterhetsbrott. Samtidigt är det känt att ett stort antal av sådana förare är påverkade. Exempelvis visar Vägverkets djupstudier av dödsolyckor att ungefär var fjärde olycka är alkohol- eller drogrelaterad. I ljuset av detta kan det knappast sägas vara ett alltför stort ingrepp i den personliga integriteten att den som framfört ett fordon och varit inblandad i en trafikolycka får tåla att blodprov tas på honom eller henne i brottsutredande syfte.

Att upptäcktsrisken och andelen uppklarade brott ökar är väsentligt för att brottsligheten ska kunna minska. Som anförts tidigare utgör rattfylleriet ett av de största hindren mot att kunna minska antalet skadade och dödade i trafiken.

Vid en samlad bedömning finner regeringen att det förhållandet att en förare på grund av en trafikolycka har förts till sjukhus inte bör utgöra hinder mot att eventuell alkohol- eller drogpåverkan ska kunna kontrolleras. En utökad möjlighet till kroppsbesiktning i form av blodprov, utan skälig misstanke, måste enligt regeringens mening anses stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden och som nödvändig för den allmänna säkerheten och för att förebygga brott och skydda övriga trafikanters hälsa. Det innebär enligt regeringens bedömning att regeringsformen och Europakonventionen lämnar utrymme för regler om sådan provtagning i de nu aktuella situationerna.

Att blodprov ska tas i bevissäkrande syfte på någon som kanske är allvarligt skadad efter en trafikolycka rymmer också aspekter utifrån medicinsketiska utgångspunkter. I det enskilda fallet måste givetvis samråd med sjukvårdspersonalen ske. Eftersom det redan i dag är möjligt att

begära att blodprov tas på en skadad förare då det föreligger skälig misstanke om brott, torde förslaget inte innebära några nya frågor att hantera för vare sig rättsväsendet eller sjukvården.

Regeringen föreslår sålunda att det föreskrivs i lagen om alkoholutandningsprov och i lagen om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken att blodprov får tas, även om förutsättningar inte föreligger härför enligt bestämmelserna om kroppsbesiktning i rättegångsbalken, på en förare av motordrivet fordon eller maskindrivet spårfordon som varit inblandad i en trafikolycka och som på grund av det inte kan lämna alkoholutandningsprov i form av sällningsprov eller genomgå ögonundersökning. Förare av motordrivet fordon som är avsett att föras av gående ska på samma sätt som gäller enligt dagens regler undantas. Någon definition av vad som avses med trafikolycka kan inte anses behövlig i lagtexten. I författningskommentaren utvecklas vad som bör förstås med sådan olycka.

Beslut om blodprovstagning

Vem som i det enskilda fallet får besluta om att blodprov ska tas på den som vägrar att medverka till ett alkoholutandningsprov eller en ögonundersökning när förutsättningar för blodprovstagning saknas enligt rättegångsbalken, dvs. när skälig misstanke om trafiknykterhetsbrott inte föreligger, följer av bestämmelserna i rättegångsbalken. Kroppsbesiktning beslutas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Om det föreligger fara i dröjsmål, får även en polisman besluta om en sådan åtgärd. Motsvarande kommer att gälla blodprovstagning vid trafikolyckor.

Nedan föreslår regeringen att Tullverket och Kustbevakningen ska kunna besluta om inledande av förundersökning om rattfylleribrott och att tjänstemän vid myndigheterna i brådsakande fall ska kunna besluta om kroppsbesiktning. I avsnitt 7.1 ovan har regeringen föreslagit att tjänstemännen ska få ta alkoholutandningsprov, i form av både sällningsprov och bevisprov, och göra ögonundersökning. Av samma skäl som ligger bakom de förslagen, nämligen att uppnå en effektiv användning av myndigheternas resurser till gagn för trafiksäkerheten, föreslås att dagens regler om beslutanderätt i fråga om blodprov ska gälla även dessa myndigheter och tjänstemän vid trafikolyckor och vägran att medverka till alkoholutandningsprov eller ögonundersökning.

7.3 Befogenhet för Tullverket och Kustbevakningen att inleda förundersökning om rattfylleri

<p>Regeringens förslag: Tullverket och Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning om rattfylleribrott. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller då Tullverket och Kustbevakningen.</p>
--

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Endast *Polisförbundet* har motsatt sig förslaget under hänvisning till att huvudmannskapet för brottsbekämpning inte bör delas upp.

Skälen för regeringens förslag: Under avsnitt 7.1 har regeringen gjort bedömningen att ett effektivt utnyttjande av myndigheternas resurser för att öka trafiksäkerheten bör medföra att tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen ges befogenhet att i samma utsträckning som en polisman ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökningar i syfte att förebygga, upptäcka och utreda rattfylleribrottslighet.

När ett taget sållningsprov visar att alkohol överstigande viss mängd finns i utandningsluften uppkommer som regel skälig misstanke om rattfylleribrott. Skälig misstanke om rattfylleri kan också uppkomma efter genomförd ögonundersökning. Detta innebär att en förundersökning ska inledas. Även i andra fall kan det finnas skäl att inleda en förundersökning om rattfylleri. Ett beslut om att inleda förundersökning utgör dessutom i princip en förutsättning för att få använda ytterligare tvångsmedel.

Enligt gällande regelverk har endast en polismyndighet eller åklagare rätt att fatta beslut om att inleda och bedriva förundersökning när det gäller rattfylleribrott. Om de effektivitetsvinster och förbättringar av trafiksäkerheten som regeringen vill uppnå genom förslaget om befogenhet för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökningar ska kunna förverkligas fullt ut, är det en förutsättning att myndigheterna inte omedelbart måste koppla in polis eller åklagare i utredningen av rattfylleribrotten. Tullverket och Kustbevakningen bör därför kunna inleda och bedriva förundersökning om rattfylleri. Det finns redan i dag bestämmelser i t.ex. lagen (2000:1225) om straff för smuggling och lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg som ger Tullverket och Kustbevakningen befogenhet att inleda förundersökning. Regeringen föreslår följaktligen att Tullverket och Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning om rattfylleribrott.

De befogenheter och skyldigheter som en undersökningsledare har enligt rättegångsbalken när förundersökning bedrivs ska gälla även för Tullverket och Kustbevakningen. Under avsnitt 6.5 har lämnats en redogörelse för vad en sådan hänvisning till rättegångsbalkens regler innebär. Ledningen av förundersökningen ska överlämnas till åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brott, om saken inte är av enkel beskaffenhet, eller när det annars är påkallat av särskilda skäl. När en förundersökning leds av åklagare ska denne kunna anlita biträde av Tullverket eller Kustbevakningen eller uppdra åt en tjänsteman vid dessa myndigheter att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen.

7.4 Befogenheter för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att använda tvångsmedel m.m. vid rattfylleri

Regeringens förslag: En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska före och under en förundersökning om rattfylleri brott ha samma självständiga befogenheter som en polisman har att använda tvångsmedel och vidta andra åtgärder samt bruka våld.

Utredningens förslag överensstämmer i stort med regeringens. Utredningen har inte föreslagit beslags- och kroppsvisitationsbefogenheter och inte heller en generell husrannsakensbefogenhet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran, däribland *Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Tullverket* och *Kustbevakningen*. Tullverket har anfört att utredningens förslag bör kompletteras med självständiga befogenheter för tjänstemännen att dels besluta om att utföra kroppsvisitation i syfte att undersöka väskor och liknande som någon bär med sig, dels ta föremål, t.ex. spritflaskor som påträffas utanför fordonet, i beslag för att företes som bevisning samt dels utföra skyddsvisitation av en person även i andra fall än då denne grips. *Polisförbundet* har motsatt sig förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Befogenhet för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen att använda tvångsmedel och vidta andra åtgärder

Ovan har regeringen föreslagit att Tullverket och Kustbevakningen ska få besluta om att inleda och bedriva förundersökning om rattfylleri brott och att Tullverket och Kustbevakningen i egenskap av undersökningsledare ska ha de befogenheter och skyldigheter som en undersökningsledare har enligt rättegångsbalken. Regeringen har också föreslagit att tjänstemän vid myndigheterna ska få ta alkoholutandningsprov samt göra ögonundersökningar.

För att skapa ett system där Tullverket och Kustbevakningen och dess tjänstemän kan agera med samma effektivitet som polisen vid utredningen av rattfylleri brott, bör tjänstemännen vid dessa myndigheter enligt regeringens bedömning i princip ha samma befogenheter att agera självständigt som en polisman har i motsvarande situation. Befogenheterna bör vidare vara sådana som tjänstemännen redan har i fråga om annan brottslighet.

Utredningen har föreslagit att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen självständigt ska få besluta om och använda följande tvångsmedel och åtgärder före och under förundersökningen.

- Hålla förhör och vidta annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken.
- Ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken.
- Gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken.

- Göra husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som ska gripas eller att ta egendom i beslag.
- Göra husrannsakan med stöd av 28 kap. 2 § rättegångsbalken för eftersökande av den som ska underkastas kroppsbesiktning.
- Besluta om kroppsbesiktning enligt 28 kap. 13 §.

Dessutom har utredningen föreslagit att våld ska få användas i de nämnda situationerna och även när fordon ska stoppas för nykterhetskontroll. Bestämmelser härom finns i polislagen (1984:387).

Regeringen finner, liksom majoriteten remissinstanser, att utredningens förslag är väsentligen väl avvägt. De befogenheter som föreslagits innebär i princip inte att tjänstemännen tillerkänns några nya befogenheter jämfört med vad som gäller enligt exempelvis lagen (2000:1225) om straff för smuggling, även om de avser brott som Tullverket och Kustbevakningen tidigare inte haft befogenhet att ingripa mot. Det rör sig alltså om ett regelverk som tjänstemännen är bekanta med. Det handlar som sagt också om befogenheter som redan kan användas av polisman för att ingripa mot rattfylleribrott.

Det finns emellertid, bl.a. mot bakgrund av *Tullverkets* remissvar, skäl att närmare gå in på vilka tvångsmedel och andra åtgärder som bör få användas av tull- och kustbevakningstjänstemännen vid ingripande mot rattfylleribrottslighet. I detta sammanhang finns även anledning att beröra några tvångsmedel som inte uttryckligen behandlats i utredningens förslag.

Primärutredning m.m.

Enligt rättegångsbalken får en polisman vidta vissa utredningsåtgärder innan en förundersökning har hunnit inledas (23 kap. 3 § tredje stycket). En sådan undersökning brukar betecknas primärutredning. En polisman får härvid hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen. Åtgärder som främst kommer i fråga är platsundersökning och sådana förhör med vittnen och parter som kan ske i nära anslutning till att brottet har begåtts.

På tillsägelse av en polisman är den som befinner sig på en plats, där ett brott har förövats, skyldig att följa med till förhör som hålls omedelbart därefter. Vägrar personen utan giltig orsak får polismannen ta med honom eller henne till förhör. Dessa bestämmelser gäller både under primärutredningen och när förundersökning har inletts (23 kap. 8 §).

Regeringen bedömer att motsvarande befogenheter bör tillkomma en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som ingriper mot ett rattfylleribrott. Dessa brott är av sådan beskaffenhet att de lämpar sig väl för primärutredningsåtgärder. Regeringen föreslår därför sådana befogenheter för en tull- eller kustbevakningstjänsteman.

Gripande

Om det finns skäl att anhålla någon, får en polisman i brådskande fall gripa honom eller henne utan föregående anhållningsbeslut (24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken). Anhållande används om det finns skäl

att häkta någon eller om det är av synnerlig vikt att en person som är skäligen misstänkt för ett brott tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning (24 kap. 6 § rättegångsbalken). Häktningsskäl kan föreligga bl.a. om vederbörande är okänd eller om det finns risk för att han eller hon undandrar sig lagföring eller straff. Beslut om anhållande fattas av åklagare.

Det torde sällan finnas skäl för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen att gripa den som är misstänkt för rattfylleribrott. Det finns emellertid situationer där en sådan åtgärd kan vara befogad. Det gäller t.ex. i de fall då den misstänkte är okänd och vägrar uppge namn eller hemvist eller om de uppgifter som lämnas härom kan antas vara osanna eller om personen är utlänning utan hemvist i Sverige och det finns risk för att han eller hon undandrar sig lagföring och straff genom att bege sig från riket. Även i andra fall kan det finnas behov av att gripa den som är misstänkt för rattfylleribrottslighet, t.ex. om denne försöker fly från platsen.

Mot bakgrund härav föreslår regeringen att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen får samma befogenhet att gripa den som är misstänkt för rattfylleribrott som en polisman har.

Beslag

Regler om beslag finns i rättegångsbalken. Beslag får ske bl.a. av föremål som skäligen kan antas ha betydelse för en brottsutredning eller vara förverkade till följd av brottet (27 kap. 1 §). Den som med laga rätt bl.a. griper en misstänkt eller verkställer husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning får ta föremål som därvid påträffas i beslag (27 kap. 4 § första stycket). Föremål som påträffas i annat fall får tas i beslag av undersökningsledaren eller åklagaren eller, om det är fara i dröjsmål och det inte är fråga om vissa försändelser, av en polisman (andra stycket samma paragraf).

Utredningens förslag innehåller inte, till skillnad från rättegångsbalken och lagen om straff för smuggling, någon särskild reglering av vilka befogenheter en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska ha när det gäller beslag. Regeln i rättegångsbalken om beslag vid gripande etc. kommer dock även utan särskild hänvisning att gälla tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen när de använder tvångsmedel som där föreskrivs. Någon självständig rätt för tjänstemännen att besluta om att ta egendom i beslag i andra fall av brådskande natur har inte föreslagits. *Tullverket* har ansett att detta är en brist, eftersom föremål som t.ex. spritflaskor som påträffas utanför fordonet inte kan tas i beslag av tjänstemannen. En polisman har i motsvarande situation en sådan befogenhet.

Enligt regeringens mening kommer det visserligen att finnas beslagsmöjligheter vid rattfylleribrott även om någon självständig beslagsbefogenhet i brådskande fall inte skulle föreslås för tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen. Som Tullverket påpekat kommer det dock att uppstå situationer där det finns behov av en sådan befogenhet. En tull- eller kustbevakningstjänsteman bör då på samma sätt som en polisman ha möjlighet att besluta om beslag. En sådan befogenhet har också tjäns-

temännen redan i dag när det gäller andra brottstyper. Regeringen föreslår därför en sådan beslagsbefogenhet i fråga om rattfylleribrott.

Som huvudregel ska beslagtagen egendom förvaras av den som verkställt beslaget (27 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken). Praktiska skäl talar för att den huvudregeln ska gälla även egendom som tagits i beslag av en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen under en förundersökning om rattfylleri. Det bör dock finnas möjlighet för en åklagare att med avsteg från huvudregeln bestämma att den beslagtagna egendomen ska förvaras på annat ställe. Regeringen föreslår därför att beslagtagen egendom ska förvaras av den som tagit egendomen i beslag, om inte åklagaren bestämmer annat.

Kroppsbesiktning

Den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa får enligt rättegångsbalken kroppsbesiktigas i syfte att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen av brottet (28 kap. 12 § första stycket). Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt att ta prov från människokroppen och undersökning av sådana prov (andra stycket samma paragraf). Förordnande om kroppsbesiktning beslutas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Vid fara i dröjsmål får åtgärden beslutas av en polisman (28 kap. 4 och 13 §§).

Att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen vid fara i dröjsmål på samma sätt som en polisman får besluta om kroppsbesiktning för att t.ex. ett blodprov ska kunna tas framstår som rimligt för att uppnå syftet att Tullverket eller Kustbevakningen på ett effektivt sätt ska kunna utreda rattfylleri. Det föreslås därför att tjänstemännen ges en sådan möjlighet när det föreligger fara i dröjsmål.

Kroppsvsitation

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får enligt rättegångsbalken kroppsvsitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet (28 kap. 11 § första stycket). Förordnande om kroppsvsitation beslutas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Vid fara i dröjsmål får åtgärden beslutas av en polisman (28 kap. 4 och 13 §§).

Utredningen har inte föreslagit någon befogenhet för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen att under en förundersökning om rattfylleri själv besluta om kroppsvsitation vid fara i dröjsmål. En sådan möjlighet har dock en polisman enligt rättegångsbalken. Det har också en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen med stöd av lagen om straff för smuggling när det gäller brott som avses i den lagen (27 § första stycket). *Tullverket* har ansett att tjänstemännen bör få denna befogenhet även när det gäller rattfylleribrottslighet för att kunna undersöka väskor och liknande som någon bär med sig.

Enligt regeringens mening kan det, som Tullverket pekat på, finnas ett behov av en självständig befogenhet för tjänstemannen att vid fara i dröjsmål göra kroppsvisitation vid rattfylleribrott. Det ligger också i linje med regeringens förslag om en självständig beslagsbefogenhet för tjänstemännen i brådskande fall. Regeringen föreslår därför en sådan kroppsvisitationsbefogenhet.

Husrannsakan

Husrannsakan är ett tvångsmedel enligt rättegångsbalken, vilket har till ändamål att bereda myndigheterna tillträde till hus, rum eller annat slutet förvaringsställe för att där söka efter personer som ska frihetsberövas, hämtas till förhör eller rätten, underkastas kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, söka efter föremål som är underkastade beslag samt efterforska omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brott (28 kap. 1–3 a §§). Husrannsakan ska beslutas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (28 kap. 4 §). En polisman har dock befogenhet att göra husrannsakan utan att det finns ett beslut från sådan befattningshavare, om det är fara i dröjsmål och åtgärden inte gäller delgivning (28 kap. 5 §).

När det gäller husrannsakan avviker utredningens förslag från regleringen i rättegångsbalken och lagen om straff för smuggling som innehåller en mer omfattande rätt för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att göra husrannsakan. Den senare lagen anknyter till fullo till rättegångsbalkens reglering av möjligheterna för en polisman att vid fara i dröjsmål göra husrannsakan (26 § första stycket), dvs. ger även möjlighet att utföra husrannsakan för utrönande av omständigheter som kan ha betydelse för utredning av brott eller för eftersökande av den som ska anhållas, häktas eller hämtas till förhör m.m.

Regeringen bedömer att utredningens förslag beträffande husrannsakan i syfte att gripa en person har fog för sig. Regeringen har, liksom utredningen, föreslagit en självständig befogenhet för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att gripa personer i brådskande fall. Således bör även en självständig befogenhet motsvarande en polisman att vid fara i dröjsmål göra husrannsakan finnas för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen, om syftet med åtgärden är att eftersöka den som ska gripas.

Regeringen bedömer vidare, liksom utredningen, att en självständig befogenhet till husrannsakan för att kunna göra en kroppsbesiktning motsvarande den som en polisman har enligt rättegångsbalken kan behövas exempelvis om den som har lämnat ett positivt sällningsprov läser in sig i sitt fordon. Under sådana omständigheter kan det nämligen ofta anses föreligga fara i dröjsmål. Regeringen har också föreslagit en självständig kroppsbesiktningsbefogenhet för tull- och kustbevakningstjänstemän.

Vad slutligen gäller husrannsakan i övriga syften har utredningens förslag begränsats till husrannsakan i beslagssyfte. Regeringen har av skäl som redovisats ovan föreslagit en självständig befogenhet för en tjänsteman att ta egendom i beslag vid fara i dröjsmål utöver de fall som avser beslag i samband med gripande eller annan åtgärd i 27 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken. Regeringen har även föreslagit en kroppsvisita-

tionsbefogenhet i brådskande fall. Med hänsyn härtill och till att en polisman har en generell befogenhet att vid fara i dröjsmål göra husrannsakan anser regeringen att det är motiverat att införa en sådan även för tull- och kustbevakningstjänstemännen.

Regeringen föreslår följaktligen att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska ha befogenhet att vid fara i dröjsmål göra husrannsakan i samtliga angivna syften.

Vålds användning

Enligt polislagen får en polisman, i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt, använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd. Det gäller, såvitt här är av intresse, om någon som ska häktas eller anhållas eller annars med laga stöd berövas friheten försöker undkomma eller polismannen annars möts av motstånd när han eller hon ska verkställa ett sådant frihetsberövande (10 § första stycket 2). Det gäller vidare om polismannen med laga stöd ska verkställa eller biträda vid kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller annan liknande åtgärd, vid beslag eller annat omhändertagande av egendom eller vid sådan husrannsakan som avses i rättegångsbalken förutsatt att polismannen eller den han eller hon biträder möts av motstånd (10 § första stycket 4 och andra stycket). Slutligen gäller det om polismannen med laga stöd ska stoppa ett fordon eller annat transportmedel eller ska kontrollera ett fordon eller ett fordons last (10 § första stycket 5).

Enligt reglerna i polislagen har andra myndighetspersoner som med laga stöd ska verkställa ett frihetsberövande eller använda sådana tvångsmedel som nu nämnts, med undantag av rätten att stoppa transportmedel, samma våldsbefogenheter som en polisman har i motsvarande situation (29 § första stycket). Härav följer, vilket enligt regeringen också är motiverat, att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen på motsvarande sätt som de kan i dag beträffande annan brottslighet kommer att få använda våld i samma utsträckning som en polisman vid frihetsberövanden och utövandet av de tvångsmedel som kan aktualiseras till följd av förslagen ovan.

I avsnitt 7.1 har föreslagits att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska få samma befogenhet som en polisman har enligt polislagen att stoppa ett fordon för att kontrollera nykterheten hos föraren genom alkoholutandningsprov eller ögonundersökning. Eftersom avsikten är att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen i så stor utsträckning som möjligt ska kunna agera på samma sätt som en polisman i motsvarande situation, anser regeringen att befogenheten för dessa tjänstemän att använda våld bör avse även de fall när ett fordon ska stoppas för sådan kontroll.

Skyddsvisitation

En polisman som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon får enligt polislagen i anslutning till ingripandet kroppsvisitera denne i den utsträckning som är nödvändig bl.a. av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål ska kunna tas om hand (19 §

första stycket 1). En sådan åtgärd brukar benämnas skyddsvisitation. Möjlighet till skyddsvisitation tillkommer även andra myndighetspersoner som med laga stöd berövar någon friheten (29 § andra stycket).

Enligt regeringens förslag ska en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ha befogenhet att i brådskande fall gripa en person som är misstänkt för rattfylleribrott. Tjänstemännen kommer också med regeringens förslag att annars kunna verkställa frihetsberövanden. Till följd av regleringen i polislagen kommer dessa tjänstemän även att ha befogenhet att skyddsvisitera den som frihetsberövas i det syfte som nyss angetts. Detta är en lämplig ordning enligt regeringens mening.

I lagen om straff för smuggling ges en vidare möjlighet till skyddsvisitation för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen när ett ingripande sker med stöd av den lagen (27 § tredje stycket). Möjligheten till skyddsvisitation är då inte begränsad till situationer då ett gripande sker. *Tullverket* har ansett att det är en brist att motsvarande rätt till skyddsvisitation inte ska gälla vid misstänkt rattfylleri. Som regeringen framhållit är avsikten att tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen ska ges i allt väsentligt samma befogenheter som en polisman har när denne ingriper mot rattfylleribrott. Genom den föreslagna regleringen har säkerställts samma möjlighet till skyddsvisitation för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen som för en polisman som ingriper mot ett rattfylleribrott. Det saknas därför enligt regeringens mening anledning att öka denna möjlighet till skyddsvisitation.

7.5 Befogenhet för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att omhänderta fordonsnycklar

Regeringens förslag: En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ska ha samma befogenhet som en polisman har att i syfte att förhindra rattfylleribrott tillfälligt omhänderta fordonsnycklar, annat som behövs för färd eller fordon. En tjänsteman som har omhändertagit sådan egendom ska skyndsamt anmäla det till en polismyndighet, som ska ansvara för den fortsatta hanteringen av frågan. Den omhändertagna egendomen ska förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen, om inte polismyndigheten bestämmer annat.

Utredningens förslag överensstämmer i princip med regeringens. Utredningen har dock föreslagit att den omhändertagna egendomen alltid ska förvaras av polismyndigheten.

Remissinstanserna: Remissinstanserna, med undantag av *Polisförbundet*, har antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Tullverket* har ansett att den föreslagna ordningen att omhändertagna fordonsnycklar eller dylikt ska överlämnas till polisen inte är särskilt rationell med tanke på att ett omhändertagande får vara i högst 24 timmar. Tullverket har därför menat att myndigheten bör kunna behålla egendomen tiden ut. *Kustbevakningen* har efterlyst ett förtydligande av ansvaret för den fortsatta handläggningen av rattfylleriutredningar efter omhändertagande av fordonsnycklar m.m.

Skälen för regeringens förslag: I polislagen (1984:387) finns bestämmelser som ger en polisman möjlighet att tillfälligt omhänderta i första hand fordonsnycklar för att förhindra rattfylleribrott. Polismannen har också möjlighet att, när det bedöms nödvändigt för att söka efter sådan egendom, kroppsvisitera den som kan komma att göra sig skyldig till brottet och söka igenom fordon. I samband med det kan våldsanvändning aktualiseras. Ett omhändertagande ska upphöra så snart det inte längre finns skäl för det och får inte vara längre än 24 timmar. En polisman som omhändertar egendom ska skyndsamt anmäla det till sin förman, som omedelbart ska pröva om omhändertagandet ska bestå.

Anledningen till att dessa bestämmelser infördes var att det ansågs att en uttrycklig befogenhet för polismän att göra tillfälliga omhändertaganden för att förhindra rattfylleribrott skulle fylla en viktig funktion i det praktiska polisarbetet. Bestämmelserna i rättegångsbalken och i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott om att beslagta och förverka fordon ger visserligen möjligheter att förhindra fortsatta rattfylleribrott men ansågs behöva kompletteras med enkla och funktionella bestämmelser som omedelbart kunde avväjra sådana brott (prop. 2003/04:159 s. 12 f.).

Enligt regeringens mening skulle det innebära stora fördelar från trafiksäkerhetssynpunkt om tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen ges motsvarande möjlighet som polisman har att hindra personer från att begå rattfylleribrott. Behovet av att ta hand om bilnycklar m.m. efter konstaterade rattfylleribrott kan vidare förmodas bli ännu större nu när fler kontroller kommer att göras. Det kan finnas större risk för att en person kör ifrån kontrollplatsen berusad när kontrollen och utredningen kommer att göras t.ex. i en hamn än när personen tas med till en polisstation och lämnar kvar sin bil där han eller hon blev stoppad.

För att säkerställa att målet med ett effektivt resursutnyttjande och en ökad trafiksäkerhet uppnås föreslår regeringen därför att tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen likställs med polismän också när det gäller befogenheten att tillfälligt omhänderta bilnycklar m.m. och i detta syfte göra kroppsvisitation och genomsöka fordon.

Reglerna om omhändertagande av bilnycklar m.m. är för polisens del utformade så att en polisman själv får utföra de brådskande åtgärderna men att han eller hon därefter måste ta kontakt med sin förman. Protokollföring ska ske i samband med det omedelbara omhändertagandet. Motsvarande föreslås gälla för tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen. I stället för att, som gäller för polismän, underställa åtgärden sin förman ska den tjänsteman som gjort omhändertagandet anmäla detta till en polismyndighet för prövning av om åtgärden ska bestå. Den fortsatta hanteringen efter det omedelbara omhändertagandet föreslås sedan handhas av polismyndigheten. Det innebär bl.a. att polisen beslutar om upphörande av omhändertagandet och att ett sådant beslut ska fattas så snart det inte längre finns skäl för omhändertagandet och senast 24 timmar efter detta.

Utredningens förslag innebär att den omhändertagna egendomen ska överlämnas till polismyndigheten i samband med att åtgärden anmäls till myndigheten. *Tullverket* har ansett att den omhändertagande myndigheten bör kunna behålla egendomen – främst nycklar – under omhändertagandetiden. Enligt regeringens mening kan ibland ett omedelbart över-

lämnande av den omhändertagna egendomen möta praktiska hinder och kräva att resurser för överlämnandet måste avsättas. Det torde gälla främst när omhändertagandet sker på ett ställe där polisen inte är på plats och inte heller finns i närområdet. Vidare skulle det, inte minst under sådana omständigheter, kunna innebära en olägenhet för den enskilde om t.ex. en omhändertagen nyckel inte längre förvaras i närheten av fordonet när omhändertagandet hävs. Det förefaller därför lämpligt att, som Tullverket föreslagit, den omhändertagna egendomen under omhändertagandetiden får förvaras av den myndighet som gjort ingripandet. Det bör dock finnas en möjlighet för polismyndigheten att bestämma annat, om det är lämpligare. En sådan ordning motsvarar vidare i princip vad som föreslagits gälla för sådan egendom som tas i beslag under en förundersökning om rattfylleri. Regeringen föreslår därför att omhändertagen egendom ska förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen, om inte polismyndigheten bestämmer annat. Polismyndighetens ställningstagande till var egendomen ska förvaras kan göras i samband med att åtgärden anmäls till myndigheten av den omhändertagande tjänstemannen vid Tullverket eller Kustbevakningen.

Om egendomen inte hämtas av någon som är behörig därtill sedan ett omhändertagande hävts av polismyndigheten för att det inte längre finns skäl för det eller sedan omhändertagandet varat i maximalt föreskriven tid om 24 timmar, ska polismyndigheten hantera egendomen i enlighet med vad som föreskrivs i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Regeringen föreslår därför att Tullverket eller Kustbevakningen, i de fall egendomen förvaras av dessa myndigheter, ska överlämna egendomen till polismyndigheten om den inte hämtas.

Kustbevakningen har efterfrågat ett klargörande av om överlämnandet till polisen av omhändertagen egendom innebär att förundersökningsansvaret ska övergå till polisen. I denna fråga vill regeringen anföra följande. Omhändertagande av fordonsnycklar eller annan egendom kan ske utan att något brott över huvud taget har hunnit begås, t.ex. om en berusad person anträffas i närheten av sitt fordon och det finns skäl att tro att denne har för avsikt att köra från platsen. I dessa fall ska ingen förundersökning om rattfylleri inledas. Hanteringen avslutas därför i och med att tull- eller kustbevakningstjänstemannen anmält omhändertagandet till polisen för slutligt beslut i frågan och i enlighet med vad som beskrivits ovan överlämnat egendomen dit. Ett omhändertagande av nycklar eller annat kan emellertid även göras för att förhindra ytterligare rattfylleribrott efter det att tjänstemannen har ertappat någon med att köra berusad. Under sådana omständigheter bör det faktum att egendomen överlämnas till polismyndigheten inte automatiskt innebära att utredningsansvaret ska vara polisens. I stället bör frågan om ansvaret för utredningen avgöras med ledning av vilken myndighet som med användande av befintliga resurser på plats är bäst lämpad att handha utredningen. Det normala i sådana situationer torde bli att Tullverket eller Kustbevakningen inleder förundersökning.

7.6 Körkortsomhändertagande av Tullverket och Kustbevakningen

Regeringens förslag: Tullverket och Kustbevakningen ska ha befogenhet att omhänderta körkort eller motsvarande behörighetshandling, om körkortshavaren vid framförandet av fordonet visat tydliga tecken på påverkan av alkohol eller annat ämne eller om det på sannolika skäl kan antas att körkortet kommer att återkallas därför att körkortshavaren gjort sig skyldig till rattfylleribrott.

Utredningens förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har, med undantag av *Polisförbundet*, antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Vägverket* har påpekat att utredningens förslag såsom det lagtekniskt är utformat innebär att befogenheten att omhänderta körkort m.m. även kommer att omfatta fall då det föreligger sannolika skäl för att körkortet kommer att återkallas på grund av grov vårdslöshet i trafik.

Skälen för regeringens förslag: Enligt körkortslagen (1998:488) ska ett körkort eller en motsvarande behörighetshandling omhändertas bl.a. om körkortshavaren vid förande av ett motordrivet fordon eller en spårvagn har visat tydliga tecken på påverkan av alkohol eller annat ämne eller om det på sannolika skäl kan antas att körkortet kommer att återkallas. Ett körkort ska återkallas om körkortshavaren har gjort sig skyldig till t.ex. grov vårdslöshet i trafik, rattfylleri eller grovt rattfylleri. I fråga om bl.a. rattfylleri av normalgraden gäller att det i stället för körkortsåterkallelse finns en möjlighet att meddela varning förutsatt bl.a. att det av särskilda skäl kan anses vara en tillräcklig åtgärd. I körkortslagen finns vidare en undantagsbestämmelse som medger avvikelser från lagen om det föreligger synnerliga skäl. Omhändertagande av ett körkort eller en motsvarande behörighetshandling beslutas av polismyndighet och åklagare. Motivet till bestämmelserna är trafiksäkerhetsskäl.

Enligt regeringens mening skulle det innebära nackdelar från trafiksäkerhetssynpunkt om Tullverket eller Kustbevakningen, efter att ha ingripit mot en påverkad förare, inte har möjlighet att hindra vederbörande att köra ifrån platsen. Även effektivitetsskäl talar för en sådan möjlighet. Den rätt som polis och åklagare har i motsvarande situation att omhänderta körkort eller annan behörighetshandling bör därför utvidgas till att avse även Tullverket och Kustbevakningen.

Regeringen föreslår följaktligen att Tullverket och Kustbevakningen genom en ändring i körkortslagen ska ha befogenhet att omhänderta körkort eller motsvarande behörighetshandling, om körkortshavaren vid framförande av fordonet visat tydliga tecken på påverkan av alkohol eller annat ämne eller om det på sannolika skäl kan antas att körkortet kommer att återkallas därför att körkortshavaren gjort sig skyldig till rattfylleribrott.

Som *Vägverket* anmärkt medför utredningens förslag en befogenhet för Tullverket och Kustbevakningen att omhänderta körkort även i andra fall. Det är dock inte avsikten att myndigheterna ska ges sådan befogenhet. Detta föreslås förtydligas i lagtexten.

Regeringens förslag: Befogenheterna för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning för att förebygga, upptäcka och utreda rattfylleribrott samt att stoppa fordon för sådan provtagning eller undersökning förs in i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov och lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken. Befogenheten för tjänstemannen att använda våld när fordon ska stoppas regleras i polislagen (1984:387). En bilinspektörs möjlighet att ta alkoholutandningsprov i form av sållningsprov regleras i lagen om alkoholutandningsprov. Befogenheterna för Tullverket och Kustbevakningen att inleda förundersökning om rattfylleribrott samt för myndigheternas tjänstemän att i övrigt använda tvångsmedel och vidta andra åtgärder samlas i en ny lag om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att Tullverkets och Kustbevakningens förundersökningsrätt samt tjänstemännens befogenheter att använda tvångsmedel och vidta utredningsåtgärder samt omhänderta fordonsnycklar m.m. förs in i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott. I övrigt motsvarar utredningens förslag regeringens.

Remissinstanserna: *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har avstyrkt att de nya befogenheterna införs i trafikbrottslagen med hänvisning till att den lagen även fortsättningsvis endast bör innehålla materiella regler om trafikbrott. Hovrätten har också framfört att det vore en fördel om lagstiftningen som ger Tullverket och Kustbevakningen befogenheter på området blir mer överblickbar. *Tullverket* har föreslagit att trafikbrottslagen ska reglera Tullverkets och Kustbevakningens rätt att ingripa mot brotten medan rätten att inleda förundersökning ska regleras genom en hänvisning till lagen (2000:1225) om straff för smuggling, som genom ett tillägg i dess inledande bestämmelse kan ge de befogenheter som behövs. Tullverket har vidare föreslagit att befogenheten att omhänderta fordonsnycklar m.m. ska regleras i polislagen. *Kustbevakningen* har inte motsatt sig att placera befogenhetsbestämmelserna i trafikbrottslagen men framfört att det bidrar till att regelverket för Kustbevakningen blir svåröverblickbart.

Skälen för regeringens förslag: Lagen om alkoholutandningsprov och lagen om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken reglerar förutsättningarna för när och hur provtagning och undersökning i syfte att kontrollera trafiknykterheten får ske samt vem som får utföra åtgärderna. Regeringen anser, i likhet med utredningen, att det blir tydligast och mest ändamålsenligt att införa de nya befogenheterna för tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning i dessa lagar. Eftersom den föreslagna befogenheten för tjänstemännen att stoppa fordon är intimt förknippad med provtagnings- och undersökningsbefogenheterna bör den, som utredningen också föreslagit, regleras i anslutning till dessa befogenheter.

Regeringen föreslår följaktligen att befogenheterna för Tullverkets och Kustbevakningens tjänstemän att ta alkoholutandningsprov och göra

ögonundersökning samt att stoppa fordon för sådan provtagning och undersökning regleras i lagen om alkoholutandningsprov respektive lagen om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken. Regeringen föreslår av motsvarande skäl också att möjligheten för bilinspektörer att ta alkoholutandningsprov i form av sållningsprov regleras i den förstnämnda lagen.

När det gäller befogenheterna för Tullverket och Kustbevakningen att inleda förundersökning om rattfylleribrott samt för tjänstemännen vid myndigheterna att i övrigt vidta utredningsåtgärder och använda tvångsmedel samt omhändertaga fordonssnycklar m.m. har utredningen föreslagit att dessa införs i trafikbrottslagen. Den lagen innehåller i dag i allt väsentligt endast materiella bestämmelser om trafikbrott. Regeringen delar *Hovrätten över Skåne och Blekinges* bedömning att befogenheterna för Tullverket och Kustbevakningen och deras tjänstemän därför inte bör införas i denna lag.

Ett alternativ är att, som *Tullverket* föreslagit, knyta an till den befintliga regleringen av tvångsmedelsanvändning m.m. för Tullverket och Kustbevakningen och deras tjänstemän som finns i lagen om straff för smuggling. Ett skäl som talar mot detta är dock att den lagen uteslutande reglerar brott som rör införsel och utförsel av varor.

Regeringen föreslår i stället att de nya befogenheterna att inleda förundersökning och använda tvångsmedel m.m. samlas i en ny lag om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri. Förutom en reglering av nyss nämnda befogenheter föreslås den nya lagen innehålla hänvisningar till de befogenheter som ges i annan lagstiftning. Härigenom skapas ett överskådligt regelsystem för Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att förhindra, upptäcka och utreda rattfylleribrottslighet.

När det särskilt gäller befogenheten att använda våld innehåller polislagen i dag generella regler om våldsanvändning som gäller för tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen när de ingriper mot annan brottslighet. Motsvarande regler kommer med regeringens förslag att gälla när tjänstemännen ingriper mot rattfylleribrott. Vad angår den föreslagna möjligheten att använda våld för att stoppa fordon framstår det, som även utredningen ansett, som mest ändamålsenligt att reglera även den i det befintliga regelverket om våldsanvändning i polislagen.

Avslutningsvis föreslår regeringen vissa språkliga och redaktionella justeringar i förhållande till utredningens förslag. I några avseenden har regeringen även föreslagit sakliga ändringar. Dessa har behandlats i tidigare avsnitt.

8 Ökade möjligheter att ingripa mot sjöfylleri

8.1 Befogenhet för tjänstemän vid Kustbevakningen att ta bevisprov

Regeringens förslag: En tjänsteman vid Kustbevakningen ska ha befogenhet att ta alkoholutandningsprov i form av bevisprov på den som är skäligen misstänkt för sjöfylleribrott. För att kunna ta sådant prov ska tjänstemannen ha befogenhet att stoppa fartyg.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har välkomnat eller inte haft något att erinra mot förslaget. *Åklagarmyndigheten* har ansett att det finns skäl att även införa en befogenhet att göra ögonundersökning.

Skälen för regeringens förslag: Enligt gällande lagstiftning är det endast polismän som har befogenhet att ta alkoholutandningsprov på sjön och då i form av bevisprov på den som skäligen kan misstänkas för sjöfylleribrott.

Kustbevakningen har ett samlat ansvar för myndighetsutövningen till sjöss och i anslutning till sjötrafiken såväl när det gäller brottsbekämpning som kontroll och tillsyn enligt en mängd olika författningar. Kustbevakningens polisiära befogenheter regleras bl.a. i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Lagen är tillämplig i Kustbevakningens verksamhet till havs och i kustvatten, i Väner och Mälaren samt inom den ekonomiska zonen. Genom den lagen har en tjänsteman vid Kustbevakningen i flera avseenden getts samma befogenheter som en polisman har. Med stöd av denna reglering arbetar Kustbevakningen redan i dag med att bekämpa sjöfylleri.

Med beaktande härav och för att effektivisera användningen av bevisprov anser regeringen att det är lämpligt att tjänstemän vid Kustbevakningen även ges befogenhet att ta alkoholutandningsprov att användas i bevissyfte på den som är skäligen misstänkt för brott. Med hänsyn till de långtgående tvångsmedelsbefogenheter som tjänstemännen vid Kustbevakningen redan har bör det inte heller möta hinder från rättssäkerhetsynpunkt eller medföra någon ökad risk för den enskildes integritet att låta tjänstemännen ta bevisprov. Samma regler som gäller för polismän om hur proven får tas bör dessutom gälla. Vidare bör de tjänstemän som ska få utföra proven ha motsvarande utbildning och kunskap som poliser har för detta ändamål.

Regeringen föreslår följaktligen en befogenhet för en kustbevakningstjänsteman att ta alkoholutandningsprov i form av bevisprov på den som är skäligen misstänkt för sjöfylleribrott. Möjligheten att ta bevisprov på sjön bör utövas inom samma geografiska område som kustbevakningstjänstemännen i dag agerar på vad gäller sjöfylleri.

För att kunna ta bevisprov föreslås tjänstemännen också ha befogenhet att stoppa fartyg. Redan i dag har de en befogenhet att stoppa fartyg för att t.ex. använda tvångsmedel enligt lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Frågan om möjlighet att använda våld för att stoppa fartyg behandlas i avsnitt 8.3.

Slutligen ska kort beröras *Åklagarmyndighetens* synpunkt att ögonundersökning bör kunna göras även vid misstänkta sjöfylleribrott. Möjligheten till undersökning av en persons ögon och ögonrörelser i syfte att ta reda på om personen är påverkad av något annat medel än alkohol hänger nära samman med en nollgräns mot narkotika i trafiken. För sjötrafiken finns ingen sådan nollgräns. För att dömas för "drogsjöfylleri" krävs att den som framför ett fartyg eller i övrigt fullgör en uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss är så påverkad av narkotika att det kan antas att han eller hon inte på ett betryggande sätt kan utföra vad som därvid åligger honom eller henne. Det föreslås därför inte någon möjlighet att göra ögonundersökning vid sjöfylleri.

8.2 Befogenhet för Kustbevakningen att inleda förundersökning om sjöfylleri

Regeringens förslag: Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning om sjöfylleribrott. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller då Kustbevakningen.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser utom *Polisförbundet* har antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Polisförbundet* har motsatt sig förslaget under hänvisning till att huvudmannaskapet för brottsbekämpning inte bör delas upp.

Skälen för regeringens förslag: När skäligen misstanke om sjöfylleribrott uppkommer ska en förundersökning inledas. Det är enligt gällande regler endast en polismyndighet eller en åklagare som har befogenhet att besluta om att inleda förundersökning om sjöfylleri.

Ovan har regeringen beskrivit Kustbevakningens roll avseende brottsbekämpningen på sjön och föreslagit att en tjänsteman vid myndigheten ska ha samma befogenhet som polisman har att genomföra alkoholutandningsprov i form av bevisprov på den som är skäligen misstänkt för sjöfylleri. Ett beslut om att inleda förundersökning utgör som huvudregel en förutsättning för att få använda tvångsmedel och vidta ytterligare utredningsåtgärder. Skäligen misstanke om sjöfylleri kan t.ex. uppstå i samband med ingripande på grund av för hög fart, bristfällig lanternförel, kollision eller grundstötning.

För att uppnå ett effektivt utnyttjande av myndigheternas resurser bör Kustbevakningen också ges rätt att inleda och bedriva förundersökning avseende sjöfylleribrott. Det finns redan i dag i lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg bestämmelser som ger Kustbevakningen befogenhet att inleda förundersökning. Regeringen föreslår mot denna bakgrund att Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning om sjöfylleribrott.

De befogenheter och skyldigheter som en undersökningsledare har enligt rättegångsbalken när förundersökning bedrivs ska gälla även för Kustbevakningen. Under avsnitt 6.5 har lämnats en redogörelse för vad detta innebär. Ledningen av förundersökningen ska överlämnas till åkla-

gare så snart någon skäligen kan misstänkas för brott, om saken inte är av enkel beskaffenhet eller när det annars är påkallat av särskilda skäl. När en förundersökning leds av åklagare ska denne kunna anlita biträde av Kustbevakningen eller uppdra åt en tjänsteman vid myndigheten att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen.

8.3 Befogenheter för tjänstemän vid Kustbevakningen att använda tvångsmedel m.m. vid sjöfylleri

Regeringens förslag: En tjänsteman vid Kustbevakningen ska före och under en förundersökning om sjöfylleribrott ha samma självständiga befogenheter som en polisman har att använda tvångsmedel och vidta andra åtgärder samt bruka våld.

Utredningens förslag motsvarar i stort regeringens. Utredningen har inte föreslagit beslags- och kroppsvisitationsbefogenheter och inte heller en generell husrannsaksbefogenhet.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig över förslaget. Alla, utom *Polisförbundet*, har i sak antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Kustbevakningen* har tillagt att det bör övervägas att införa en ordning med omhändertagande av båtnycklar m.m. vid sjöfylleri som liknar den som gäller för fordonsnycklar m.m. vid rattfylleribrott. Polisförbundet har ansett att huvudmannaskapet för brottsbekämpning inte bör delas upp.

Skälen för regeringens förslag

Befogenhet för en tjänsteman vid Kustbevakningen att använda tvångsmedel och vidta andra åtgärder

Enligt lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning har en kustbevakningstjänsteman redan i dag samma befogenheter som tillkommer en polisman att hålla förhör och vidta annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken samt att ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken, gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken och företa husrannsakan vid fara i dröjsmål med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken förutsatt att syftet är att eftersöka den som ska gripas eller att verkställa beslag. Dessa befogenheter gäller bl.a. om misstanken avser sjöfylleribrott.

Utredningens förslag innebär att om en person kan misstänkas för sjöfylleri eller grovt sjöfylleri, ska en tjänsteman vid Kustbevakningen dessutom ha samma befogenhet som en polisman har enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken att vid fara i dröjsmål besluta om kroppsbesiktning. Vidare ska, enligt utredningen, tjänstemannen vid misstanke om sådant brott ha befogenhet att göra husrannsakan för eftersökande av den som ska underkastas kroppsbesiktning.

Regeringen finner utredningens förslag i huvudsak väl avvägt. Kustbevakningstjänstemän har redan i stor utsträckning samma befogenheter

som polismän att ingripa mot sjöfylleribrott. Som framgått av tidigare avsnitt föreslås tjänstemännen också få möjlighet att ta alkoholutandningsprov i form av bevisprov. Vidare har föreslagits att Kustbevakningen får inleda förundersökning om sjöfylleri. Det är därför naturligt att kustbevakningstjänstemännen får de av utredningen föreslagna kompletterande befogenheterna. Ett rationellt utnyttjande av myndighetens resurser vid bekämpningen av sjöfylleribrottslighet kräver enligt regeringens mening att tjänstemännen ges i allt väsentligt samma möjligheter att ingripa som polismän har i motsvarande situation. De nya befogenheter som av utredningen föreslagits för tjänstemännen har dessa redan för att utreda t.ex. smugglingsbrott. Förslaget innebär alltså inte att de tillerkänns några nya slag av befogenheter utan endast att dessa ska gälla även vid utredning om sjöfylleri. Sålunda är tjänstemännen vid Kustbevakningen bekanta med befogenheterna. Det handlar som sagt också om befogenheter som i dag kan användas av polisen mot sjöfylleribrott.

Att en tjänsteman vid Kustbevakningen på samma sätt som en polisman vid fara i dröjsmål ska kunna göra kroppsbesiktning framstår alltså som rimligt när det gäller sjöfylleribrott. En sådan befogenhet föreslås därför. Regeringen föreslår vidare en självständig befogenhet att i brådskande fall göra husrannsakan för att kunna genomföra en kroppsbesiktning motsvarande den som tillkommer en polisman. En sådan möjlighet kan behövas t.ex. om någon som misstänks för sjöfylleri läser in sig ombord på sitt fartyg.

I ett par fall har en tjänsteman vid Kustbevakningen i dag mindre långtgående befogenheter än en polisman i motsvarande fall. Det gäller befogenheten att vid fara i dröjsmål ta föremål i beslag när de allmänna förutsättningarna för beslag inte föreligger. Det vill säga när exempelvis tvångsmedlen gripande, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning inte samtidigt används. Det gäller också befogenheten att i brådskande fall göra kroppsvisitation. Enligt regeringens bedömning kan det vid sjöfylleribrott uppstå situationer då det brådskar att beslagta egendom eller göra kroppsvisitation. Eftersom det finns ett sådant behov, bör tjänstemännen vid Kustbevakningen på samma sätt som polismän ha möjlighet att göra detta. Dessutom har tjänstemännen i dag dessa befogenheter vid ingripande mot andra brottstyper. Tjänstemännen har – och kommer med regeringens förslag ovan – även att ha omfattande möjligheter att vid fara i dröjsmål göra husrannsakan vid ingripande mot sjöfylleri. Denna befogenhet bör enligt regeringen gälla generellt på samma sätt som för polismän. Regeringen föreslår följaktligen att kustbevakningstjänstemännen ska ha också de nu angivna befogenheterna för att kunna ingripa mot sjöfylleribrott.

Kustbevakningen har i sammanhanget framfört att det bör övervägas att införa en ordning med omhändertagande av båtnycklar m.m. vid sjöfylleri som liknar den som gäller för fordonsnycklar m.m. vid rattfylleribrott. Denna fråga har emellertid inte övervägts av utredningen. Något förslag av den innebörd som Kustbevakningen tagit upp lämnas därför inte.

Vålds användning

Enligt reglerna i polislagen (1984:387) har en tjänsteman vid Kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning i stor omfattning samma befogenheter som en polisman har att använda våld (29 § första stycket). Den särskilda lagstiftning som avses är lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär medverkan. I den lagen finns också bestämmelser om kustbevakningstjänstemans vålds användning.

Ovan har föreslagits vissa kompletterande tvångsmedelsbefogenheter för en tjänsteman vid Kustbevakningen. I samband med dessa ska motsvarande vålds användning vara möjlig.

Vidare har i avsnitt 8.1 föreslagits att en tjänsteman vid Kustbevakningen ska få samma befogenhet att stoppa ett fartyg som tillkommer en polisman enligt polislagen för att ta alkoholutandningsprov i form av bevisprov på den som misstänks för sjöfylleri. Någon möjlighet för tjänstemännen att använda våld för att stoppa ett fartyg för att genomföra alkoholutandningsprov finns inte. En sådan möjlighet har däremot en polisman. Eftersom avsikten är att en tjänsteman vid Kustbevakningen i så stor utsträckning som möjligt ska kunna agera på samma sätt som en polisman i motsvarande situation, anser regeringen att befogenheten för dessa tjänstemän att använda våld bör utökas till att avse även de fall när fartyg ska stoppas för alkoholutandningsprov på den som misstänks för sjöfylleri. En kustbevakningstjänsteman har redan i dag befogenhet enligt lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning att stoppa och visitera fartyg samt inbringa fartyg till svensk hamn. Om fartyg stoppas med stöd av den lagen, får kustbevakningstjänstemannen också använda våld.

Skyddsvisitation

En polisman som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon får enligt polislagen i anslutning till ingripandet kroppsvisitera denne i den utsträckning som är nödvändig av bl.a. säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål ska kunna tas om hand (19 § första stycket 1). En sådan åtgärd brukar benämnas skyddsvisitation. En möjlighet till skyddsvisitation tillkommer även andra myndighetspersoner som med laga stöd berövar någon friheten (29 § andra stycket).

En tjänsteman vid Kustbevakningen har enligt lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning befogenhet att gripa en person som är misstänkt för sjöfylleri. Till följd av regleringen i polislagen har dessa tjänstemän alltså redan i dag rätt att skyddsvisitera den som grips i det syfte som nyss angetts.

8.4 Lagtekniska frågor

<p>Regeringens förslag: Befogenheterna för en tjänsteman vid Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov i form av bevisprov till sjöss och att stoppa fartyg för sådan provtagning förs in i lagen (1976:1090)</p>
---

om alkoholutandningsprov. Befogenheten för en sådan tjänsteman att använda våld när fartyg ska stoppas regleras i polislagen (1984:387). Befogenheterna för Kustbevakningen att inleda förundersökning om sjöfylleribrott samt för myndighetens tjänstemän att i övrigt använda tvångsmedel införs i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att Kustbevakningens förundersökningsrätt regleras i sjölagen (1994:1009) och att kustbevakningstjänstemännens befogenhet att besluta om tvångsmedel i form av kroppsbesiktning tas in i lagen om alkoholutandningsprov. I övrigt motsvarar utredningens förslag regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Kustbevakningen* har ifrågasatt lämpligheten av att införa befogenheter för kustbevakningstjänstemän i lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Som skäl härför har Kustbevakningen anfört att den lagen begränsar möjligheten att ingripa till i första hand sådana tillfällen då polis inte är tillgänglig. Detta talar enligt myndigheten för att man – åtminstone tills vidare – samlar bestämmelserna kring Kustbevakningens ingripanden mot sjöfylleri i sjölagen. Kustbevakningen är emellertid positiv till förslagets sakinnehåll och vill i avvaktan på resultatet av en pågående översyn av regleringen om Kustbevakningens befogenheter inte motsätta sig förslagets lagtekniska konstruktion.

Skälen för regeringens förslag: I lagen om alkoholutandningsprov finns bestämmelser om när och hur och av vem alkoholutandningsprov får tas. Regeringen föreslår liksom utredningen av tydlighets- och ändamålsskäl att den nya befogenheten för en tjänsteman vid Kustbevakningen att ta alkoholutandningsprov i form av bevisprov införs i denna lag. Den föreslagna befogenheten för en kustbevakningstjänsteman att stoppa fartyg är intimt förknippad med provtagningsmöjligheten och föreslås därför också regleras i den lagen.

När det sedan gäller hur den föreslagna förundersökningsrätten för Kustbevakningen och de föreslagna övriga nya tvångsmedelsbefogenheterna för kustbevakningstjänstemännen bör regleras gör regeringen följande bedömning. Kustbevakningen och dess tjänstemän ingriper redan i dag mot sjöfylleribrott med stöd av lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. I lagen finns bl.a. bestämmelser om användning av tvångsmedel och andra åtgärder. För överskådlighets skull bör dessa befogenheter och de tillkommande befogenheterna att ingripa mot sjöfylleri samlas på samma ställe. Det framstår som lämpligt att det sker i den nämnda lagen, eftersom den redan innehåller reglering om tvångsmedel mot sjöfylleri och tillämpas av Kustbevakningen. I lagen kan också införas en hänvisning till befogenheterna att ta bevisprov och stoppa fartyg för sådan provtagning, vilket ger ökad överblick över vad som gäller på sjöfylleriområdet. Detta har också delvis föreslagits av utredningen och godtagits av i princip samtliga remissinstanser.

Kustbevakningen har dock invänt att om de föreslagna befogenheterna tas in i den lagen begränsas möjligheten för myndigheten att ingripa till i första hand sådana tillfällen då polis inte är tillgänglig. I denna del vill regeringen anföra följande. Enligt förarbetena till lagen är avsikten att

skapa förutsättningar för ett rationellt system där kustbevakningstjänstemän utrustas med befogenheter att ingripa i situationer där polis inte finns till hands (prop. 1981/82:114 s. 19). I många fall torde situationen både i dag och framöver vara den att det med hänsyn till tillgängliga resurser på sjön är mest rationellt att Kustbevakningen och dess tjänstemän ingriper mot sjöfylleri. Redan i dag finns också en samverkan mellan polisen och Kustbevakningen i fråga om ingripande mot sjöfylleri. En reglering i lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning framstår dessutom – vilket också Kustbevakningen varit inne på – som lämpligast för närvarande. Kustbevakningens polisiära befogenheter regleras i dag i ett flertal lagar, t.ex. även i lagen (2000:1225) om straff för smuggling, lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg, lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete, lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete och lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder. En särskild utredare har därför i januari 2007 fått i uppdrag att göra en översyn av regleringen av Kustbevakningens befogenheter i den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten samt lämna förslag till en modernare och mer ändamålsenlig författningsreglering (dir. 2007:5). Genom tilläggsdirektiv från oktober 2007 ska utredaren även utreda möjligheten att ge Kustbevakningen förundersökningsrätt när det gäller vissa fiskebrott i syfte att möjliggöra en effektivare lagföring (dir 2007:139). Uppdragen ska redovisas senast den 30 april 2008.

Regeringen föreslår följaktligen att de nya befogenheterna att inleda förundersökning och använda tvångsmedel regleras i lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. I den lagen föreslås också införas en hänvisning till de befogenheter tjänstemännen ges i lagen om alkoholutandningsprov.

När det särskilt gäller befogenheten att använda våld innehåller polislagen redan i dag generella regler om våldsanvändning som gäller för tjänstemännen vid Kustbevakningen när de ingriper mot brott. Motsvarande reglering kommer att gälla när tjänstemännen använder de nya befogenheterna i lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Det framstår vidare, som även utredningen ansett, som mest ändamålsenligt att reglera även den föreslagna möjligheten att använda våld för att stoppa fartyg i det befintliga regelverket om våldsanvändning i polislagen.

Avslutningsvis föreslår regeringen vissa språkliga och redaktionella justeringar i förhållande till utredningens förslag. I några avseenden har regeringen även föreslagit sakliga ändringar. Dessa har behandlats i tidigare avsnitt.

9 Andra åtgärder för att motverka trafiknykterhetsbrott

9.1 En sekretessbrytande regel

Regeringens förslag: Sekretess inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten ska inte hindra att uppgift lämnas till polismyndighet eller annan myndighet som ska ingripa mot brott, om uppgiften behövs för att förhindra ett förestående eller avbryta ett pågående trafiknykterhetsbrott.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser har antingen tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Utredningen har konstaterat att vissa bestämmelser om sekretess inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten kan medföra att uppgifter om förestående eller pågående trafiknykterhetsbrottslighet inte kan lämnas till myndigheter som ska ingripa mot brott. När läkare, sjuksköterskor eller annan personal inom hälso- och sjukvården i en vårdssituation, exempelvis vid ett läkarbesök, uppmärksammar att en patient är påverkad av alkohol eller andra droger är det en uppgift som personalen får i tjänsten. Detsamma gäller om en socialsekreterare i kontakten med en klient uppmärksammar att denne är t.ex. drogpåverkad. Uppgiften omfattas då, enligt utredningens bedömning, av sekretess. Om sjukvårds- eller socialtjänstpersonalen efter att besöket avslutats t.ex. ser att patienten sätter sig i en bil med avsikt att köra den är personalen på grund av sekretess förhindrad att meddela detta förhållande till polisen. Den s.k. generalklausulen i sekretesslagen, som ger vissa möjligheter att lämna uppgifter om brottsmisstankar, är inte tillämplig i fråga om hälso- och sjukvårds- samt socialtjänstsekretessen och personalen kan därmed inte agera med stöd av den bestämmelsen.

Regeringen delar utredningens bedömning att uppgiften om att någon är berusad eller drogpåverkad får anses omfattas av hälso- och sjukvårdssekretessen, om denna iakttagelse görs i en vårdssituation. Detsamma får anses gälla om en socialsekreterare gör en sådan iakttagelse vid en klientkontakt. Ingen remissinstans har heller invänt mot den bedömningen.

Frågan är då om det finns skäl att, såsom utredningen föreslagit, införa en sekretessbrytande regel som möjliggör ett uppgiftslämnande om förestående eller pågående trafiknykterhetsbrott i form av rattfylleri och grovt rattfylleri enligt lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott samt motsvarande brott i sjölagen (1994:1009), lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, järnvägslagen (2004:519) och luftfartslagen (1957:297).

Sekretessen kan i dessa situationer förhindra personalen att möjliggöra för de brottsbekämpande myndigheterna att avvärja ett förestående eller avbryta ett pågående rattfylleribrott, sjöfylleribrott eller motsvarande brott enligt andra författningar genom att relevanta uppgifter inte kan lämnas. Att inte kunna ge de myndigheterna sådana möjligheter måste ur ett brottsbekämpnings- och trafiksäkerhetsperspektiv uppfattas som otill-

fredsställande. Detta förhållande måste dock vägas mot den enskildes intresse av sekretess och skydd för integriteten.

Sekretess gäller som huvudregel även mellan myndigheter. Lagstiftningsåtgärder såvitt avser sjukvårds- eller socialtjänstpersonalens möjligheter att lämna uppgifter vid misstanke om brott har hittills främst tagit sikte på fall då patienten kan misstänkas ha blivit utsatt för brott. Som huvudregel gäller att uppgift som angår misstanke om brott bara får lämnas ut utan hinder av sekretess om det för brottet är föreskrivet fängelse i minst ett år. Fram till den 1 oktober 2006 gällde för uppgiftslämnande att det för brottet skulle vara föreskrivet fängelse i minst två år. I samband med ändringen anfördes i förarbetena att övervägande skäl talade för att uppgifter om bl.a. brott som grov misshandel bör få lämnas till de brottsutredande myndigheterna utan hinder av sekretess, varför tvåårsregeln borde ändras till en ettårsregel. I många andra fall, exempelvis misshandel av normalgraden, borde enligt förarbetena fortfarande de motstående intressena väga över; risken för att den enskilde underlåter att söka vård påkallar att denne själv bör få bestämma om sjukvårdspersonalen ska få lämna ut uppgifter som omfattas av sekretess (prop. 2005/06:161 s. 77 f.).

Denna aspekt på hälso- och sjukvårdssekretessen samt socialtjänstsekretessen har inte samma tyngd när det gäller uppgifter om förestående eller pågående trafiknykterhetsbrott. Trots detta måste det finnas starka skäl för att införa en sekretessbrytande regel. Rattfylleri och grovt rattfylleri är brott av den karaktären att såväl gärningsmannen som andra personer utsätts för påtagliga risker. Redan vid alkoholhalter som föranleder ansvar för ett rattfylleribrott av normalgraden kan uppmärksamheten och reaktionsförmågan vara väsentligt nedsatt. Detsamma gäller motsvarande brott enligt sjölagen, järnvägslagen och övriga författningar på området. Utifrån ett trafiksäkerhetsperspektiv framstår det därför som angeläget att sekretesslagstiftningen inte ska hindra någon att lämna uppgift av betydelse för att förhindra eller avbryta ett sådant brott, oavsett att det i vissa fall kan röra sig om ett brott som straffvärdemässigt ligger på bötesnivå. Att avgränsa en sekretessbrytande bestämmelse till grova brott som kan antas föranleda fängelse skulle därtill knappast vara görligt, eftersom det i det enskilda fallet inte är möjligt att bedöma huruvida det förestående eller pågående brottet kommer att bedömas som grovt. Dessutom kan nämnas att den tidigare omnämnda generalklausulen i sekretesslagen, som ju inte gäller hälso- och sjukvårdssekretessen eller socialtjänstsekretessen, möjliggör uppgiftslämnande även för brott på bötesnivå (se prop. 1983/84:142 s. 32).

Utredningens förslag om en sekretessbrytande regel har fått ett brett stöd av samtliga remissinstanser, bl.a. sådana som företräder personal inom sjukvård och socialtjänst. *Akademikerförbundet SSR* har anfört att den nuvarande utformningen av sekretesslagen kan utgöra ett hinder för en framgångsrik behandling. Enligt förbundet kan behandlaren i dag inte vara tydlig i förhållande till klienten, eftersom han eller hon är bunden av sekretesslagen om en berusad klient med behandlarens vetskap kör sin bil från behandlingstillfället. Det är enligt förbundet en fråga om trovärdighet, legitimitet och tydlighet både i förhållande till klienten och till övriga medborgare i samhället. *Vårdförbundet* har anfört att det är otillfredsställande att vårdpersonal i dag tvingas bryta mot sekretesslagen i de

situationer då den polisanmäler förestående eller pågående rattfylleri-
brott. Även *Sveriges läkarförbund* har ansett att det är positivt att sjuk-
vårdspersonal i de aktuella situationerna ges möjlighet att förhindra trafikolyckor och bidra till att förare inte kör i påverkat tillstånd.

En sekretessbrytande regel som tar sikte på uppgifter som erhålls inom den ordinarie verksamheten bör i första hand syfta till att öka trafiksäkerheten. Som utredningen föreslagit bör regeln bara avse sådana uppgifter som behövs för att förhindra ett förestående eller avbryta ett pågående rattfylleribrott eller motsvarande trafiknykterhetsbrott, t.ex. sjöfylleri. Regeln bör alltså inte gälla fullbordade brott, som t.ex. att en patient fört fordon till en vårdcentral och läkaren i vårdsituationen upptäcker att patienten är berusad. I sådana situationer har läkaren eller annan personal som omfattas av sekretessen i stället möjlighet att förhindra en fortsatt färd genom att för patienten påpeka sin anmälningsrätt om färden fortsätter efter läkarbesöket. Som *Sveriges läkarförbund* har påtalat innebär utredningsförslaget inte någon plikt för personalen att anmäla brott, utan bara att sekretesslagstiftningen inte utgör något hinder mot att göra det.

Sammantaget anser regeringen att övervägande skäl talar för att en sekretessbrytande regel bör införas på det sätt som utredningen har föreslagit. Regeringen föreslår sålunda att sekretess inom hälso- och sjukvården samt inom socialtjänsten inte ska hindra att uppgift lämnas till polismyndighet eller annan myndighet som ska ingripa mot brott, om uppgiften behövs för att förhindra ett förestående trafiknykterhetsbrott eller avbryta ett pågående sådant brott.

Under vissa förhållanden bör en sekretessbrytande regel åtföljas av en ändring av bestämmelsen om frågeförbud i rättegångsbalken. Frågeförbudet utgör ett undantag från vittnesplikten. De uppgifter som här avses kan dock inte anses omfattas av frågeförbudet, eftersom det förbudet gäller uppgifter som någon anförtrots eller i samband med ett förtroende fått kännedom om. Utredningen har gjort motsvarande bedömning av denna fråga, vilken heller inte någon remissinstans har ifrågasatt.

I sammanhanget kan avslutningsvis nämnas att läkare enligt körkortslagen (1998:488) har en skyldighet att till länsstyrelsen anmäla en patient som av medicinska skäl är uppenbart olämplig att inneha körkort. Ett diagnostiserat alkoholberoende eller alkoholmissbruk utgör ett sådant medicinskt skäl. Systemet med anmälningsplikt fungerar dock mindre väl. Mot denna bakgrund har Vägverket utrett frågan och i en rapport i december 2005 lämnat vissa förslag till förbättringar, bland annat vissa ändringar i körkortslagen. Vägverket har vidare föreslagit att det införs ett system med trafikmedicinska centrum och enheter som skulle förbättra möjligheterna att genomföra de utredningar som är nödvändiga för att avgöra om en person av medicinska skäl är olämplig att framföra ett körkortspliktigt fordon och öka kvaliteten på dessa utredningar. Vidare skulle enligt Vägverket systemet innebära att behovet av trafikmedicinsk utbildning vid bl.a. grundutbildning av läkare kan tillgodoses och att förutsättningarna för forskning inom områden som t.ex. trafikmedicin och trafikolycksfall ökar. Vägverkets rapport har remitterats och i november 2006 har en utredare fått i uppdrag att göra en översyn av körkortsförfattningarna m.m. och därvid bl.a. se över systemet med läkares anmälningsplikt mot bakgrund av Vägverkets förslag (dir. 2006:119 och dir. 2007:128). Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2008.

9.2 Polisens arbete, informationsinsatser, brottsofferfrågor m.m.

Regeringens bedömning: Utöver sådana åtgärder som föreslagits i tidigare avsnitt krävs andra åtgärder för att förebygga och bekämpa trafiknykterheten. En helhetssyn i arbetet mot trafiknykterhetsbrott är nödvändig. En viktig del i detta är polisens trafiksäkerhetsarbete. En annan är Vägverkets informationsinsatser. Också frågor om brottsoffrens ställning är viktiga.

Utredningens bedömning: Utredningen har diskuterat ett antal olika områden av betydelse i arbetet med att motverka trafiknykterhet. Utredningen har därvid gjort vissa bedömningar och i vissa fall också förespråkade åtgärder som i stort motsvarar regeringens ställningstaganden. I några avseenden har dock utredningens förordanden sträckt sig längre. Enligt utredningen bör Rättsmedicinalverket ges i uppdrag att överväga om det beträffande i vart fall vissa vanligt förekommande droger, t.ex. amfetamin, finns möjlighet att ange gränsvärde för grovt drograttfylleri. Utredningen har vidare förespråkade att Vägverkets informationsinsatser ska riktas till samtliga trafikanter. Utredningen har dessutom framfört att det kan finnas anledning att överväga att utreda om kränkningssersättning vid trafiknykterhetsbrott ska omfattas av trafikskadeersättningen i stället för som i dag av brottsskadeersättningen.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i huvudsak ställt sig bakom eller inte haft något att erinra mot utredningens överväganden. Dock har Rättsmedicinalverket och Åklagarmyndigheten ifrågasatt ett uppdrag till Rättsmedicinalverket om gränsvärde med hänvisning till att det i dag inte finns något vetenskapligt underlag för att ange en sådan gräns. Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI) har påpekat detsamma. Vägverket har välkomnat att utredningen betonat betydelsen av arbetet med information och utbildning men ifrågasatt om det är ett effektivt användande av resurserna att rikta sådana insatser mot samtliga vägtrafikanter. Enligt verket talar erfarenheterna för att insatserna fungerar bäst när det finns en tydlig målgrupp som kan nås på ett koncentrerat sätt. Trafikförsäkringsföreningen och Sveriges försäkringsförbund har motsatt sig att låta kränkningssersättningen omfattas av trafikskadeersättningen. Brottsofferjourernas Riksförbund har ansett att s.k. VIP, en programverksamhet, bör ingå i körkortsutbildningen och i påverkansprogram under verkställighet av påföljd.

Skälen för regeringens bedömning

Polisens arbete med trafiknykterhetskontroller

Utredningen har förordat att polisens arbete med att öka antalet alkoholutandningsprov fortsätter och att minst två miljoner alkoholutandningsprov genomförs per år. Utredningen har vidare ansett att särskilt anordnade trafiknykterhetskontroller ska förekomma i större utsträckning än i dag och att varje möte med en trafikant ska medföra att nykterheten kon-

trolleras. För att underlätta arbetet ska enligt utredningen samtliga polismyndigheter ha särskilt utrustade fordon i vilka man med hjälp av bevisinstrument, s.k. Evidenzer, ska kunna slutföra merparten av utredningarna på kontrollplatsen.

Som regeringen framhållit tidigare bl.a. i avsnitt 4 är kontroller av trafiknykterheten en mycket viktig åtgärd inom trafiknykterhetsområdet. Att det finns eller uppfattas finnas en stor sannolikhet att ertappas avhåller trafikanter från att köra fordon efter att t.ex. ha druckit alkohol. Kontrollerna bidrar vidare till att avbryta upptäckta trafiknykterhetsbrott genom att fortsatt färd i påverkat tillstånd förhindras och kan också leda till åtgärder som motverkar återfall i rattfylleri. Det finns alltså enligt regeringens mening all anledning att av trafiksäkerhetsskäl genomföra ett stort antal alkoholutandningsprov och välja effektiva kontrollmetoder för detta.

Av den nationella handlingsplan som Rikspolisstyrelsen har utarbetat för polisens arbete med trafiksäkerhet i vägtrafik och terräng framgår att trafiknykterheten är ett prioriterat område. Av handlingsplanen följer vidare att målsättningen är att polisen årligen ska genomföra två miljoner alkoholutandningsprov och att kontrollerna ska genomföras planlagt och underrättelselett för att uppnå bästa effekt. Vidare ska proven i normalfallet utföras vid varje polisinitierat möte med en förare i en trafiksituation.

Polisens arbete med nykterhet i trafiken är alltså prioriterat och målen för verksamheten i fråga om antalet alkoholutandningsprov och effektiva kontroller motsvarar i princip vad utredningen förordat. Exempelvis gjordes under såväl 2006 som 2007 mer än två miljoner alkoholutandningsprov. Därtill kommer att regeringens förslag i avsnitt 7.1 att tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen samt bilinspektörer ska kunna ta alkoholutandningsprov är ägnat att öka det totala antalet alkoholutandningsprov. Dessa kontroller kommer främst att ske i hamnar och gränsområden där erfarenheterna visat att det förekommer att ankommande trafikanter är alkoholpåverkade.

Vidare kan regeringen liksom utredningen se fördelarna från brottsutredningssynpunkt med fordon som är utrustade med mobila bevisinstrument. Det är en uppgift för polisen att besluta om resursanvändning för att anskaffa den utrustning som behövs för att målen för trafiksäkerhetsarbetet ska kunna uppnås.

Skellefteåmodellen

Det finns forskning som visar att en stor andel av de som gjort sig skyldiga till trafiknykterhetsbrott har alkoholproblem som de kan vara i behov av vård eller behandling för. Den s.k. Skellefteåmodellen, vilken som namnet anger är utvecklad i Skellefteå, går ut på att den som ertappas vid en nykterhetskontroll tillfrågas om han eller hon har alkoholproblem och får ett erbjudande om samtal med beroendevården. Om erbjudandet antas, sänder polisen omedelbart en rapport till socialtjänsten, som tar kontakt med personen inom 24 timmar och kallar till samtal. Alternativt erbjuder sig polisen att efter förhöret skjutsa personen direkt till beroendevården. Vederbörande erbjuds hjälp genom att olika behand-

lingsformer tas upp till diskussion. För det fall en frihetsberövande påföljd kan bli aktuell kan kriminalvården föreslå en påföljd utifrån de rehabiliteringsplaner som påbörjats. Syftet med Skellefteåmodellen är att öka möjligheten för påverkade förare att ta itu med sina eventuella missbruksproblem och minska antalet påverkade förare genom att minska antalet återfall i rattfylleri.

Vägverket arbetar med projekt med Skellefteåmodellen som inspiration runt om i landet. Målsättningen, att minst 75 procent av Sveriges kommuner ska delta i verksamheten under år 2007, har uppnåtts. I projektet samverkar flera olika aktörer, bl.a. polisen, kommunerna, beroendevården, socialtjänsten, kriminalvården och länsstyrelserna. Även åklagarmyndigheten är involverad på vissa orter.

Utredningen har ansett att Skellefteåmodellen bör utvecklas till att bli ett obligatoriskt inslag i polisens utredningsarbete. Utredningen har dock inte nu föreslagit lagstiftning eller andra åtgärder för att åstadkomma en sådan ordning.

Regeringen delar utredningens uppfattning att den form av samverkan mellan polisen och andra myndigheter som Skellefteåmodellen och andra motsvarande projekt innebär ger goda möjligheter att på ett tidigt stadium fånga upp personer som är i behov av vård och behandling för sitt missbruk och därmed kan minska trafiknykterhetsbrottsligheten och öka trafiksäkerheten. VTI har under hösten 2007 påbörjat en genomgripande nationell utvärdering av metoden. Utvärderingen ska pågå under hela 2008. Vidare ska i sammanhanget nämnas att Rikspolisstyrelsen i sin ovan nämnda handlingsplan för polisens trafiksäkerhetsarbete har satt upp målet att polismyndigheterna ska delta i samverkande insatser för att motverka alkohol- och drogberoende. Som ett exempel nämns ett samarbete i Stockholms län mellan polisen, socialtjänsten, sjukvården och kriminalvården m.fl. kallat SMADIT (Samverkan Mot Alkohol och Droger I Trafiken), och som bygger på Skellefteåmodellen. Mot denna bakgrund bör inte nu föreslås åtgärder av regeringen i syfte att göra metoden obligatorisk.

Utbildning för att upptäcka drograttfylleri

Som redovisats i avsnitt 5.2 har antalet anmälda och lagförda drograttfylleribrott ökat sedan nollgränsen för narkotika i trafiken infördes 1999. Ökningen har sannolikt flera förklaringar. En är att polisens arbete med att upptäcka personer som är drogpåverkade i trafiken har utvecklats.

Andelen drograttfyllerister som ertappas varierar emellertid mellan de olika polismyndigheterna. Det kan bero på att problemet med droger i trafiken ser olika ut på olika platser i landet men det kan också bero på att polismyndigheterna arbetar på olika sätt och på hur vana eller tränade enskilda polismän är att se tecken på drogpåverkan.

Utredningen har förespråkat att alla poliser i yttre tjänst får utbildning för att kunna genomföra ögonundersökning och tolka andra tecken på drogpåverkan. Enligt utredningen bör utbildningen ges inom ramen för den polisiära grundutbildningen och dessutom återkommande till de polismän som arbetar med frågorna på polismyndigheterna.

Också regeringen anser att ett viktigt led i arbetet med att bekämpa drograttfylleri är polisens möjligheter att utföra ögonundersökningar och tolka tecken på drogpåverkan. Det är därför lämpligt att samtliga poliser i yttre tjänst har sådan utbildning och att den vid behov följs upp regelbundet. Någon särskild åtgärd av regeringen i detta syfte kan dock inte anses påkallad. De flesta poliser i yttre tjänst har i dag möjlighet att göra ögonundersökningar för att upptäcka drogpåverkan. Vidare har *Rikspolisstyrelsen* bejakat utredningens bedömning av behovet av ytterligare utbildning. Det är Rikspolisstyrelsen som bedriver central utbildning och beslutar om utbildningsplaner, betyg och examination. Övrig utbildning, s.k. funktionsinriktad polisutbildning, bedrivs av polismyndigheterna. Med funktionsinriktad utbildning avses sådan fortbildning av polisväsendets personal som syftar till att öka personalens förmåga att utföra arbetsuppgifter som normalt fordrar särskilda kunskaper eller särskild kompetens utöver den grundläggande utbildningen. Denna utbildning genomförs i form av specialkurser och konferenser. Rikspolisstyrelsen får meddela föreskrifter om sådan utbildning. Till detta kommer att den polisiära grundutbildningen för närvarande är föremål för översyn (dir. 2006:139).

Stödbevisning om grovt drograttfylleri och uppdrag om gränsvärde för sådant brott

Som redovisats under avsnitt 5.2 är det inte tillräckligt för att kunna döma någon för grovt drograttfylleri att föraren haft en viss halt av ett narkotiskt preparat i blodet. Det krävs också bevisning om att han eller hon varit avsevärt påverkad av narkotikan eller om att framförandet av fordonet inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten.

Möjligheten att införa gränsvärden för narkotika har diskuterats i tidigare lagstiftningssammanhang och även i det ovan angivna avsnittet. En sådan reglering har tidigare inte ansetts och kan inte heller i dag anses möjlig att införa med hänsyn till att det finns svårigheter att fastställa samband mellan en viss påvisad koncentration av en drog i blodet och en viss trafikfarlig påverkan. Några förändringar i gradindelningen av straffansvaret för drograttfylleri har därför inte föreslagits. Ett påstående om grovt sådant brott måste alltså även i fortsättningen åtföljas av stödbevisning om att föraren varit avsevärt narkotikapåverkad eller om att framförandet av fordonet inneburit en påtaglig trafiksäkerhetsfara.

Utredningen har förespråkat att polisen ges i uppdrag att förbättra sina arbetsmetoder så att sådan stödbevisning kan säkras i samtliga relevanta fall. Ett exempel som utredningen tänkt sig är ett formulär enligt vilket polisen måste lämna obligatoriska uppgifter om den misstänktes grad av påverkan. Enligt utredningen bör uppgifter om den misstänktes synliga grad av påverkan i kombination med uppgifter om en hög halt av ett narkotiskt preparat i blodet kunna leda till att fler kan lagföras för grovt drograttfylleri.

Ett formellt regeringsuppdrag till polisen att arbeta med frågor om arbetsmetoder och bevisning för en enskild brottstyp som rattfylleribrott bör lämnas om det finns ett tydligt behov av uppdraget. Ett sådant behov har regeringen svårt att se i dag. Som *Rikspolisstyrelsen* framfört gör

polisen redan betydande insatser mot drogpåverkan i trafiken. Rikspolisstyrelsen har vidare uppgett att arbetet mot droger i trafiken kan förbättras ytterligare. Frågor om arbetsmetoder är något som polisen själv arbetar med. Det finns därför inte nu anledning att lämna ett sådant uppdrag.

Utredningen har vidare ansett att forskningen om sambandet mellan en viss halt av en drog och en generell påverkansgrad på individen bör prioriteras och i detta syfte förespråkade att Rättsmedicinalverket får i uppdrag att överväga om det beträffande i vart fall vissa vanligt förekommande droger, t.ex. amfetamin, finns möjlighet att ange något särskilt gränsvärde för grovt drograttfylleribrott. *Rättsmedicinalverket* har dock, liksom ett par andra remissinstanser, ställt sig frågande till ett sådant uppdrag. Som dessa remissinstanser påpekat och som också framgått tidigare saknas i dag tillräckliga metoder för hur graden av påverkan av droger ska mätas och bestämmas. Ett uppdrag av det slag som utredningen beskrivit torde inte i dag kunna leda till det efterfrågade resultatet. Forskning på området pågår, bl.a. inom EU. Med hänsyn härtill delar regeringen bl.a. Rättsmedicinalverkets bedömning att ett uppdrag till verket inte bör lämnas.

Vägverkets informationsinsatser m.m.

Utredningen har ansett att arbetet med information och utbildning kring frågor om alkohol och trafik ska bedrivas brett och förordad att Vägverkets informationsinsatser riktas inte bara till ungdomar utan till samtliga trafikanter. Skälet är enligt utredningen att alla ålderskategorier är representerade i alkoholrelaterade trafikolyckor.

Regeringen instämmer i att arbetet med att påverka människors attityd till alkohol och droger i trafiken är en viktig beståndsdel i det helhetsgrepp som måste till för att trafiksäkerheten ska förbättras. Vägverkets informationsinsatser är här särskilt viktiga. Vägverket är den myndighet som har ansvar för att bedriva påverkansarbete inom området alkohol eller droger och trafik. Förutom den ovan beskrivna verksamheten som Vägverket driver för att utveckla den s.k. Skellefteåmodellen pågår ett arbete med information till ungdomar mellan 15 och 24 år. Det har fram till nu främst skett inom ramen för den nationella satsningen Don't Drink & Drive. Genom bl.a. filmer och föreläsningar, där offer för rattfylleribrottslighet själva framträder, lyfts problemet fram i ljuset. Syftet är att få ungdomarna att tänka till och prata med varandra om riskerna med alkohol och trafik. Projektet ska leda till att fler ungdomar avstår från att köra alkohol- eller drogpåverkade, vägrar åka med en onykter förare och får mod och argument att hindra andra från att köra påverkade.

När det gäller utredningens ståndpunkt att Vägverkets påverkansarbete ska riktas mot samtliga trafikanter har *Vägverket* uttryckt tvekan om det skulle utgöra en effektiv resursanvändning. Enligt verket talar erfarenheterna för att ett påverkansarbete fungerar bäst när man har en tydlig målgrupp som kan nås på ett koncentrerat sätt, t.ex. ungdomar, personer med missbruksproblem eller personer som redan gjort sig skyldiga till rattfylleri. Regeringen menar att det får ankomma på Vägverket att avgöra på vilka sätt verkets information bör förmedlas för att på bästa sätt effektivt påverka olika målgrupper. I sammanhanget förtjänar att nämnas att Väg-

verket har en nationell plan för vägtransportsystemet. Där in går frågor om alkohol och trafiksäkerhet. Dessutom kan nämnas att körkortsutbildningen har förändrats genom att en introduktionsutbildning för handledare och elev vid privat övningskörning införts, som bl.a. innehåller information om risker med alkohol och andra droger i trafiken. Vidare pågår inom Regeringskansliet arbete med ett förslag till förändring av reglerna för dagens riskutbildning i körkortsutbildningen. Arbetet har som utgångspunkt att riskutbildningen bör utvecklas så att den, förutom risker med halkkörning och hög hastighet, även tar upp risker med att köra påverkad av alkohol eller droger samt vid trötthet eller sjukdom.

Avslutningsvis kan kort beröras att utredningen har anslutit sig till Alkolåsutredningens uppfattning att ett allmänt införande av alkolås, som hindrar förare från att starta och köra fordon vid viss alkoholpåverkan, skulle minska antalet alkoholpåverkade förare och öka trafiksäkerheten avsevärt. Alkolåsutredningen har i delbetänkandet Alkolås – nyckel till nollvisionen (SOU 2005:72) och slutbetänkandet Öppna möjligheter med alkolås (SOU 2006:72) föreslagit en rad åtgärder för att öka acceptansen för och användningen av alkolås. Vidare har utredningen föreslagit att varning inte längre ska utgöra ett alternativ till körkortsåterkallelse vid rattfylleri till följd av alkoholförtäring. Förslagen har remitterats och bereds nu vidare inom Regeringskansliet. Regeringen har i december 2007 beslutat direktiv till en utredning som ska överväga bl.a. ett system där de som dömts för rattfylleri bara kan ta nytt eller få tillbaka sitt körkort på villkor att de använder fordon med alkolås (dir. 2007:157).

Brottsoffrens ställning

Varje år dödas och skadas ett stort antal personer i trafiken av onyktra förare. Också de anhöriga till de skadade och dödade drabbas. Under de senaste 15 åren har brottsoffrens ställning förbättrats avsevärt. Det gäller inte minst möjligheterna att få ekonomisk ersättning och få stöd och hjälp i den rättsliga processen. Exempelvis har möjligheterna att få målsägandebiträde utvecklats. Även anhöriga får sådant biträde i betydligt större utsträckning i dag än tidigare. Ett målsägandebiträde tillvaratar målsägandens intressen i rättegången och kan också bistå målsäganden med att föra skadeståndstalan. Målsägandebiträdets roll och arbetsuppgifter har nyligen varit föremål för översyn. I betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6) har bl.a. föreslagits att brottsoffer ska få tidigare, tydligare och bättre information om rätten till målsägandebiträde. Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Vidare har efterlevande till trafikdödade numera en lagstadgad rätt till ersättning för personskada, i första hand psykiskt lidande, som de åsamkats till följd av dödsfallen. Dessutom har t.ex. kommunernas ansvar för att stödja och hjälpa brottsoffer förtydligats.

Också det ideella arbetet för att ge brottsoffer och deras anhöriga stöd och hjälp fyller en viktig funktion och har utvecklats. Det finns en rad ideella brottsofferorganisationer, både sådana som arbetar brett för alla brottsoffer och sådana som inriktar sig på personer som utsatts för en särskild typ av brott såsom rattfylleribrott. Dessa organisationer, t.ex. Samverkan Mot Alkohol och Rus i Trafiken (SMART) och Mothers

Against Drunk Driving (MADD), fungerar inte bara som stöd åt de drabbade utan håller även problematiken kring rattfylleribrottslighet ständigt aktuell och synliggjord. Personer inom organisationerna bidrar med egna erfarenheter bl.a. genom att fungera som föreläsare i olika sammanhang, t.ex. på skolor.

Som utredningen konstaterar, bl.a. efter kontakter med de ideella aktörerna på området, finns i dagsläget inget omedelbart behov av ytterligare lagstiftningsåtgärder för att förstärka ställningen för offer för trafiknykterhetsbrott. Däremot är det enligt regeringens mening, som utredningen också ansett, viktigt att såväl arbetet vid myndigheter och andra offentliga organ i samhället som det ideella arbetet med frågor om stöd och hjälp till brottsoffer hela tiden utvecklas. Det handlar bl.a. om information och bemötande. Alla myndigheter som kommer i kontakt med brottsoffer har ett ansvar för att möta dessa med medkänsla och professionalism. Det förutsätter god kunskap och återkommande utbildning. Som ett exempel på sådana åtgärder kan nämnas att det för Sveriges domstolars del sedan några år tillbaka finns en handlingsplan för bättre bemötande av brottsoffer. I handlingsplanen ingår bl.a. utbildning i brottsofferfrågor till all personal, bättre information till brottsoffer och kvalitetssäkring av brottsofferarbetet. Ett annat exempel är polisens arbete med att förbättra sitt bemötande av brottsoffer. Regeringen har gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att se till att det inom varje polismyndighet finns kvalificerad kompetens för att ge brottsoffer information och stöd.

Utredningen har vidare pekat på att trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen (1975:1410) omfattar ersättning för person- och sakskada medan ersättning för kränkning betalas ut som brottskadeersättning enligt brottsskadelagen (1978:413). Enligt utredningen kan det finnas anledning att överväga om det bör utredas att förenkla denna ordning för den enskilde. *Trafikförsäkringsföreningen* och *Sveriges försäkringsförbund* har dock motsatt sig att låta kränkningers ersättning omfattas av trafikskadelagens ersättningssystem. Regeringen kan för sin del konstatera att möjligheterna att få ersättning – både för person- och sakskada och för kränkning – i sig är tillfredsställande och är inte nu beredd att låta utreda om regleringen av dessa möjligheter bör förändras.

Utredningen har slutligen beskrivit och diskuterat Victim Impact Panel Program, VIP. VIP är ett amerikanskt program som innebär att personer som på något sätt har drabbats av rattfylleribrottslighet talar om denna händelse och hur den påverkat deras liv inför grupper av rattfylleridömda. Syftet är att individualisera konsekvenserna av rattfylleriet, att förändra attityder och beteenden samt att förhindra att brott upprepas. Man strävar efter att "matcha" offer och förövare, t.ex. så att ett tonårigt rattfyllerioffer talar inför andra tonåringar. I Sverige har Motorförarnas helnykterhetsförbund och försäkringsbranschen i samarbete med bl.a. Vägverket och kriminalvården arbetat med en svensk modell av VIP. Metoden har blivit en del i programverksamheten vid vissa frivårdskonator för personer som dömts för grovt rattfylleri till skyddstillsyn eller till fängelse som verkställs genom intensivövervakning.

Utredningen har bedömt att VIP inte bör införas som en del i påföljdsystemet eller som ett led i att få tillbaka körkort efter återkallelse på grund av rattfylleri. Inte minst de remissinstanser som arbetar med den svenska modellen har anslutit sig till denna bedömning. De främsta skä-

len för bedömningen har angetts vara att en ordning som bygger på att enskilda brottsoffer är beredda att ställa upp och medverka inte uppfyller de krav på förutsebarhet och konsekvens som är grundläggande för påföljdssystemets utformning. Motsvarande bedömning har gjorts i fråga om körkortsregleringen. Regeringen instämmer i denna bedömning. I likhet med utredningen anser regeringen däremot att det är värdefullt att i andra sammanhang ta till vara de drabbades upplevelser och erfarenheter. Möten med offer för rattfylleribrott kan bl.a. ge åhörarna en ökad förståelse för konsekvenserna av sådan brottslighet.

10 Ikraftträdande

Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. De föreslås därför träda i kraft den 1 juli 2008. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

11 Ekonomiska konsekvenser

Tullverket och Kustbevakningen

Förslagen i kapitel 7 innebär att Tullverket och dess tjänstemän får nya arbetsuppgifter. Det handlar huvudsakligen om befogenheter att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning för att förebygga, upptäcka och utreda rattfylleribrott samt befogenhet att inleda och bedriva förundersökning om sådan brottslighet.

För att utföra uppgifterna behöver Tullverket ha tillgång till provtagningsinstrument och personal med erforderlig utbildning. Det kan förutsättas att Tullverket och polisen finner former för samutnyttjande av instrument som finns t.ex. i vissa hamnar och på polisstationer i närheten av hamnar. Ett sådant samutnyttjande kommer emellertid inte alltid att kunna ske. Förslagen kommer följaktligen att innebära kostnader för Tullverket både initialt och löpande.

Tullverket bör därför tillföras statliga medel för reformen. För att finansiera denna bör för det första ett engångsbelopp om 3 230 000 kr överföras från rättsväsendets anslag till Tullverket. För det andra bör ramanslaget till Tullverket höjas med 250 000 kr. Ramhöjningen bör finansieras på motsvarande sätt.

Även för Kustbevakningen och dess tjänstemän innebär förslagen i kapitlen 7 och 8 nya arbetsuppgifter som på motsvarande sätt som för Tullverket medför kostnader. För Kustbevakningens del innebär förslagen dock möjligheter till en effektivare användning av myndighetens resurser till sjöss. Kustbevakningen har redan i dag att ingripa mot sjöfylleribrottslighet. Förslaget om befogenhet att ta alkoholutandningsprov och att besluta om att inleda och bedriva förundersökning för sjöfylleri innebär vissa tidsbesparingar för Kustbevakningen och myndighetens tjänstemän genom att polisen inte alltid måste kopplas in. Hur stora effektivitetsvinsterna kommer att bli är dock svårt att närmare beräkna. Merparten

av kostnaderna för reformen bör kunna hanteras inom ramen för Kustbevakningens befintliga resurser. Reformen bör dock delfinansieras genom ett tillskott till Kustbevakningen av ett engångsbelopp om 800 000 kr från rättsväsendets anslag. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag till de anslagsförändringar som reformen för med sig. Det kan finnas anledning att senare se över de kostnader som förslagen i kapitel 7 och 8 för med sig för Kustbevakningen.

Rättsväsendet m.m.

Förutom nya befogenheter för Tullverket och Kustbevakningen och dess tjänstemän att ingripa mot ratt- och sjöfylleri innebär regeringens förslag att bilinspektörer ska få ta sållningsprov samt utökade möjligheter att ta blodprov på förare och förändrade sekretessregler i syfte att kunna utreda och förhindra fler trafiknykterhetsbrott.

Regeringens förslag förutses få positiva effekter för det förebyggande arbetet avseende trafiknykterhetsbrotten och bekämpningen av sådana brott. Genom att fler nykterhetskontroller kan göras och genom ett effektivt resursutnyttjande av den myndighetspersonal som tjänstgör i hamnar och vid gränser samt till sjöss kommer fler ratt- och sjöfylleribrott att förebyggas men också upptäckas.

Dessa effekter kan sammantaget väntas medföra ett visst merarbete för rättsväsendets myndigheter och för länsstyrelserna. De nu aktuella ärendena kräver dock i normalfallet inte särskilt stora utredningsinsatser, bl.a. eftersom bevisprov respektive blodprov används som bevismedel och utredningarna normalt är okomplicerade. För polisens del innebär förslagen dessutom att andra får befogenhet att utföra uppgifter som tidigare handhåfts av polisen. Detta bör frigöra resurser för polisen.

Förslagen påverkar även i någon mån personalen inom sjukvården och socialtjänsten genom att fler blodprov kan komma att begäras och att rapportering till polisen eller andra brottsutredande myndigheter förväntas ske i större utsträckning. Det kan också uppstå vissa merkostnader för analys av blodprov m.m.

Regeringen bedömer dock sammantaget att de ökade kostnader som kan uppstå till följd av förslagen inte är större än att de kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Samhällsekonomiska konsekvenser

Regeringens förslag syftar till att öka trafiksäkerheten. Förslagen tar sikte på att öka möjligheterna att upptäcka och avvärja trafiknykterhetsbrott och kommer även att verka preventivt i syfte att åstadkomma samhällsekonomiskt positiva konsekvenser. Förslagen kan förväntas bidra till färre trafikolyckor och lägre kostnader för sjukvården och samhället i övrigt.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri

Lagens tillämpningsområde

1 §

I paragrafen, som beskriver lagens tillämpningsområde, anges att lagen innehåller bestämmelser om befogenheter för Tullverket och Kustbevakningen samt tjänstemän vid dessa myndigheter att vidta åtgärder för att förhindra, upptäcka och utreda rattfylleri och grovt rattfylleri enligt 4 och 4 a §§ lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott. Förutom självständiga befogenhetsbestämmelser innehåller lagen hänvisningar till befogenheter enligt annan lagstiftning.

Alkoholutandningsprov och ögonundersökning

2 §

Genom ändringar i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov och lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken har tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen getts befogenheter att ta alkoholutandningsprov och göra ögonundersökning för att förebygga, upptäcka och utreda rattfylleribrott. Tjänstemännen har vidare fått befogenhet att stoppa fordon för sådan provtagning och undersökning. I förevarande bestämmelse görs en hänvisning till tjänstemännens befogenheter i dessa lagar.

Förundersökning m.m.

3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förundersökningsrätt för Tullverket och Kustbevakningen. Denna fråga har behandlats i avsnitt 7.3.

Enligt *första styckets första mening* får Tullverket eller Kustbevakningen besluta om att inleda förundersökning enligt bestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken avseende rattfylleri och grovt rattfylleri. Enligt 23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken ska förundersökning inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats.

För Tullverkets och Kustbevakningens del aktualiseras befogenheten främst när ett taget sållningsprov visar att alkoholkoncentrationen i den undersöktes utandningsluft överstiger ett visst gränsvärde eller när en genomförd ögonundersökning tyder på drogpåverkan hos den undersökte. Även i andra fall kan det finnas skäl att inleda förundersökning om rattfylleribrott. Användning av tvångsmedel ska som huvudregel ske inom ramen för en förundersökning.

I *andra meningen* anges att i fråga om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter och skyldigheter under förundersökningen gäller det som föreskrivs i rättegångsbalken för undersökningsledare. Härav följer

enligt 23 kap. 24 § att reglerna i förundersökningskungörelsen (1947:948) blir tillämpliga. Hänvisningen innebär vidare bl.a. befogenheter för Tullverket och Kustbevakningen att lägga ned förundersökningen enligt 23 kap. 4 § andra stycket, hålla förhör med var och en som kan antas lämna upplysningar av betydelse för utredningen enligt 23 kap. 6 §, hämta någon till förhör enligt 23 kap. 7 §, kvarhålla någon för förhör enligt 23 kap. 9 §, inhämta yttrande från sakkunnig enligt 23 kap. 14 §, ta egendom i beslag enligt 27 kap. 4 § samt besluta om husrannsakan enligt 28 kap. 4 § eller kroppsvisitation och kroppsbesiktning enligt 28 kap. 4 och 13 §§. Hänvisningen innebär också att bl.a. reglerna om att anmäla behov av offentlig försvarare till rätten enligt 23 kap. 5 § och ombesörja förhörsvittne enligt 23 kap. 10 § blir tillämpliga. Vid förundersökningen ska protokoll föras över vad som förekommit vid denna och som är av betydelse för utredningen. Det följer av 23 kap. 21 § första stycket.

Av *tredje meningen* följer att Tullverket och Kustbevakningen ska förordna särskilda befattningshavare inom respektive myndighet att fullgöra myndighetens uppgifter enligt paragrafen.

I *andra stycket* anges att åklagare ska ta över ledningen av förundersökningen så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet när saken inte är av enkel beskaffenhet eller om det i andra fall behövs av särskilda skäl. Om saken är av enkel beskaffenhet eller inte får avgöras från fall till fall. Kriterier som kan vara av betydelse är den misstänktes inställning till misstankarna, om de återstående utredningsåtgärderna förväntas bli omfattande och om det finns behov av att använda tvångsmedel i större omfattning än vad som normalt är fallet inom ramen för en förundersökning om rattfylleri. Ofta torde emellertid saken kunna anses vara av enkel beskaffenhet när det är fråga om rattfylleribrott. Bedömningen av om det finns särskilda skäl kan i allt väsentligt ske med utgångspunkt i samma omständigheter men mot bakgrund av att det inte finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. En ytterligare omständighet som kan tala för ett tidigt åklagarinträde är om utredningen kan förväntas medföra svårbedömda juridiska frågor. Enligt 3 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska en förundersökning mot den som inte fyllt 18 år alltid ledas av åklagare, om den unge är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. När misstanken avser grovt rattfylleri ska alltså en förundersökning mot en person under 18 år alltid ledas av en åklagare.

Enligt *tredje stycket* får åklagaren under en förundersökning om rattfylleri eller grovt rattfylleri som han eller hon leder anlita biträde av Tullverket eller Kustbevakningen. Åklagaren får också uppdra åt en tjänsteman vid någon av dessa myndigheter att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

4 §

Paragrafen handlar om s.k. primärutredning m.m. Detta har behandlats i avsnitt 7.4.

Enligt *första stycket* har en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken att vidta utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av rattfylleri eller grovt rattfylleri innan en förundersök-

ning har hunnit inledas, primärutredningsåtgärder. En sådan åtgärd kan vara att hålla förhör i anslutning till ett misstänkt brott. Det kan också vara fråga om exempelvis platsundersökning.

Under primärutredningen agerar tjänstemannen på eget ansvar. Det är inte meningen att den misstänkte ska ha en sämre ställning under en primärutredning än vid en förundersökning. Vid primärutredningen ska därför de allmänna bestämmelserna om förundersökning i rättegångsbalken iakttas i tillämpliga delar (se NJA II 1969 s. 678). Som exempel kan nämnas objektivitetsprincipen i 23 kap. 4 § första stycket, förbudet mot otillbörliga förhörsmetoder i 23 kap. 12 § och reglerna om protokoll i 23 kap. 21 §. Befogenheten för tjänstemannen att på eget ansvar vidta primärutredningsåtgärder upphör så snart brottet har anmälts i enlighet med vad som föreskrivs i tredje stycket.

Enligt *andra stycket* har en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har enligt 23 kap. 8 § rättegångsbalken att uppmana den som befinner sig på en plats där ett rattfylleribrott har begåtts att följa med till förhör och att ta med honom eller henne till förhör vid vägran att följa med frivilligt. Befogenheten gäller både innan och efter det att en förundersökning inletts och mot såväl den som kan misstänkas för brottet som annan. Bestämmelsen i rättegångsbalken innehåller också en särskild reglering om uppmaning till och medtagande av en person som befinner sig inom ett område i anslutning till en plats där brott förövats, om brottet har ett straffminimum på fängelse i fyra år. Med hänsyn till straffskalorna för rattfylleri och grovt rattfylleri blir den delen av lagrummet inte tillämplig.

Av *tredje stycket* följer att de åtgärder som vidtagits av tjänstemannen inom ramen för primärutredningen så snart som möjligt ska anmälas till den som har rätt att leda förundersökning om brottet. Denne ska fatta beslut om förundersökning ska inledas eller inte.

Gripande

5 §

Paragrafen reglerar gripande och har behandlats i avsnitt 7.4.

Enligt *första meningen* har en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har enligt 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken att gripa den som är misstänkt för rattfylleri eller grovt rattfylleri. Det innebär att när det finns skäl att anhålla någon för sådant brott får tjänstemannen i brådskande fall gripa personen utan anhållningsbeslut. Vad som avses med skäl att anhålla någon framgår av 24 kap. 6 § rättegångsbalken.

Det torde sällan finnas skäl för en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen att gripa den som är misstänkt för rattfylleribrott. Det finns emellertid situationer där en sådan åtgärd kan vara befogad. Det gäller t.ex. i de fall då den misstänkte är okänd och vägrar uppge namn eller hemvist eller om de uppgifter som lämnas härom kan antas vara osanna eller om personen är utlänning utan hemvist i Sverige och det finns risk för att han eller hon undandrar sig lagföring och straff genom att lämna landet. Även i andra fall kan det finnas behov av att gripa den

som är misstänkt för rattfylleribrottslighet, t.ex. om denne försöker fly från platsen.

Den generella rätt som enligt 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken tillkommer envar att gripa den som är efterlyst för brott eller den som har begått ett brott på vilket fängelse kan följa och som påträffas på bar gärning eller flyende fot gäller direkt för tjänstemännen utan särskild reglering.

Enligt *andra meningen* ska regelverket i rättegångsbalken när det gäller de befogenheter och skyldigheter som åligger polismyndighet och polisman vid gripande gälla i samma utsträckning för Tullverket och Kustbevakningen samt myndigheternas tjänstemän. Det gäller bl.a. det som föreskrivs i 24 kap. 8 § om förhör och anmälan till åklagaren och om hävande av beslut om gripande.

Beslag

6 §

Paragrafen innehåller regler om beslag. Frågan om beslag har behandlats i avsnitt 7.4.

Bestämmelser om beslag finns i rättegångsbalken. Enligt 27 kap. 1 § får föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott tas i beslag. I 27 kap. 4 § anges att den som med laga rätt griper eller anhåller en misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning får ta föremål som påträffas i beslag. Föremål som i annat fall påträffas får tas i beslag efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren. Vid fara i dröjsmål får även utan sådant beslut åtgärden – med visst undantag – vidtas av en polisman.

Av 3 § denna lag följer att Tullverket och Kustbevakningen kan besluta om beslag. Enligt *första stycket* i förevarande paragraf har dessutom en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har att ta egendom i beslag med anledning av rattfylleri eller grovt rattfylleri. Eftersom tjänstemannen har beslagsrätt direkt med stöd av rättegångsbalken när vissa tvångsmedel används, får hänvisningen självständig betydelse när det gäller egendom som påträffas under sådana omständigheter att förutsättningar för att använda tvångsmedel saknas för tjänstemannen men det föreligger fara i dröjsmål. Med fara i dröjsmål avses att situationen är sådan att ett beslut om beslag av en åklagare eller annan undersökningsledare inte kan avvaktas utan risk för att möjligheten att beslagta egendomen går om intet. Huruvida situationen är sådan får avgöras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Ett bevisbeslag kan avse t.ex. ett föremål som senare kan komma att åberopas som bevis sedan åtal väckts för rattfylleri eller grovt rattfylleri. Som exempel kan nämnas spritflaskor och förpackningar som innehållit narkotika eller läkemedel. När det gäller förverkandebeslag kan sådana komma i fråga till följd av förverkanderegler i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott eller lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Rättegångsbalkens regler om beslag av föremål som kan antas vara avhänt annan genom brott blir inte tillämpliga, eftersom bestämmelsen endast avser rattfylleri och grovt rattfylleri.

Av förevarande paragrafs hänvisning till 27 kap. 4 § rättegångsbalken följer vidare att tredje stycket i den bestämmelsen gäller en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen. Där föreskrivs att i de fall ett föremål tagits i beslag av annan än åklagaren eller undersökningsledaren och utan att denne beslutat om beslaget ska den som tagit föremålet i beslag skyndsamt anmäla detta till undersökningsledaren eller åklagaren, som omedelbart ska pröva om beslaget ska bestå. Ett beslag som utförs av en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen på eget ansvar är sålunda att betrakta som ett provisorium i avvaktan på att det fastställs eller hävs av den som har ansvaret för ledningen av förundersökningen.

I *andra stycket* anges att beslagtagna egendom ska förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen, om inte åklagaren bestämmer något annat. Bestämmelsen kompletterar regeln i 27 kap. 10 § rättegångsbalken om hur beslagtagna egendom ska tas om hand. Enligt den ska normalt egendomen förvaras av den som tagit egendomen i beslag. Behov av att bestämma om avsteg från regeln i rättegångsbalken kan finnas t.ex. om det av utredningstekniska skäl är lämpligt att det beslagtagna finns på annan plats. Regler om hur en myndighet ska förfara med egendom som tagits i beslag i förverkandesyfte finns i lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. och lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Dessa lagar är tillämpliga för Tullverket och Kustbevakningen utan särskilda föreskrifter.

Kroppsvsitation och kroppsbesiktning

7 §

Paragrafen reglerar frågor om kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Dessa frågor har behandlats i avsnitt 7.4.

Bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning finns i rättegångsbalken. Enligt 28 kap. 11 § får, om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet. Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Enligt 28 kap. 12 § får den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa kroppsbesiktigas för samma ändamål. Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. Av 28 kap. 13 § som hänvisar till bl.a. 4 § samma kapitel följer att kroppsvisitation och kroppsbesiktning beslutas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Om det föreligger fara i dröjsmål, får åtgärderna även beslutas av en polisman.

Av 3 § denna lag följer att Tullverket och Kustbevakningen kan besluta om kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Enligt förevarande paragraf har dessutom en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har att göra kroppsvisitation och kroppsbesiktning med anledning av rattfylleri eller grovt rattfylleri när det föreligger fara i dröjsmål. Vad som avses med sådan fara har berörts i kommen-

taren till 6 §. Befogenheten torde främst användas för att eftersöka föremål som kan tas i beslag i bevis- eller förverkandesyfte eller för att få ett blodprovresultat.

Av hänvisningen till 28 kap. 13 § rättegångsbalken följer vidare att bestämmelserna där i andra och tredje styckena om hur förrättningen ska gå till gäller. Vidare gäller t.ex. bestämmelserna i 28 kap. 3 a § om proportionalitet och i 28 kap. 9 § om protokoll.

Husrannsakan

8 §

Paragrafen, som handlar om husrannsakan, har behandlats i avsnitt 7.4.

Bestämmelser om husrannsakan finns i rättegångsbalken. Enligt 28 kap. 1 § får, om det finns anledning att anta att ett brott förövats som det kan följa fängelse på, husrannsakan göras för att eftersöka föremål som är underkastat beslag eller annars för att utvärdera omständighet som kan ha betydelse för utredning om brottet. Enligt 28 kap. 2 § får husrannsakan också göras för att eftersöka den som ska gripas, anhållas eller häktas, hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten eller underkastas kroppsvisitation eller kroppsbesiktning. Enligt 28 kap. 4 § beslutas husrannsakan av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. I 28 kap. 5 § finns bestämmelser som ger även en polisman befogenhet att göra husrannsakan utan sådant beslut, om det föreligger fara i dröjsmål.

Av 3 § denna lag följer att Tullverket och Kustbevakningen kan besluta om husrannsakan. Enligt förevarande paragraf har dessutom en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har att göra husrannsakan med anledning av rattfylleribrott när det föreligger fara i dröjsmål. Vad som avses med fara i dröjsmål har berörts i kommentaren till 6 §. Tjänstemännen kan exempelvis göra husrannsakan för att gripa en misstänkt eller beslagta egendom i en bil eller för att kunna göra en kroppsbesiktning av den som efter ett positivt sällningsprov låser in sig i sitt fordon.

Rättegångsbalkens övriga regler om husrannsakan ska tillämpas när tvångsmedlet används av tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen, t.ex. regeln i 28 kap. 3 a § om att åtgärden ska vara proportionerlig och bestämmelsen i 28 kap. 9 § om protokoll.

Tillfälligt omhändertagande av fordonsnycklar m.m.

9 §

Paragrafen och 10 och 11 §§ innehåller bestämmelser om omhändertagande av fordonsnycklar eller motsvarande eller fordon i syfte att förhindra rattfylleri. Denna fråga har behandlats i avsnitt 7.5.

Förevarande paragraf ger en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har enligt 24 a § polislagen (1984:387) att tillfälligt omhänderta fordonsnycklar, annat som behövs för färd eller fordon samt att i detta syfte göra kroppsvisitation och genomöka fordon. För att ett tillfälligt omhändertagande ska få ske krävs att det av särskilda skäl kan anses finnas risk för att rattfylleri eller

grovt rattfylleri kommer att begås. Det innebär att konkreta omständigheter måste ge stöd för antagandet att en person kan komma att göra sig skyldig till sådant brott. Åtgärden att omhänderta t.ex. nycklar ska krävas för att brottet ska kunna förhindras.

För Tullverkets och Kustbevakningens tjänstemäns del kan anledning att använda befogenheten uppkomma t.ex. om en person som ankommit med en färja uppträder på ett sådant sätt att han eller hon framstår som påverkad av alkohol eller andra droger och det finns grund att tro att personen tänker köra från platsen. Vidare kan en person bete sig på ett sådant sätt efter ett alkoholutandningsprov som visat på alkoholpåverkan att det finns skäl att tro att han eller hon kommer att köra fordonet på nytt. I första hand ska fordonets nycklar eller annat som behövs för färden, t.ex. ett kort som används i stället för en fordonsnyckel, omhändertas. Endast i undantagsfall bör möjligheten att omhänderta fordonet användas, t.ex. om det finns anledning att tro att den berusade personen har tillgång till nycklar men tjänstemannen inte kan hitta dem.

Vid tjänstemannens prövning av om omhändertagande ska ske bör de behovs- och proportionalitetsprinciper som kommer till uttryck i 8 § polislagen tillämpas. Innan ett beslut om omhändertagande tas bör därför undersökas om risken för brott kan undanröjas på något annat mindre ingripande sätt. Exempelvis bör tjänstemannen ta reda på om någon annan person omedelbart kan hämta fordonet. Någon mer omfattande utredning i detta avseende bör dock inte krävas.

I syfte att leta efter nycklar eller motsvarande som inte överlämnas frivilligt får tjänstemannen, om det är nödvändigt, kroppsvisitera den som kan komma att göra sig skyldig till rattfylleriet eller genomsöka fordonet. Förhållandena måste vara sådana att det finns skäl att tro att egendomen finns gömd i kläderna respektive fordonet. Befogenheten att göra kroppsvisitation eller söka igenom fordon får alltså inte användas rutinmässigt.

10 §

Av *första styckets första mening* följer att en tjänsteman som omhändertagit egendom enligt 9 § skyndsamt ska anmäla omhändertagandet till en polismyndighet. Polismyndigheten ska härefter omedelbart pröva om omhändertagandet ska bestå och överta hanteringen av ärendet. Av *andra meningen* följer att den omhändertagna egendomen ska förvaras av den myndighet vars tjänsteman gjort ingripandet, om inte polismyndigheten bestämmer något annat. Polismyndigheten kan bestämma att den ska förvara egendomen, om detta är praktiskt lämpligare. Polismyndighetens ställningstagande till var egendomen ska förvaras kan göras i samband med att åtgärden anmäls till myndigheten.

I *andra stycket* finns regler om protokollföring. Enligt 27 § polislagen (1984:387) ska protokoll föras vid omhändertagande av egendom. Av protokollet ska framgå vem som har fattat beslutet om ingripandet, grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats, vem eller vilka som har deltagit i ingripandet, vem eller vilka ingripandet har riktat sig mot, tiden för ingripandet samt vad som i övrigt förekommit vid ingripandet. Ansvar för att föra protokoll är delat mellan den polisman som gjort ingripandet och den som är att anse som förman vid ingripandet. I förevarande stycke föreskrivs en motsvarande skyldighet att föra protokoll

vid ett omhändertagande som görs av en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen. Skyldigheten är anpassad så att det anges att ansvaret för den som varit förman vid ingripandet i stället åligger polismyndigheten. Myndigheten bör ange var den omhändertagna egendomen förvaras.

11 §

I paragrafens *första stycke* anges att det fortsatta förfarandet efter ett omhändertagande enligt 9 § i övrigt ska följa reglerna i 24 c och 24 d §§ polislagen (1984:387). Det innebär att det i enlighet med vad som anges i 24 c § är polismyndigheten som häver omhändertagandet om det inte längre finns skäl för det och ser till att omhändertagandet inte varar mer än 24 timmar. Det är också polismyndigheten som beslutar om vem egendomen ska återlämnas till. Om egendomen förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen när omhändertagandet upphör, kan egendomen avhämtas där. Av hänvisningen till 24 d § följer att polismyndigheten ansvarar för att egendom som inte hämtats ut säljs eller förstörs enligt reglerna i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. I *andra stycket* anges att egendom som förvaras av Tullverket eller Kustbevakningen ska överlämnas till polismyndigheten om egendomen inte hämtas efter det att omhändertagandet upphört. Överlämnandet bör ske snarast efter att omhändertagandet upphört och på det sätt som framstår som mest praktiskt i det enskilda fallet. I lagen om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. anges vad som gäller för egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen. Enligt *tredje stycket* ska dessa bestämmelser också avse egendom som omhändertagits i enlighet med 9 §.

Omhändertagande av körkort

12 §

Paragrafen hänvisar till 7 kap. 4 § körkortslagen (1998:488), som ger Tullverket och Kustbevakningen samma befogenhet som en polismyndighet eller åklagare har att besluta om omhändertagande av körkort eller annan behörighetshandling i vissa angivna fall. Beträffande förutsättningarna för Tullverket och Kustbevakningen att besluta om sådant omhändertagande hänvisas till författningskommentaren till den bestämmelsen.

Våldsanvändning m.m.

13 §

I paragrafen hänvisas till att 29 § polislagen (1984:387) innehåller bestämmelser som innebär att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen vid användning av vissa tvångsmedel som anges i förevarande lag har befogenheter att använda våld och göra kroppsvisitation av säkerhetsskäl. Där finns också bestämmelser som ger tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen befogenhet att använda våld, om det behövs för att stoppa fordon för provtagning enligt lagen (1976:1090) om alko-

holutandningsprov eller för ögonundersökning enligt lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott

7 §

I paragrafens *andra stycke* har lagts till en upplysning om att det, förutom i 24 a–24 d §§ polislagen (1984:387), finns bestämmelser som möjliggör tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra rattfylleri-brott i 9–11 §§ lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri.

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov

1 §

Ändringarna i paragrafen, som handlar om alkoholutandningsprov i form av bevisprov, har behandlats i avsnitt 7.1 och 8.1.

Ändringen i *första stycket* innebär att det uttryckligen anges att alkoholutandningsprov får tas även på den som skäligen kan misstänkas för sjöfylleri enligt 20 kap. 4 § sjölagen (1994:1009).

Andra stycket har både ändrats i sak och omarbetats redaktionellt. I stycket anges nu enbart vem som får ta bevisprov. De tidigare andra och tredje meningarna i stycket, som behandlar sättet för provtagning, har flyttats till ett nytt fjärde stycke.

Punkten 1 anger att bevisprov får tas av en polisman och innebär ingen ändring i sak. *Punkterna 2* och *3* innebär sakliga ändringar. Enligt punkterna får även en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen ta bevisprov. En polisman får ta prov på den som skäligen kan misstänkas för alla de brott som räknas upp i första stycket. För tjänstemännen vid Tullverket omfattar befogenheten endast misstänkta rattfylleribrott enligt 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott. För tjänstemännen vid Kustbevakningen omfattar befogenheten endast misstänkta ratt- och sjöfylleribrott enligt trafikbrottslagen och sjölagen. Tjänstemännen ska ta prov på samma sätt som gäller för polismän, se fjärde stycket.

Möjligheten för tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen att ta bevisprov med anledning av misstänkt rattfylleri bör utövas i samband med att myndigheterna bedriver sin övriga verksamhet. Det innebär att provtagningen bör ske inom de geografiska områden där sådan verksamhet bedrivs. Det innebär vidare att provtagningen kan ske samtidigt som annan kontroll eller åtgärd vidtas. Provtagningen kan dock också göras utan sådan samtidig kontroll eller åtgärd. Någon begränsning i befogenheten finns inte med avseende på varför en person med fordon befinner sig på platsen. Avsikten är att åstadkomma ett rationellt utnyttjande av myndigheternas resurser i arbetet med att öka trafiksäkerheten. I fråga om kustbevakningstjänstemännens befogenhet att ta bevisprov med an-

ledning av misstänkt sjöfylleri bör denna utövas inom samma geografiska områden som Kustbevakningen också tidigare agerat på när det gäller sjöfylleri.

I *tredje stycket*, som är nytt, anges att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som ska ta ett alkoholutandningsprov har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon eller annat transportmedel. I begreppet annat transportmedel innefattas fartyg. Möjligheten att stoppa fartyg gäller endast tjänstemännen vid Kustbevakningen, eftersom tjänstemännen vid Tullverket inte har någon befogenhet att ta alkoholutandningsprov avseende sjöfylleri. Av 29 § polislagen följer att en tull- eller kustbevakningstjänsteman som stoppar ett fordon eller annat transportmedel får använda våld. Polismäns befogenhet att stoppa fordon och andra transportmedel för bevisprov samt använda våld följer av 22 § respektive 10 § polislagen.

Det nya *fjärde stycket* innehåller de bestämmelser om sättet för provtagning som tidigare utgjort andra och tredje meningarna i andra stycket med ett förtydligande tillägg för provtagning på fartyg vid misstänkt sjöfylleri.

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om alkoholutandningsprov i form av sållningsprov. Sållningsprov får tas på förare av motordrivet fordon och på förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg. Prov får dock inte tas på förare av motordrivet fordon, som är avsett att föras av gående. Frågan om sållningsprov har behandlats i avsnitt 7.1.

Andra styckets första mening innehåller en hänvisning till 1 § andra stycket 1 och 2 samt tredje och fjärde stycket och innebär, till följd av ändringarna i den paragrafen, att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen på samma sätt som en polisman får ta sållningsprov för att förebygga och upptäcka rattfylleribrottslighet. Liksom tidigare ska bestämmelsen i 1 § om sättet för provtagning gälla, se fjärde stycket i den paragrafen. I förevarande stycke finns ytterligare regler i *andra* och *tredje meningarna* om hur prov ska tas. Dessa har inte ändrats i sak. Vidare gäller befogenheten för tull- och kustbevakningstjänstemän i 1 § tredje stycket att stoppa fordon även vid sållningsprov. Vad som sagts under kommentaren till 1 § om i vilka sammanhang befogenheten att ta bevisprov bör utövas gäller även vid sållningsprov enligt denna paragraf. Av 29 § polislagen (1984:387) följer att våld kan användas. Polismäns befogenhet att stoppa fordon för sållningsprov samt använda våld följer av 22 § respektive 10 § polislagen.

I den nya *sista meningen* i andra stycket finns en bestämmelse om att bilinspektörer får ta sållningsprov. En bilinspektör är enligt 1 kap. 3 § fordonslagen (2002:574) den som har anställning som bilinspektör hos en polismyndighet eller Rikspolisstyrelsen. Bilinspektörer har enligt bestämmelser i 2 kap. fordonslagen befogenhet att göra vissa kontroller, t.ex. flygande inspektioner enligt 10 §. För att genomföra kontrollerna får bilinspektörerna stoppa fordon. Det framgår av 3 kap. 2 §. Befogenheten att ta sållningsprov enligt förevarande paragraf kan utövas i samband med att bilinspektören stoppat ett fordon för annan kontroll eller när bilinspektören arbetar tillsammans med en polisman som stoppat ett fordon. Angivandet av att prov får tas enligt denna paragraf utöver vad

som sägs i 1 § andra stycket tillsammans med hänvisningen i förevarande styckes första mening till 1 § andra–fjärde stycket innebär att endast 1 § fjärde stycket gäller. De bestämmelser som finns där om hur provtagning ska ske gäller alltså även bilinspektörer. Befogenheten enligt 1 § tredje stycket att stoppa fordon gäller bara de tjänstemän som anges där. Bilinspektörerna har ingen rätt att stoppa fordon enbart för att ta sållningsprov.

3 §

Bestämmelsen handlar om blodprovstagning när det inte föreligger förutsättningar för kroppsbesiktning enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken. Ändringarna har behandlats i avsnitt 7.2.

Paragrafen har omarbetats redaktionellt och ändrats i sak. Vidare har förtydligats att den omfattar samma personkrets som det är möjligt att ta sållningsprov på enligt 2 §. Det innebär att den omfattar förare av motordrivet fordon och förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg, dock inte förare av motordrivet fordon som är avsett att föras av gående.

Bestämmelsen i *första punkten* om förutsättningarna för att ta blodprov vid vägran att medverka till alkoholutandningsprov motsvarar vad som gäller sedan tidigare.

Andra punkten innebär en ändring i sak. I punkten föreskrivs en möjlighet att ta blodprov, utan att det föreligger skäligen misstanke om brott, på förare som varit inblandad i en trafikolycka och på grund av det inte kan lämna alkoholutandningsprov. För bestämmelsens tillämpning förutsätts för det första att personen på något sätt blivit skadad eller chockad till följd av den olycka han eller hon har varit inblandad i. För det andra förutsätts att personen – på grund av de fysiska eller psykiska skador som orsakats av trafikolyckan – är ur stånd att genomföra ett alkoholutandningsprov. Med trafikolycka avses olycka på väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg. Trafikolycka bör anses ha inträffat vid kollisioner, avkörningar och liknande mer allvarliga incidenter i trafiken.

De bestämmelser om blodprovstagning som i övrigt finns i 28 kap. rättegångsbalken gäller. Bestämmelser om vem som får besluta om kroppsbesiktning och hur en sådan ska gå till finns i 28 kap. 13 § med däri gjorda hänvisningar samt i lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri.

12.4 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen
(1980:100)

14 kap.

2 §

Ändringen har behandlats i avsnitt 9.1. Genom denna har införts ett nytt nionde stycke. Det tidigare nionde stycket har utan någon ändring i sak bildat ett nytt tionde stycke.

Enligt det nya *nionde stycket* ska hälso- och sjukvårdssekretess samt socialtjänstsekretess enligt 7 kap. 1 c § respektive 7 kap. 4 § inte hindra

att uppgift lämnas till polismyndighet eller annan myndighet som ska ingripa mot brott, om uppgiften behövs för att förhindra vissa förestående eller avbryta vissa pågående brott. Den sekretessbrytande bestämmelsen tar sikte på rattfylleri och grovt rattfylleri enligt 4 och 4 a §§ lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, sjöfylleri och grovt sjöfylleri enligt 20 kap. 4 och 5 §§ sjölagen (1994:1009) samt motsvarande bestämmelser om trafiknykterhet i 13 kap. 1 § luftfartslagen (1957:297), 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg samt 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519).

Personalen inom verksamheter där hälso- och sjukvårdssekretess eller socialtjänstsekretess gäller kan alltså meddela en myndighet som får ingripa mot brottet att en alkohol- eller drogpåverkad person är på väg att göra sig skyldig till ett trafiknykterhetsbrott eller redan har påbörjat ett sådant brott. Bestämmelsen gäller inte vid avslutade brott, exempelvis då sjukvårdspersonal misstänker att patienten framfört ett fordon i alkoholpåverkat tillstånd till sjukvårdsinrättningen.

Utöver polismyndighet kan det komma i fråga att meddela Tullverket eller Kustbevakningen, som har att ingripa mot rattfylleri enligt lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri. Kustbevakningen ingriper vidare mot sjöfylleri enligt lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.

12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om befogenheter för en tjänsteman vid Kustbevakningen när anledning förekommer att brott har förövats mot någon av de föreskrifter som avses i 1 §. Genom ändringarna har införts ett nytt andra och tredje stycke, som ger en kustbevakningstjänsteman ytterligare befogenheter när misstanken avser sjöfylleribrott. Ändringarna har motiverats i avsnitt 8.3.

Av det nya *andra stycket* följer att en kustbevakningstjänsteman utöver vad som framgår av första stycket har samma befogenheter som en polisman har enligt rättegångsbalken att ta egendom i beslag, göra kroppsvisitation och kroppsbesiktning samt göra husrannsakan när misstanken gäller sjöfylleribrott enligt 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009).

I *första punkten* anges att tjänstemannen får ta egendom i beslag enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken. De allmänna förutsättningarna för beslag regleras i 27 kap. 1 § rättegångsbalken. Beslag kan bl.a. göras av föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara förverkat på grund av brott. Enligt 27 kap. 4 § får den som med laga rätt griper eller anhåller en misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning beslagta föremål som påträffas. I andra fall beslutas beslag av undersökningsledaren eller åklagaren. Dessutom får en polisman utan sådant beslut ta föremål i beslag, med visst undantag, när det föreligger fara i dröjsmål.

Av den nya 7 a § denna lag följer att Kustbevakningen kan besluta om beslag med anledning av sjöfylleribrott. Enligt punkten 1 i förevarande stycke har dessutom kustbevakningstjänstemän samma befogenhet som polismän har att ta egendom i beslag med anledning av sådant brott. Eftersom tjänstemännen har beslagsrätt direkt med stöd av rättegångsbalken när vissa tvångsmedel används, får hänvisningen självständig betydelse när det gäller egendom som påträffas under sådana omständigheter att förutsättningar för att använda tvångsmedel saknas för tjänstemannen men det föreligger fara i dröjsmål. Med fara i dröjsmål avses att situationen är sådan att ett beslut om beslag av åklagare eller annan undersökningsledare inte kan avvaktas utan risk för att möjligheten att beslagta egendomen går om intet. Huruvida situationen är sådan får avgöras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Ett bevisbeslag kan avse t.ex. ett föremål som senare kan komma att åberopas som bevis sedan åtal väckts för sjöfylleri eller grovt sjöfylleri. Som exempel kan nämnas spritflaskor och förpackningar som innehållit narkotika eller läkemedel. När det gäller förverkandebeslag kan sådana komma i fråga till följd av förverkanderegler i 36 kap. 2 § brottsbalken eller lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Brottsbalksbestämmelsen är tillämplig på brott i specialstraffrättsliga författningar för vilka det är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Förverkande med stöd av den bestämmelsen kan därför endast komma i fråga för grovt sjöfylleri. Rättegångsbalkens regler om beslag av föremål som kan antas vara avhänt annan genom brott blir inte tillämpliga vid sjöfylleri och grovt sjöfylleri.

Av förevarande punkts hänvisning till 27 kap. 4 § rättegångsbalken följer vidare att tredje stycket i den bestämmelsen gäller en tjänsteman vid Kustbevakningen. Där föreskrivs att i de fall ett föremål tagits i beslag av annan än åklagaren eller undersökningsledaren och utan att denne beslutat om beslaget ska den som tagit föremålet i beslag skyndsamt anmäla detta till undersökningsledaren eller åklagaren, som omedelbart ska pröva om beslaget ska bestå. Ett beslag som utförs av en kustbevakningstjänsteman på eget ansvar är sålunda att betrakta som ett provisorium i avvaktan på att det fastställs eller hävs av den som har ansvaret för ledningen av förundersökningen.

I *andra punkten* anges att en kustbevakningstjänsteman får göra kroppsvisitation och kroppsbesiktning enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken. Enligt 28 kap. 11 § rättegångsbalken får, om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet. Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Enligt 28 kap. 12 § får den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa kroppsbesiktigas för samma ändamål. Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. Av 28 kap. 13 § som hänvisar till bl.a. 4 § samma kapitel följer att kroppsvisitation och kroppsbesiktning beslutas av undersökningsledaren, åklaga-

ren eller rätten. Om det föreligger fara i dröjsmål, får åtgärderna även beslutas av en polisman.

Av den nya 7 a § denna lag följer att Kustbevakningen kan besluta om kroppsvisitation och kroppsbesiktning med anledning av sjöfylleribrott. Enligt punkten 2 i förevarande stycke har dessutom kustbevakningstjänstemän samma befogenhet som polismän har att göra kroppsvisitation och kroppsbesiktning med anledning av sådant brott när det föreligger fara i dröjsmål. Vad som avses med sådan fara har berörts under punkten 1. Befogenheten torde främst användas för att eftersöka föremål som kan tas i beslag i bevis- eller förverkandesyfte eller för att få ett blodprovresultat.

Av hänvisningen till 28 kap. 13 § rättegångsbalken följer vidare att bestämmelserna där i andra och tredje styckena om hur förrättningen ska gå till gäller. Vidare gäller t.ex. bestämmelserna i 28 kap. 3 a § om proportionalitet och i 28 kap. 9 § om protokoll.

I *tredje punkten* föreskrivs att en kustbevakningstjänsteman får göra husrannsakan, även i annat syfte än som anges i första stycket 4, enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken. Genom första stycket 4 har tjänstemannen befogenhet att göra husrannsakan för att eftersöka den som ska gripas eller verkställa beslag. Enligt 28 kap. 1 § rättegångsbalken får, om det finns anledning att anta att ett brott förövats som det kan följa fängelse på, husrannsakan göras för att eftersöka föremål som är underkastat beslag eller annars för att utröna omständighet som kan ha betydelse för utredning om brottet. Enligt 28 kap. 2 § får husrannsakan också göras för att eftersöka den som ska gripas, anhållas eller häktas, hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten eller underkastas kroppsvisitation eller kroppsbesiktning. Enligt 28 kap. 4 § beslutas husrannsakan av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. I 28 kap. 5 § finns bestämmelser som ger även en polisman befogenhet att göra husrannsakan utan sådant beslut, om det föreligger fara i dröjsmål.

Av den nya 7 a § denna lag följer att Kustbevakningen kan besluta om husrannsakan med anledning av sjöfylleribrott. Enligt punkten 3 i förevarande stycke har dessutom kustbevakningstjänstemän samma befogenhet som polismän har att göra husrannsakan med anledning av sådant brott när det föreligger fara i dröjsmål. Vad som avses med sådan fara har berörts under punkten 1. Exempelvis kan tjänstemännen göra husrannsakan när en person som framfört ett fartyg och som skäligen kan misstänkas för sjöfylleri låser in sig ombord på fartyget.

Rättegångsbalkens övriga regler om husrannsakan ska tillämpas när tvångsmedlet används av tjänstemännen vid Kustbevakningen, t.ex. regeln i 28 kap. 3 a § om att åtgärden ska vara proportionerlig och bestämmelsen i 28 kap. 9 § om protokoll.

I *tredje stycket* anges att beslagtagna egendom ska förvaras av Kustbevakningen, om inte åklagaren bestämmer något annat. Bestämmelsen kompletterar regeln i 27 kap. 10 § rättegångsbalken om hur beslagtagna egendom ska tas om hand. Enligt den ska normalt egendomen förvaras av den som tagit egendomen i beslag. Behov av att bestämma om avsteg från regeln i rättegångsbalken kan finnas t.ex. om det av utredningstekniska skäl är lämpligt att det beslagtagna finns på annan plats. Åklagarens ställningstagande till var egendomen ska förvaras kan göras i samband med att denne underrättas om ett beslag eller på begäran av en un-

dersökningsledare som inte är åklagare. Regler om hur en myndighet ska förfara med egendom som tagits i beslag i förverkandesyfte finns i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. och lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Dessa lagar är tillämpliga för Kustbevakningen utan särskilda föreskrifter.

4 a §

Paragrafen är ny. Den innehåller en hänvisning till att det i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov finns bestämmelser om befogenhet för en kustbevakningstjänsteman att ta alkoholutandningsprov och stoppa fartyg för sådan provtagning.

Enligt 4 § i förevarande lag har en kustbevakningstjänsteman, om det uppenbart behövs för att befogenheterna enligt 2 och 3 §§ ska kunna utövas, rätt att stoppa och visitera fartyg eller inbringa det till svensk hamn, vilket också gäller då sådana befogenheter används vid misstanke om sjöfylleri.

7 a §

Paragrafen är ny. Den innehåller bestämmelser om förundersökningsrätt för Kustbevakningen. Denna fråga har behandlats i avsnitt 8.2.

I *första meningen* i *första stycket* föreskrivs att Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning enligt bestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken avseende sjöfylleri och grovt sjöfylleri enligt 20 kap. 4 och 5 §§ sjölagen (1994:1009). Enligt 23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken ska förundersökning inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. För Kustbevakningens del aktualiseras befogenheten främst i samband med att bevisprov ska tas på den som skäligen kan misstänkas för sjöfylleri. Användning av tvångsmedel ska som huvudregel ske inom ramen för en förundersökning.

Av *andra meningen* följer att när Kustbevakningen inlett förundersökning gäller de befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken. Härav följer enligt 23 kap. 24 § att reglerna i förundersökningskungörelsen (1947:948) blir tillämpliga. Hänvisningen innebär vidare bl.a. befogenheter för Kustbevakningen att lägga ned förundersökningen enligt 23 kap. 4 § andra stycket, hålla förhör med var och en som kan antas lämna upplysningar av betydelse för utredningen enligt 23 kap. 6 §, hämta någon till förhör enligt 23 kap. 7 §, kvarhålla någon för förhör enligt 23 kap. 9 §, inhämta yttrande från sakkunnig enligt 23 kap. 14 §, ta egendom i beslag enligt 27 kap. 4 § samt besluta om husrannsakan enligt 28 kap. 4 § eller kroppsvisitation och kroppsbesiktning enligt 28 kap. 4 och 13 §§. Hänvisningen innebär också att bl.a. reglerna om att anmäla behov av offentlig försvarare till rätten enligt 23 kap. 5 § och ombesörja förhörsvittne enligt 23 kap. 10 § blir tillämpliga. Vid förundersökningen ska protokoll föras över vad som förekommit vid denna och som är av betydelse för utredningen. Det följer av 23 kap. 21 § första stycket.

Av *tredje meningen* följer att Kustbevakningen ska förordna särskilda befattningshavare inom myndigheten att fullgöra myndighetens uppgifter enligt paragrafen.

I *andra stycket* anges att åklagare ska ta över ledningen av förundersökningen så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet när saken inte är av enkel beskaffenhet eller om det i andra fall behövs av särskilda skäl. Om saken är av enkel beskaffenhet eller inte får avgöras från fall till fall. Kriterier som kan vara av betydelse är den misstänktes inställning till misstankarna, om de återstående utredningsåtgärderna förväntas bli omfattande och om det finns behov av att använda tvångsmedel i större omfattning än vad som normalt är fallet inom ramen för en förundersökning om sjöfylleri. Bedömningen av om det finns särskilda skäl kan i allt väsentligt ske med utgångspunkt i samma omständigheter men mot bakgrund av att det inte finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. En ytterligare omständighet som kan tala för ett tidigt åklagarinträde är om utredningen kan förväntas medföra svårbedömda juridiska frågor. Åklagare ska alltid leda förundersökning mot den som inte fyllt 18 år, om misstanken avser grovt sjöfylleri. Det framgår av 3 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Om åklagaren tar över ledningen av förundersökningen eller om åklagaren från början leder denna, får han eller hon enligt 7 § anlita biträde av Kustbevakningen och uppdra åt en kustbevakningstjänsteman att vidta de särskilda åtgärder som behövs för undersökningen när det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

9 §

Enligt 9 § ska åtgärder som en kustbevakningstjänsteman företar med stöd av 2–4 §§ skyndsamt anmälas till polismyndighet. Av det nya tillägget till paragrafen följer att det dock inte gäller i fall som avses i 7 a § första stycket, nämligen då Kustbevakningen bedriver förundersökning avseende sjöfylleribrott.

12.6 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

29 §

Genom tillägget av en ny sista mening i *första stycket* ges en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har att använda våld enligt 10 § första stycket 5 polislagen när stoppningsrätt utövas för trafiknykterhetskontroll. Av lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov och lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken framgår att en sådan tjänsteman har befogenhet att ta alkoholutandningsprov eller göra ögonundersökning och att stoppa fordon och andra transportmedel.

Av förevarande paragraf följer vidare att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen som ska frihetsberöva någon eller använda vissa tvångsmedel enligt lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri, t.ex. kroppsvisitera eller kroppsbesiktiga någon eller göra husrannsakan, har samma befogenheter att använda våld och vid frihetsberövande utföra kroppsvisitation av säkerhetsskäl som en polisman har i motsvarande situation. Detsamma gäller när en kustbevakningstjänsteman ingriper med stöd av lagen (1982:395) om

Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Hänvisningen i *andra stycket* till bestämmelsen om sådan kroppsvisitation har förtydligats.

Frågan om våldsanvändning har behandlats i avsnitt 7.4 och 8.3.

12.7 Förslaget till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)

7 kap.

4 §

Genom tillägget till bestämmelsen, som har behandlats i avsnitt 7.6, ges Tullverket och Kustbevakningen samma befogenhet som en polismyndighet och åklagare har att i vissa fall besluta om omhändertagande av körkort eller motsvarande behörighetshandling. Befogenheten gäller enligt 5 kap. 7 § första stycket 1 då körkortshavaren vid förande av ett motordrivet fordon eller en spårvagn har visat tydliga tecken på påverkan av alkohol eller annat ämne. Befogenheten gäller också enligt 5 kap. 7 § första stycket 2 när det på sannolika skäl kan antas att körkortet kommer att återkallas med stöd av 5 kap. 3 § 1 till följd av att körkortshavaren gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri som avses i 4 § respektive 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott.

I körkortslagen finns bestämmelser om möjlighet att meddela varning i stället för att återkalla körkort. Bestämmelserna och den praxis som har utvecklats om dessa måste beaktas vid prövning av frågor om omhändertagande av körkort.

12.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som får göra en ögonundersökning enligt lagen och hur undersökningen ska gå till. Ögonundersökning får enligt 2 § göras på förare av motordrivet fordon samt på förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg vid misstanke om vissa trafiknykterhetsbrott. Frågan om ögonundersökning har behandlats i avsnitt 7.1.

Första stycket har både ändrats i sak och omarbetats redaktionellt. I stycket anges nu enbart vilka som får göra ögonundersökning. De tidigare andra–fjärde meningarna i stycket har flyttats till ett nytt tredje stycke.

Punkten 1 anger att ögonundersökning får göras av en polisman och innebär ingen ändring i sak. *Punkten 2* innebär en saklig ändring. Enligt punkten får även en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen göra ögonundersökning. En polisman får göra ögonundersökning på förare som kan misstänkas för något av alla de brott som räknas upp i 2 §. För tjänstemännen vid Tullverket och Kustbevakningen omfattar

befogenheten endast misstänkta rattfylleribrott enligt 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott. Tjänstemännen ska göra ögonundersökning på samma sätt som gäller för polismän, se tredje stycket.

I likhet med vad som gäller för befogenheten att ta alkoholutandningsprov enligt 1 § andra stycket 2 lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov bör befogenheten att göra ögonundersökning utövas i samband med att Tullverket och Kustbevakningen bedriver sin övriga verksamhet. Vad som avses härmed utvecklas i författningskommentaren till den bestämmelsen.

I det nya *andra stycket* anges att en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har enligt 22 § polislagen (1984:387) att stoppa ett fordon för att göra ögonundersökning. Av 29 § polislagen följer att tjänstemännen får använda våld. Polismäns befogenhet att stoppa fordon och använda våld följer av 22 § respektive 10 § polislagen.

Det nya *tredje stycket* innehåller de bestämmelser om sättet för provtagning m.m. som tidigare utgjort andra–fjärde meningarna i första stycket.

5 §

Paragrafen, som handlar om blodprovstagning när förutsättningar för kroppsbesiktning enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken saknas, har omarbetats redaktionellt och ändrats i sak. Vidare har förtydligats att den omfattar samma personkrets som det är möjligt att göra ögonundersökning på enligt 2 §, dvs. förare av motordrivet fordon samt förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg vid misstanke om att föraren gjort sig skyldig till rattfylleri eller något annat av de brott som anges i den paragrafen. Ändringarna har behandlats i avsnitt 7.2.

Bestämmelsen i *första punkten* om förutsättningarna för att ta blodprov vid vägran att medverka till en ögonundersökning motsvarar vad som gäller sedan tidigare.

Andra punkten innebär en ändring i sak. Enligt denna kan blodprov tas, utan att det föreligger skäligen misstanke om brott, på förare som varit inblandad i en trafikolycka och på grund av det inte kan genomgå en ögonundersökning. För bestämmelsens tillämpning förutsätts för det första att personen på något sätt blivit skadad eller chockad till följd av den olycka som han eller hon har varit inblandad i. För det andra förutsätts att personen – på grund av de fysiska eller psykiska skador som orsakats av trafikolyckan – är ur stånd att genomgå en ögonundersökning. Vad gäller begreppet trafikolycka hänvisas till kommentaren till 3 § lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov.

De bestämmelser om blodprovstagning som i övrigt finns i 28 kap. rättegångsbalken gäller. Bestämmelser om vem som får besluta om kroppsbesiktning och hur en sådan ska gå till finns i 28 kap. 13 § med däri gjorda hänvisningar samt i lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri.

Sammanfattning av delbetänkandet Rattfylleri och sjöfylleri (SOU 2006:12)

Drograttfylleri

Genom en lagändring den 1 juli 1999 infördes en nollgräns för narkotika i trafiken. Straffansvaret för rattfylleri utvidgades till att avse också den som framför ett motordrivet fordon eller en spårvagn efter att ha intagit narkotika som avses i narkotikastrafflagen (1968:64) i så stor mängd att det under eller efter färden finns något narkotiskt ämne kvar i förarens blod. Sedan nollgränsen infördes har antalet drogpåverkade förare som ertappats och lagförts ökat betydligt för varje år.

Nollgränsen för narkotika i trafiken gäller alla narkotiska preparat, även läkemedel, dock med det undantaget att den som intagit narkotikaklassade läkemedel i enlighet med behörig receptutfärdares ordination undantas från straffbarhet enligt 4 § andra stycket andra meningen lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott. För narkotikaklassade preparat som är ordinerade av behörig receptutfärdare gäller att ansvar kan utdömas enligt samma bestämmelses tredje stycke om det kan antas att den tilltalade inte kunnat framföra fordonet på ett betryggande sätt.

Utredningen har övervägt om även de som intagit narkotikaklassade läkemedel i enlighet med behörig receptutfärdares ordination ska omfattas av förbudet i andra stycket. Många av dem som intar ett läkemedel med narkotiska substanser i enlighet med läkares ordination gör det emellertid i så låga doser att de inte blir påverkade på ett trafikfarligt sätt. Att införa ett generellt förbud för samtliga dem som intagit narkotikaklassade läkemedel skulle enligt utredningens bedömning få orimliga konsekvenser. Inte heller utifrån trafiksäkerhetsmässiga bedömningar skulle det vara försvarbart att införa ett generellt förbud. En sådan regel skulle i alltför stor utsträckning komma att omfatta beteenden som inte är straffvärda. Med den ordning som gäller i dag kommer lagstiftningen åt de personer som är mest trafikfarliga, dvs. de som använder narkotika i missbrukssyfte. De som använder narkotikaklassade läkemedel i terapeutiska doser bör alltså inte heller fortsättningsvis vara generellt förhindrade att framföra motorfordon.

Utredningen har också övervägt att låta trafikfarliga medel som inte är narkotikaklassade omfattas av ett generellt förbud mot att framföra motorfordon. Att i dagsläget ange vilka preparat som skulle omfattas av ett sådant förbud skulle dock medföra alltför stora hinder och ett sådant generellt förbud är inte möjligt.

Nuvarande reglering utgår från att det för straffansvar ska finnas ett narkotiskt preparat i blodet. För att kunna döma någon för grovt brott är det dock inte tillräckligt med en hög halt av ett narkotiskt preparat i blodet utan det krävs också bevisning om att gärningsmannen varit avsevärt påverkad eller om att framförandet av fordonet inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten. En ordning med gränsvärden för grovt brott skulle innebära att fler av dem som har höga halter av narkotiska preparat i blodet skulle kunna dömas för grovt brott. Då det saknas metoder för att bedöma hur graden av påverkan av narkotiska eller andra trafikfarliga preparat ska mätas och bestämmas är det dock inte möjligt att bestämma

några sådana gränsvärden. Även det stora och ökande antalet droger gör att det skulle vara mycket svårt att bestämma gränsvärden. Ett påstående om grovt rattfylleri under påverkan av narkotika måste alltså även i fortsättningen åtföljas av stödbevisning om att föraren varit avsevärt påverkad av narkotika eller att framförandet av fordonet inneburit en påtaglig fara för trafiksäkerheten.

Utredningen anser här att det bör övervägas att ge polisen i uppdrag att finna bättre metoder för att säkra sådan stödbevisning. Man kan exempelvis tänka sig ett formulär eller en test enligt vilken polisen ska lämna sådana uppgifter om den misstänktes grad av påverkan. Sådana uppgifter om den tilltalades påverkan i kombination med uppgifter om en hög halt av ett narkotiskt preparat i blodet bör kunna leda till att fler personer lagförs för grovt drograttfylleri än i dag. För att underlätta vid bedömningen av i vilken mån mängden narkotika i blodet påverkar förmågan att på ett betryggande sätt framföra fordonet anser utredningen vidare att Rättsmedicinalverket bör ges i uppdrag att överväga om det beträffande i vart fall vissa vanligt förekommande droger, t.ex. amfetamin, finns möjlighet att ange något särskilt gränsvärde för grovt brott.

Slutligen anser utredningen att arbetet mot droger i trafiken kan förbättras ytterligare genom ett bättre utvecklat samarbete mellan olika enheter inom polisen. På de orter där ett sådant samarbete förekommer har arbetet lett till mycket goda resultat. Samtliga poliser i yttre tjänst bör också erhålla utbildning för att kunna genomföra ögonundersökning och tolka andra tecken på droger. Utbildningen bör fortsättningsvis ske inom ramen för den polisiära grundutbildningen samt även följas upp genom utbildning vid respektive polismyndighet.

Sjöfylleri

En tjänsteman vid Kustbevakningen ska ges möjlighet att på samma sätt som polisman genomföra alkoholutandningsprov enligt 1 § lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov på den som är skäligen misstänkt för brott enligt 20 kap. 4 och 5 §§ sjölagen (1994:1009).

Sekretessfrågor

Ett alkoholutandningsprov eller ett blodprov utgör i de flesta fall en förutsättning för att kunna styrka ett trafiknykterhetsbrott. För att polisen ska kunna ta ett alkoholutandningsprov eller ett blodprov i bevissyfte krävs att skälig misstanke om brott föreligger. Skälig misstanke om rattfylleri konstateras i de allra flesta fall efter sållningsprov eller ögonundersökning. Det finns emellertid situationer då det inte är möjligt för polisen att genomföra sållningsprov eller ögonundersökning för att konstatera att skälig misstanke om rattfylleri föreligger. Det gäller till exempel när en förare skadats i samband med en trafikolycka på ett sådant sätt att han eller hon inte kan medverka vid ett sållningsprov eller en ögonundersökning eller i de fall föraren redan förts till sjukhus när polis anländer till en olycksplats.

De blodprov som eventuellt tas inom sjukvården med anledning av att en trafikskadad förare vårdas, skulle i dessa fall kunna utgöra bevis för

att föraren haft en otillåten alkoholhalt eller narkotika i blodet vid framförande av fordonet och därigenom gjort sig skyldig till rattfylleri. Enligt de regler som gäller i dag hindrar hälso- och sjukvårdssekretessen att uppgifter om en förarens blodprov lämnas ut till polis- eller åklagarmyndighet. Att bryta sekretessen i dessa fall måste emellertid, med beaktande av brottens relativt sett låga straffvärde, anses tveksamt.

För att göra det möjligt för polisen att få uppgift om eventuell alkoholpåverkan även hos den förare som redan tagits till sjukhus föreslår utredningen i stället att det i nu nämnda situationer ska vara möjligt för polisen att begära att blodprov tas på den som varit inblandad i en trafikolycka även om skälig misstanke om brott inte föreligger. En sådan lösning skulle innebära att polisen får de efterfrågade uppgifterna utan att sekretessen bryts. Lösningen är också en bättre lösning än en sekretessbrytande regel på det sättet att polis och åklagare här alltid har möjlighet att begära att ett blodprov tas. Med en sekretessbrytande regel skulle det vara möjligt att erhålla uppgift om en eventuell alkohol- och drogkoncentration endast i de fall där blodprov verkligen tagits.

En annan fråga är hälso- och sjukvårdspersonalens samt socialtjänstpersonalens möjligheter att avvärja pågående eller förestående trafiknykterhetsbrott. Frågan för utredningen har varit om personal inom hälso- och sjukvården eller inom socialtjänsten som i arbetet uppmärksammar att en person är berusad och att samma person avser att sätta sig i en bil och köra ska ges möjlighet att kontakta polisen.

Att inte kunna avvärja ett förestående eller pågående trafiknykterhetsbrott genom att kontakta polisen måste uppfattas som stötande, vilket förhållande dock måste vägas mot den enskildes intresse av integritet och sekretess.

När det gäller personal inom hälso- och sjukvården anser utredningen, med beaktande av den anmälningsplikt som läkare redan har i fråga om personer med alkoholmissbruk och då de situationer som nu är i fråga i första hand syftar till att skydda den enskildes samt andra människors liv, att personal inom hälso- och sjukvården ska ha möjlighet att kontakta polis för att avvärja ett förestående eller pågående trafiknykterhetsbrott. Ett särskilt undantag från sekretessen för dessa fall bör därför göras.

Även om situationen mellan socialsekreteraren och den enskilde inte är riktigt densamma gör sig samma argument gällande. Det är inte heller här rimligt att personalen inte skulle tillåtas att agera genom att kontakta polisen då en person som är påverkad av alkohol eller droger avser att sätta sig i en bil för att köra, med de risker för såväl förarens som andra människors liv som detta innebär. Undantaget bör därför gälla även från socialtjänstsekretessen.

Sekretess ska alltså inte hindra att uppgift om ett förestående eller pågående trafiknykterhetsbrott lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten till polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet för att avvärja brott. Med trafikolycka avses såväl olycka till lands som till sjöss och på järnväg.

Polisens arbete med alkoholutandningsprov är en sådan åtgärd som har stor betydelse i arbetet med att bekämpa trafiknykterhetsbrottsligheten. Antalet utandningsprover bör öka och minst två miljoner alkoholutandningsprover per år bör genomföras. Särskilt de fullt synliga trafiknykterhetskontrollerna bör därvid öka. Vidare ska varje möte med en trafikant medföra att nykterheten kontrolleras.

För att underlätta arbetet ska samtliga polismyndigheter ha särskilt utrustade fordon i vilka man med hjälp av ett särskilt bevisinstrument, en s.k. Evidenzer, ska kunna slutföra merparten av utredningarna vid kontrollplatsen.

Den s.k. Skellefteåmodellen bör permanentas och bli ett obligatoriskt inslag i polisens utredningsarbete så snart misstanke om trafiknykterhetsbrott föreligger. Verksamheten vänder sig till såväl dem som gjort sig skyldiga till grovt rattfylleri som till dem som gjort sig skyldiga till rattfylleri av normalgraden och syftar till att minska antalet återfall genom att ge dem som gjort sig skyldiga till trafiknykterhetsbrott en möjlighet till omedelbar behandling.

Vägverkets arbete med påverkan sker främst mot ungdomar. Av statistikuppgifter framgår att andelen dödsolyckor är stor i gruppen ungdomar mellan 15 och 24 år, dock att andelen alkoholpåverkade förare i dödsolyckor är allra störst i gruppen 25–29 år. Även äldre personer är i inte obetydlig utsträckning inblandade i trafikolyckor. Att rikta påverkansinsatser endast mot dem mellan 15 och 24 år är därför inte tillräckligt. Det är utredningens uppfattning att informationskampanjer ska rikta sig till samtliga vägtrafikanter.

Brottsoffer m.m.

Mycket har gjorts under den senaste 15-årsperioden för att förbättra brottsoffrens ställning i olika avseenden. Bl.a. har rätten till ersättning för personskada, främst psykiska besvär, som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära införts genom en lagändring den 1 januari 2002. Den lagändringen har också fått till följd att målsägandebiträde numera förordnas oftare för anhöriga i mål gällande vållande till annans död. När det gäller såväl rätten till skadeståndersättning som möjligheten att få ett målsägandebiträde förordnat för sig anser utredningen att den nuvarande lagstiftningen är tillräckligt långtgående och att några ändringar för närvarande inte krävs.

Inrättandet av Brottsoffermyndigheten samt reformerna om stödperson och vittnesstöd har kommit att få stor betydelse i arbetet med att främja brottsoffrens rättigheter, behov och intressen.

De ideella organisationerna är ett viktigt komplement till samhällets insatser för brottsoffer och fyller en mycket viktig funktion. Vid brottsofferjourerna finns personer som har utbildning och erfarenhet av de frågeställningar som brottsoffer ställs inför. Brottsofferjourerna hjälper till med information om hur en polisanmälan går till, hur en rättegång går till, hur man kräver skadestånd samt med hjälp för den utsatte att bearbeta vad som hänt. SMART (Samverkan Mot alkohol och Rus i Trafiken) och MADD (Mothers Against Drunk Driving) är två organisationer som

samlar och stöttar anhöriga och andra som vill engagera sig mot just trafiknykterhetsbrottsligheten.

Utredningen vill framhålla betydelsen för brottsoffret av ett bra bemötande från myndigheter och andra, av adekvat information och av att brottet tas på allvar och prioriteras. Det är också viktigt att myndigheter och organisationer tar till vara brottsoffrens erfarenheter i det fortsatta arbetet mot trafiknykterhetsbrottsligheten.

The Victim Impact Panel Program (VIP) är ett amerikanskt program som utgår från konsekvenserna av rattfylleri – personer som är dömda för rattfylleri konfronteras med personer som på något sätt drabbats av rattfylleribrottslighet.

Sedan en tid tillbaka har det förekommit försöksverksamhet med VIP som en del av programverksamheten vid vissa frivårdskontor. De som hittills omfattats av denna försöksverksamhet har varit dömda för grovt rattfylleri till skyddstillsyn eller till fängelse och verkställt sitt straff genom intensivövervakning. Många av dem som döms för grovt rattfylleri har problem med missbruk och kanske även andra problem såsom arbetslöshet och psykisk ohälsa. För att dessa personers beteende ska förändras krävs behandling. De grova rattfylleristerna är, såvitt utredningen kan bedöma, därmed knappast rätt målgrupp för brottsofferkonfrontationer av nu aktuellt slag.

Även om man skulle välja att göra VIP till ett inslag vid verkställighet av påföljd för grovt rattfylleri ställer sig utredningen tveksam till om det alls skulle vara praktiskt möjligt att genomföra konfrontationer med alla dem som dömts för grovt rattfylleri.

En ordning som bygger på att det finns enskilda som är beredda att ställa upp och medverka vid konfrontationer skulle inte heller uppfylla de krav på förutsägbarhet eller konsekvens som styr påföljdssystemets utformning.

Sammantaget anser utredningen alltså att det inte är lämpligt att införa VIP som en del i påföljdssystemet. För dem som drabbats av rattfylleribrottsligheten kan dock möjligheten att få berätta om hur de drabbats många gånger vara ett sätt att bearbeta händelsen och gå vidare i livet. Att ta vara på deras upplevelser och erfarenheter i de sammanhang där det kan fungera är viktigt. Konfrontationer med andra grupper, exempelvis ungdomar som är i färd med att ta körkort, ställer inte samma krav på förutsägbarhet och konsekvens som påföljdssystemet och skulle därtill troligen ha en större genomslagskraft än konfrontationer med dem som redan dömts för rattfylleribrottslighet. Således kunde det vara en möjlighet att, på de orter där det finns brottsoffer som är beredda att berätta om sina erfarenheter, hålla möten med exempelvis dem som tar körkort och deras handledare som en del i den obligatoriska introduktionsutbildningen.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkohol-
utandningsprov

Härigenom föreskrivs att 1 och 3 §§ lagen (1976:1090) om alkohol-
utandningsprov skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller annat brott, på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Alkoholutandningsprov tas av polisman. Provtagningen skall ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, skall provet tas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum.

Vägrar den som skall lämna alkoholutandningsprov att medverka till detta får blodprov tas även om förutsättningar härför inte föreligger enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken.

Föreslagen lydelse

1 §

Alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519), 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) eller annat brott, på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Alkoholutandningsprov tas av polisman *eller, om misstanken avser brott mot 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009), även av kustbevakningstjänsteman*. Provtagningen skall ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, skall provet tas i täckt fordon *eller fartyg* eller inomhus i avskilt rum.

3 §

Vägrar den som skall lämna alkoholutandningsprov att medverka till detta får blodprov tas även om förutsättningar härför inte föreligger enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken. *Detsamma gäller den som varit inblandad i en trafikolycka och på grund därav inte kan lämna alkoholutandningsprov.*

Kustbevakningstjänsteman har samma befogenhet som polisman att enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken besluta om kropps-

besiktning då misstanken avser brott mot 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009). Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 2 § sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

2 §

Sekretess hindrar inte att uppgift i annat fall än som avses i 1 § lämnas till myndighet, om uppgiften behövs där för

1. förundersökning, rättegång, ärende om disciplinansvar eller skiljande från anställning eller annat jämförbart rättsligt förfarande vid myndigheten mot någon rörande hans deltagande i verksamheten vid den myndighet där uppgiften förekommer,

2. omprövning av beslut eller åtgärd av den myndighet där uppgiften förekommer, eller

3. tillsyn över eller revision hos den myndighet där uppgiften förekommer.

Sekretess hindrar inte att uppgift lämnas i muntligt eller skriftligt yttrande av sakkunnig till domstol eller myndighet som bedriver förundersökning i brottmål.

Sekretess hindrar inte att uppgift om enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats eller uppgift i form av fotografisk bild av enskild lämnas till en myndighet, om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (1970:428). Uppgift hos myndighet som driver televerksamhet om enskilds telefonnummer får dock, om den enskilde hos myndigheten begärt att abonnemanget skall hållas hemligt och uppgiften omfattas av sekretess enligt 9 kap. 8 § tredje stycket, lämnas ut endast om den myndighet som begär uppgiften finner att det kan antas att den som söks för delgivning håller sig undan eller att det annars finns synnerliga skäl.

Sekretess hindrar inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter.

För uppgift som omfattas av sekretess enligt 7 kap. 1–6 och 34 §§, 8 kap. 8 § första stycket, 9 eller 15 § eller 9 kap. 4 eller 7 §, 8 § första eller andra stycket eller 9 § gäller vad som föreskrivs i fjärde stycket endast såvitt angår misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Dock hindrar sekretess enligt 7 kap. 1, 4 eller 34 § inte att uppgift som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet. Inte heller hindrar sekretess enligt 7 kap. 1 eller 4 § att uppgift som gäller misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och som avser överföring eller försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168) lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet.

Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte att uppgift om enskild, som inte fyllt 18 år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstå-

ende till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet.

Sekretess enligt 7 kap. 1 § och 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet om uppgiften behövs för att förhindra ett förestående eller pågående brott enligt 4 eller 4 a § trafikbrottslagen (1951:649), 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009), 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller 13 kap. 1 § luftfartslagen (1957:297).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Kustbevakningstjänsteman har samma befogenhet som tillkommer polisman enligt 13 § polislagen (1984:387) att avvisa, avlägsna eller omhänderta den som genom sitt uppträdande i trafiken till sjöss stör ordningen eller utgör omedelbar fara för denna. Sådan befogenhet har han också när det fordras för att avvärja brott mot de föreskrifter som avses i 1 § 5, 6 och 7.

Vid omhändertagande som avses i första stycket skall kustbevakningstjänsteman tillämpa bestämmelserna i 17 § polislagen.

Om kustbevakningstjänstemans rätt att genomföra alkoholutandningsprov finns bestämmelser i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Vägrar den som skall genomgå en ögonundersökning att medverka till detta får blodprov tas även om det inte finns förutsättningar för det enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken.

5 §

Vägrar den som skall genomgå en ögonundersökning att medverka till detta får blodprov tas även om det inte finns förutsättningar för det enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken. *Detsamma gäller den som varit inblandad i en trafikolycka och på grund därav inte kan genomgå en ögonundersökning.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Efter remiss av delbetänkandet Rattfylleri och sjöfylleri (SOU 2006:12) har yttrande avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Umeå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Länsrätten i Örebro län, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Statens kriminaltekniska laboratorium, Försvarsmakten, Räddningsverket, Kustbevakningen, Statens haverikommission, Socialstyrelsen, Läkemedelsverket, Statens folkhälsoinstitut, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Institutet för Sjö rätt och Annan Transporträtt vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds Universitet, Vägverket, Statens väg- och transportforskningsinstitut, Sjöfartsverket, Sveriges läkarförbund, Vårdförbundet, Akademikerförbundet SSR, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Sjöfartens arbetsgivareförbund, Sveriges försäkringsförbund, Trafikförsäkringsföreningen, Nationalföreningen för Trafiksäkerhetens Främjande, Tjänstemännens centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Svenska Transportarbetareförbundet, Sveriges Redareförening, Sveriges Redareförening för mindre passagerarfartyg, Svensk Trafikmedicinsk Förening, Polisförbundet, TULL-KUST, Sveriges Fartygsbefälsförening, Sjöbefälsförbundet, SEKO sjöfolk, Brottsofferjourernas Riksförbund, IOGT-NTO, Provita AB, Motormännens Riksförbund, Motorförarnas Helnykterhetsförbund, Sjösportens Samarbetsdelegation och Sjöfartens Arbetsgivareförbund.

Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Sveriges kommuner och landsting, Svensk sjuksköterskeförening och Sveriges Akademikers Centralorganisation har avstått från att lämna synpunkter.

Föreningen Sveriges Socialchefer, Sveriges Kommunaltjänstemannaförbud, Svenskt Näringsliv, Sjöassuradörernas Förening, Nämnden för båtutbildning, Sjöräddningssällskapet, Svenska Läkaresällskapet, Samverkan Mot Alkohol och Rus i Trafiken, Mothers Against Drunk Driving, Föreningen Skyddsvärnet, Sveriges Frivårdsförening, Kungliga Svenska Segel Sällskapet samt Lotsförbundet har inte inkommit med yttrande.

Sammanfattning av slutbetänkandet Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna (SOU 2006:47)

Alkoholutandningsprov och ögonundersökningar ska få utföras av tjänstemän vid Kustbevakningen och Tullverket

Utredningen föreslår att tjänstemän vid Kustbevakningen och Tullverket ska ges befogenhet att ta alkoholutandningsprov, både sållningsprov och bevisprov, enligt lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov och utföra ögonundersökningar enligt lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken. De aktuella tjänstemännen ska få behövlig utbildning för arbetsuppgifterna. De ska ha samma möjligheter som en polisman har i motsvarande situation att använda tvångsmedel.

Kustbevakningen och Tullverket ska få inleda förundersökning avseende rattfylleribrott

Eftersom ett positivt resultat i ett sållningsprov innebär en skälig misstanke om rattfylleribrott, bör Kustbevakningen respektive Tullverket få fatta beslut om att inleda förundersökning avseende misstanke om sådant brott. Kustbevakningen bör också få inleda förundersökning avseende misstanke om sjöfylleri. Myndigheterna får själva utse vilka befattningshavare som ska inneha befogenheterna.

Fordonsnycklar ska få omhändertas tillfälligt av tjänstemän vid Kustbevakningen och Tullverket

Den möjlighet att tillfälligt omhänderta bl.a. fordonsnycklar som tillkommer en polisman enligt 24 a § polislagen (1984:387) föreslås också omfatta de tjänstemän vid Kustbevakningen och Tullverket som får ta alkoholutandningsprov och utföra ögonundersökningar. Detta är en konkret trafiksäkerhetsåtgärd som bör tillkomma den som har befogenhet att utföra nykterhetsproven.

Ett körkort ska kunna omhändertas av en tjänsteman vid Kustbevakningen och Tullverket som får ta alkoholutandningsprov och genomföra ögonundersökningar

Utredningen föreslår att de tjänstemän som avses ovan på samma sätt som en polisman i motsvarande situation, ska kunna omhänderta ett körkort eller annan behörighetshandling enligt 5 kap. 7 § första stycket 1 och 2 körkortslagen (1998:488). Det innebär att samma trafiksäkerhetsåtgärder kan vidtas av dessa tjänstemän som av en polisman bl.a. i en situation då ett bevisprov visar en alkoholkoncentration om 0,25 milligram per liter i utandningsluften eller mer och körkortet med sannolikhet kommer att återkallas på grund härav.

Bilinspektörer ska få ta sållningsprov

Bilaga 4

En bilinspektör föreslås få rätt att ta alkoholutandningsprov i form av sållningsprov. Det förutses innebära en effektivisering av polisens arbete och möjliggöra att fler rattfylleribrott upptäcks. Om ett sållningsprov visar positivt resultat ska en polisman ta över förfarandet och genomföra bevisprovet. Polismän och bilinspektörer arbetar i praktiken alltid tillsammans ute på fältet.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott skall införas fyra nya paragrafer, 6–9 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Kustbevakningen och Tullverket får besluta om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt 4 eller 4 a § denna lag. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Kustbevakningen och Tullverket.

Inom respektive myndighet skall förordnas särskilda befattningshavare att fullgöra myndighetens uppgifter enligt första stycket.

Är saken inte av enkel beskaffenhet, skall ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brott. Åklagaren skall också i annat fall överta ledningen när det är påkallat av särskilda skäl.

När en förundersökning leds av en åklagare, får åklagaren anlita biträde av Kustbevakningen eller Tullverket. Åklagaren får också uppdra åt tjänsteman vid myndigheten att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

7 §

Om anledning förekommer anta att brott har förövats mot 4 eller 4 a § denna lag har tjänsteman vid Kustbevakningen och Tullverket samma befogenhet som tillkommer polisman att

1. hålla förhör och vidta annan

åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,

2. ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken,

3. gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken,

4. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas eller att ta egendom i beslag och

5. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 2 § rättegångsbalken för eftersökande av den som skall underkastas kroppsbesiktning.

8 §

En tjänsteman vid Kustbevakningen och Tullverket har i fråga om brott enligt 4 eller 4 a § denna lag samma befogenhet som en polisman att enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken besluta om kroppsbesiktning.

9 §

Om det av särskilda skäl anses finnas risk för att brott enligt 4 eller 4 a § denna lag kommer att begås gäller 24 a § polislagen (1984:387) i tillämpliga delar också för tjänsteman vid Kustbevakningen och Tullverket. En tjänsteman som har beslutat att tillfälligt omhänderta fordonsnycklar eller annat enligt 24 a § nämnda lag skall skyndsamt anmäla det samt överlämna den omhändertagna egendomen till polismyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkohol- utandningsprov

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 1 och 2 §§ lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519) eller annat brott, på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Alkoholutandningsprov tas av polisman. Provtagningen skall ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, skall provet tas i täckt fordon eller inomhus i avskilt rum.

Alkoholutandningsprov får även i andra fall än som avses i 1 § första stycket tas på förare av motordrivet fordon samt på förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg. Prov enligt denna paragraf får dock inte tas på förare av motordrivet fordon, som är avsett att föras av gående.

Föreslagen lydelse

1 §

Alkoholutandningsprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för brott som avses i 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519), 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) eller annat brott, på vilket fängelse kan följa, om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Alkoholutandningsprov tas av polisman eller av tjänsteman vid Kustbevakningen eller Tullverket i samband med att de utövar annan kontrollverksamhet. En tjänsteman vid Kustbevakningen och Tullverket skall härvid ha samma rätt att stoppa ett fordon eller annat transportmedel som tillkommer en polisman enligt 22 § polislagen (1984:387). Provtagning skall ske på ett sätt som inte utsätter den på vilken provet tas för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, skall provet tas i täckt fordon eller fartyg eller inomhus i avskilt rum.

2 §

Alkoholutandningsprov får även i andra fall än som avses i 1 § första stycket tas på förare av motordrivet fordon samt på förare av maskindrivet spårfordon på järnväg, tunnelbana eller spårväg samt på den som framför ett fartyg eller i övrigt på fartyg fullgör en uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss.

Prov enligt denna paragraf får

dock inte tas på förare av motordrivet fordon, som är avsett att föras av gående eller, på den som framför ett fartyg eller i övrigt på fartyg fullgör en uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss i de fall det är uppenbart att fartyget inte omfattas av bestämmelserna i 20 kap. 4 § första stycket sjölagen (1994:1009).

Bestämmelserna i 1 § andra stycket skall tillämpas vid provtagning enligt denna paragraf. Dessutom skall iaktas att prov får tas endast på eller i nära anslutning till den plats där föraren kontrolleras eller ett polisingripande mot föraren sker. För proven får endast användas instrument som kan brukas utan dröjsmål och som bara anger om eventuell alkoholkoncentration överstiger visst gränsvärde. *Prov enligt denna paragraf får utöver vad som anges i 1 § andra stycket tas av den som har anställning som bilinspektör vid en polismyndighet eller vid Rikspolisstyrelsen.*

Om den undersökte begär det skall protokoll föras vid provtagningen och bevis om utförd åtgärd utfärdas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Om anledning förekommer att brott har förövats mot någon av de föreskrifter som avses i 1 §, har tjänsteman vid kustbevakningen (kustbevakningstjänsteman) samma befogenhet som tillkommer polisman att

1. hålla förhör och vidtaga annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken,

2. ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken,

3. gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken,

4. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas eller att verkställa beslag.

4. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas eller att verkställa beslag och

5. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 2 § rättegångsbalken för eftersökande av den som skall underkastas kroppsbesiktning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Härigenom förskrivs att 29 § polislagen (1984:387) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 §

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd skall verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

Vad som föreskrivs i 10 § första stycket 1, 2 och 4 gäller även sådan vaktpost eller annan som vid försvarsmakten tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning och föreskrifterna i 10 § första stycket 1–4 även tjänsteman vid kustbevakningen som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid polisiär övervakning. Bestämmelsen i 10 § första stycket 2 gäller dessutom den som annars med laga stöd skall verkställa ett frihetsberövande och bestämmelsen i samma paragraf första stycket 4 och 5 den som i myndighetsutövning har befogenhet att verkställa någon sådan åtgärd som där anges. Vid ingripande med stöd av 10 § första stycket 4 tillämpas också andra stycket samma paragraf.

När den som avses i första stycket med laga stöd berövar någon friheten eller avlägsnar någon, tillämpas också 19 § 1.

Bestämmelserna i 10 a och 13 § gäller också en ordningsvakt, om inte annat framgår av hans förordnande. Har en ordningsvakt omhändertagit någon, gäller dock att den omhändertagne skyndsamt skall överlämnas till närmaste polisman. I fråga om befogenhet för en tjänsteman vid kustbevakningen att tillämpa 13 § finns särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Härigenom föreskrivs i fråga om sjölagen (1994:1009) dels att rubriken till 20 kap. skall ha följande lydelse, dels att det i 20 kap. skall införas en ny paragraf, 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Straffbestämmelser

Straffbestämmelser m.m.

20 kap.

5 a §

Kustbevakningen får besluta om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt 20 kap. 4 eller 5 § denna lag. De befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken gäller i sådant fall Kustbevakningen.

Inom Kustbevakningen skall förordnas särskilda befattningshavare att fullgöra myndighetens uppgifter enligt första stycket.

Är saken inte av enkel beskaffenhet, skall ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brott. Åklagaren skall också i annat fall överta ledningen när det är påkallat av särskilda skäl.

När en förundersökning leds av en åklagare, får åklagaren anlita biträde av Kustbevakningen. Åklagaren får också uppdra åt tjänsteman vid myndigheten att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § körkortslagen (1998:488) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

4 §

Omhändertagande av körkort enligt 5 kap. 7 § beslutas av polismyndighet eller åklagare.

Omhändertagande av körkort enligt 5 kap. 7 § beslutas av polismyndighet eller åklagare.

Ett omhändertagande enligt 5 kap. 7 § första stycket 1 kan också beslutas av Kustbevakningen eller Tullverket. Detsamma gäller omhändertagande enligt 5 kap. 7 § första stycket 2 såvitt avser återkallelse enligt 5 kap. 3 § 1.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

En ögonundersökning enligt denna lag genomförs av en polisman.

Undersökningen skall göras på ett sätt som inte utsätter den som undersöks för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, skall undersökningen genomföras i ett täckt fordon eller inomhus i ett avskilt rum. Om den undersökte begär det skall det föras ett protokoll vid undersökningen och utfärdas ett bevis om utförd åtgärd.

4 §

En ögonundersökning enligt denna lag genomförs av en polisman *eller av en tjänsteman vid Kustbevakningen eller Tullverket i samband med att de utövar annan kontrollverksamhet. En sådan tjänsteman vid Kustbevakningen och Tullverket skall härvid ha samma rätt att stoppa ett fordon eller annat transportmedel som tillkommer en polisman enligt 22 § polislagen (1984:387).*

Undersökningen skall göras på ett sätt som inte utsätter den som undersöks för allmän uppmärksamhet. Om särskilda skäl inte föranleder något annat, skall undersökningen genomföras i ett täckt fordon eller inomhus i ett avskilt rum. Om den undersökte begär det skall det föras ett protokoll vid undersökningen och utfärdas ett bevis om utförd åtgärd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Efter remiss av slutbetänkandet Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna (SOU 2006:47) har yttrande avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Länsrätten i Örebro län, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Rättsmedicinalverket, Statskontoret, Kustbevakningen, Statens folkhälsoinstitut, Tullverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Vägverket, Statens väg- och transportforskningsinstitut, Sjöfartsverket, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Svenska Transportarbetareförbundet, Polisförbundet, TULL-KUST, Motorförarnas Helnykterhetsförbund, Sveriges Åkeriföretag, Svenska Bussbranschens Riksförbund och Sveriges Hamnar.

Fackförbundet ST har avstått från att lämna synpunkter. Svenskt Näringsliv, Sveriges Redareförening, Nationalföreningen för Trafiksäkerhetens Främjande, Svenska Hamnarbetarförbundet, JUSEK, Mothers Against Drunk Driving och Motormännens Riksförbund har inte inkommit med yttrande.